נעומקו של מקרא

דברי עומק
בפרשת השבוע ובמועדים

תולדות

ה'תשפ''ז

בכל ענייני החוברת ניתן לפנות אל: 052-7675895
גור-אריה צור | מודיעין עילית
להצטרפות לתפוצת מייל: leshem895@gmail.com

לעומקו של מקרא
תולדות

וְאֵלֶּה תּוֹלְדֹת

וְאֵלֶּה תּוֹלְדֹת יִצְחָק בֶּן-אַבְרָהָם
אַבְרָהָם הוֹלִיד אֶת-יִצְחָק (כה,יט')

וְאֵלֶּה. יש ליתן טעם מדוע התחיל בוו' החיבור.
ולעומקו של מקרא ועל דרך הסוד יש לומר **כמוסיף על הראשונות.** לומר שיצחק אינו בפני עצמו אלא **מוסיף על אברהם** עמוד **החסד**, והוא **כְּמַעְיָן הַמִּתְגַּבֵּר** ומוסיף והולך במידת **הגבורה**. ולכן נאמר **אברהם הוליד את יצחק**. **שהחסד** שבאברהם הוליד ביצחק את מידת **הגבורה**. ומכאן ואילך **מוסיף והולך** להוליד **ביעקב** את מידת **התפארת**.

ולכן אמר **וְאֵלֶּה ב-ו' החיבור,** והיא כנגד **ה-ו'** של מידת **התפארת** המשתלשלת **עד היסוד**, שכן ו' היא גם מידת היסוד, מידת יוסף הצדיק. ואשר על כך יֵאָמֵר **אֵלֶּה | תּוֹלְדוֹת יַעֲקֹב יוֹסֵף.**

ולזה רמז באומרו **תּוֹלְדֹת**. בתחילה **מלא ו',** ואחר כך **חסר ו'**. בתחילה **מלא** ו', היא ה-**ו'** שֶׁתּוֹרָה על עיקר התולדה של יצחק שהיא **יעקב** כנגד **התפארת,** וכנגד **יוסף** שהוא עיקר תולדותיו של יעקב, והוא כנגד **היסוד.** ואחר כך **חסר ו'** להורות **שעֵשָׂו נחסר מחשבון התולדות.**

ועוד יש לשאול, לא היה צריך לומר **אַבְרָהָם הוֹלִיד אֶת-יִצְחָק**, שכבר נאמר יצחק בן אברהם.

ולעומקו של מקרא ועל דרך הסוד **יש לומר** שעל ידי נסיון העקידה נולדה ביצחק הנפש המולידה, מסיטרא דדוכרא, **שעד עתה** היה מסטרא דנוקבא ללא יכולת להוליד, ועתה **הפעיל בו אברהם** את הנפש המולידה. ולכן נכתב בלשון הִפְעִיל כמפעיל את זולתו, ואברהם **הוליד** את יצחק. **נתן בו כח ההולדה.**

וכמובא באוהב ישראל מאפטא, שבאומרו בעקידה **הנני בני,** התכוון אברהם לומר עתה **הנני** בחינה שלך, **בני,** שהיא מידת **הגבורה**, כדי לעשות רצון אבינו שבשמים, ואתה עשה רצון אביך והיה אתה עתה מידת **החסד** ליתן את נפשך כרצון הבורא. כלומר: עתה אני **בגבורה** ואתה **בחסד**. ועל ידי כך התלבשה נשמתו של יצחק בכח החסד המוליד חסדים בתוך הגבורות. ונהפך להיות מסיטרא דדוכרא, ולכן נאמר

לעומקו של מקרא
תולדות

שהשפעתו זו של אברהם על יצחק נקראת שהוא הוליד אותו. **הפעיל בו את הנפש המולידה.**

^^^^

וַיְהִי יִצְחָק בֶּן-אַרְבָּעִים שָׁנָה בְּקַחְתּוֹ אֶת-רִבְקָה בַּת-בְּתוּאֵל הָאֲרַמִּי מִפַּדַּן אֲרָם אֲחוֹת לָבָן הָאֲרַמִּי לוֹ לְאִשָּׁה. (כה,כ')

יש לשאול מדוע הקפיד הכתוב לחזור בפירוט יחוסה של רבקה. ועוד לציין **הארמי** פעמיים.

ויש לומר, שרצה הכתוב לפרסם צדיקותה של רבקה. שאע"פ שֶׁבַּת בתואל **הארמי** היא, ואחות לבן **הרמאי** היא, **לא למדה ממעשיהם**, וראויה ליצחק.

ועוד יש לומר, על דרך הסוד, לכן נאמר **לוֹ לְאִשָּׁה**. שנרמז בתיבת **לוֹ** שראויה במעשי **החסד** שלה להיות **לו** למידת **הגבורה** שלו, וְשָׁמַהֶם עתיד לצאת **יעקב במידת האמת** של התפארת.
ועוד י"ל, במה שאמר הכתוב **לוֹ לְאִשָּׁה** כביכול נאמר שראויה **לו**, שנשמתה מנשמת **ל"ו** שראויים להיות בכל דור.

^^^^

וַיֶּעְתַּר יִצְחָק לה' לְנֹכַח אִשְׁתּוֹ כִּי עֲקָרָה הִוא וַיֵּעָתֶר לוֹ ה' וַתַּהַר רִבְקָה אִשְׁתּוֹ: (כה,כא')

יש ליתן טעם לאומרו **וַיֶּעְתַּר וַיֵּעָתֶר** באותה מלה לשני מובנים שונים, שכן **וַיֶּעְתַּר** הוא במובן של הפצרה בתפילה, ואילו **וַיֵּעָתֶר** הוא במובן של מענה, שנענה לו הקב"ה לתפילתו.

ויש לומר כמובא בסוכה יד. [יבמות סד.] א"ר אלעזר למה נמשלה תפלתן של צדיקים **כַּעֲתָר** לומר לך מה **עֲתָר** זה מהפך את התבואה בגורן ממקום למקום אף **תפילתן של צדיקים מהפכת דעתו של הקב"ה ממדת אכזריות (ממידת הדין) למדת הרחמים**.

וכן ידויק ברמז על פי הטעמים, שכן **וַיֶּעְתַּר** מוטעם בפשטא ואילו **וַיֵּעָתֶר** מוטעם במהפך. **וַיֶּעְתַּר** מוטעם **בפשטא** לומר לך שתפילותיו ובקשותיו **התפשטו** בכל העולמות עד הגיעין אל

לעומקו של מקרא
תולדות

כסא הכבוד, וכן **וַיֶּעָתֶר** מוטעם **במהפך** לומר לך כנ"ל מה **עָתַר** זה **מהפך** את התבואה בגורן ממקום למקום אף תפילתן של צדיקים **מהפכת** ממידת הדין למדת הרחמים.

ולפי דברים אלו יש לומר שבתפילתו זו של יצחק **נעתר** הקב"ה **להפוך** את מידת הדין של **עשו** שהיתה מתוחה על רבקה, למידת הרחמים של **יעקב**, ועל ידי כך **נעתר** ליתן לה הריון, ונתברך רחמה ללדת את **יעקב**. ולכן גילה הכתוב **ורבקה אוהבת את יעקב** ואומר התרגום ורבקה **רחימת** ית יעקב. שנתברך **רחמה ברחמים.**

ועוד יש לומר, וַיֶּעָתֶר לוֹ ה', פירש רש"י . **וַיֶּעָתֶר לו, לו ולא לה.** שאין דומה תפילת צדיק בן צדיק לתפילת צדיק בן רשע.

ולכאורה יש לשאול מדוע לא חל עליה הכלל אשר חל על ישמעאל **באשר הוא שם.** **[בראשית כא,יז']** שלפי מעשיו הוא נידון באותה שעה, ורבקה הרי היא צדקת כְּשָׂרָה אמנו, **כפירש"י [לעיל כ"ד ס"ז] והרי היא שרה,** ולא רק באותה שעה אלא כל חייה קדושה וחסד.

ויש לומר שדייק הכתוב **וַיֶּעָתֶר לוֹ** ולא לה, שהיא צדיקה בת רשע, שלא יאמרו משפחתה שבזכות ברכתם **"את היי לאלפי רבבה" [בראשית כד,ס']** נתעברה. **ולכן פירש"י על רבקה** צדיק בן רשע. אלא ודאי נפקדה בזכות אברהם שנאמר לו **ככוכבי השמים, [בראשית כב, יז']** ולזה **פירש"י על יצחק** צדיק בן צדיק.

וַתֶּהֱרֶינָן בָּהּ, ומה בכך אם יאמרו שבזכות ברכתם נתעברה. הרי בידוע ממדרש תנחומא **שלבן הוא בלעם,** ולגבי בלעם כבר פירש אוה"ח הק' **לעולם ברכת בלעם כברכת חֲמוֹר.** ועוד שסוף כל סוף מתקיימת **ברכת הקב"ה** כי ביצחק יקרא לך זרע **[בראשית כא, יב']**.

ויש לומר שהקפיד הכתוב על **חילול השם בפי הבריות.** שהרי כל פעולותיהם של האבות הק' היו לקדש שם שמים ולפרסם מלכותו ית' בעולם. **ולא יתן הכתוב להכשיל הבריות בחילול השם.**

וכגון שֶׁצַר הקב"ה צורת אברהם בפניו של יצחק שלא יאמרו ליצני הדור מאבימלך נתעברה שרה.

לעומקו של מקרא
תולדות

וכגון גבי מכת בכורות אמר משה כך אמר הקב"ה **כַּחֲצוֹת הַלַּיְלָה אֲנִי יוֹצֵא בְּתוֹךְ מִצְרָיִם, ולא אמר בַּחֲצוֹת,** שמא יטעו אצטגניני פרעה ויאמרו משה בדאי הוא. (ברכות, ד.)

ואשר על כן נעתר הקב"ה לתפילת יצחק ולא לתפילת רבקה, **שלא יאמרו עדיפה ברכת לבן מברכת אברהם.**

וזה שפירש רש"י תפילת צדיק בן צדיק, ולא תפילת צדיק בן רשע. **לא שהיה פסול ברבקה, ח"ו. אלא הפסול בלבן שֶׁבֵּרְכָהּ.**

ויש לשאול, מאחר וְנֶאֱמַר וַיֵּעָתֶר לוֹ, ודרשו **לו** ולא לה, **מה עזרה רבקה בתפילתה.**

ויש לפתור על פי **תרגום יונתן בן עוזיאל, דאף יצחק הווה עקר, ואתרווח.** שכשם שרבקה היתה עקרה, **כך יצחק גם היה עקר.** ואע"ג שנאמר לעיל **אברהם הוליד את יצחק, שהוליד בו את כח ההולדה,** עֲדַיִן עָצְרוֹ הקב"ה מלהוליד, שהקב"ה מתאווה לתפילתם של צדיקים. ואין חבוש מתיר עצמו מבית האסורים.

ולכן עמדה רבקה והתפללה על יצחק, והועילה להפוך מידת הדין למידת הרחמים **לגבי יצחק,** שיהיה ראוי להוליד. **נמצאנו למדים** שהיו מתפללים **איש על רעהו,** וחל עליהם הכלל שנאמר באברהם בהתפללו על אבימלך, המתפלל על חֲבֵרוֹ וצריך לאותו דבר, הוא נענה תחילה. **ובזה נענו שניהם כאחד.**

ובזה אגלאי מילתא למפרע שרבקה צדיקה היתה כיצחק אע"פ שבת רשע היתה, שהרי הקב"ה המתאווה לתפילתם של צדיקים **התאווה לתפילתה של רבקה** על יצחק, שיהיה ראוי להוציא מן הכח אל הפועל את כח ההולדה שקבל בעקידה על ידי אברהם אביו.

וכן מצינו עניין היפוך התפילה בדוד המלך [סנהדרין צה.] שנשאל משמים מה הוא מעדיף לכפרתו. שימות הוא או שימות זרעו. ובקש מהקב"ה שימות הוא ולא זרעו. ונקלע **לסכנת חיים,** אמר לו אבישי בן צרויה כנסת ישראל בסכנה, **אַפִּיךְ צְלוֹתֵיךְ !** ופירש"י שם **הפוך תפילתך** ואמור לפניו **מוטב יִכְלֶה זרעך ולא תִּמָּסֵר ביד אויב.** ענה לו דוד אם כן **סייען בהדן.**

לעומקו של מקרא
תולדות

ופירש"י שם **עזור לי בתפילתך להפוך את תפילתי**. היינו דכתיב **וַיַּעֲזָר לוֹ אֲבִישַׁי בֶּן צְרוּיָה. [שמואל ב, כא,יז']**

וגם כאן כמו אצל יצחק, היה צריך דוד **לעזרתו** של אבישי בן צרויה, **שאין אסיר מתיר עצמו מבית האסורים.**

נמצאנו למדים שרבקה היתה צריכה לעזר וסיוע מיצחק להפוך מזלה עליה בתפילתו, **ויצחק היה צריך לעזר וסיוע של רבקה** בבחינת **עזר כנגדו** להועיל לו בתפילתה, להוציא לפועל את כח ההולדה שנטע בו אברהם אביו בעת העקידה.

ובזה ינתן טעם לאומרו: וַיֶּעְתַּר יִצְחָק לה' **לְנֹכַח אִשְׁתּוֹ.** שעזרו זה לזה בתפילתם. **וַיֵּעָתֶר לוֹ ה'**, נעתר לתפילתו על אשתו שתתקבל תפילתה עליו ברצון. ובכך תפילותיהם עזרו גם לה וגם **לו**.

וידוייק מלשון הגמרא הנ"ל **[סוכה יד. יבמות סד.]** למה נמשלו תפילותיהן של **צדיקים** לַעֲתָר. ודייק בלשונו ואמר של **צדיקים, גם של רבקה וגם של יצחק.**

ועל דרך הסוד עתר הוא שם קדוש מע"ב שמות היוצאים מג' פסוקים בפרשת בשלח **[י"ד, יט-כא']** ויסע ויבא ויט, שבהם ע"ב אותיות בכל פסוק, וכשנותנים הפסוקים זה למעלה מזה יוצאים ע"ב שלשות של שמות הקדש ובהם השם הק' **ערת**: [בשימת לב, יש בכתיבת הפסוקים ג' שיטות כמבואר בפרשת בשלח, והשם ערת הוא לפי השיטה השלישית]:

נ יְ סֵּ **ע** עַמּוּד וֶהָעָנָן מִפְּנֵיהֶם וַיַּעֲמֹד מֵאַחֲרֵיהֶם [פס' יט']

וַיָּבֹא בֵּין | מַחֲנֵה מִצְרַיִם וּבֵין

מַחֲנֵה יִ שְׂ **רָ** אֵ ל [פס' כ']

וַיְהִי הַ' אֶ **ת** סֻּתָם בְּרוּחַ קָדִים עַזָּה כָּל-הַלַּיְלָה [פס' כא']

וכפי שמביא ה"אוהב ישראל" מאפטא שהם שמות של חסד ורחמים וניתנים להיקרא ולהידרש ישר ולמפרע ובהיפוך אותיות, ואשר על כן ידרש שם זה כאן לעניין **עתר**. שהקב"ה **נעתר** לתפילתם על ידי מלאך החסד והרחמים הנקרא **עתר**.

^^^^

לעומקו של מקרא
תולדות

וַיִּתְרֹצְצוּ הַבָּנִים בְּקִרְבָּהּ [כ"ה, כב']

יש ליתן את הדעת מדוע אמר הכתוב **הַבָּנִים בה"א** הידיעה, כלומר היכן נרמז קודם לכן שיש שני בנים בקרבה. היה צריך להקדים ולומר **וּבִבְטְנָהּ תּוֹמִם**, ואח"כ לומר **וַיִּתְרֹצְצוּ הַבָּנִים בְּקִרְבָּהּ. או שיאמר הכתוב וַיִּתְרֹצְצוּ בָּנִים**, ומאי **הַבָּנִים** בה"א הידיעה. ואולי ידבר הכתוב על שם העתיד לכשיתגלה הדבר בנבואה כדלקמן, אז יוודע למפרע שהיו מתרוצצים בקרבה, ולכן הלכה לדרוש את ה', לידע מה טיבה של רציצה זו. וכפירוש רש"י רבותינו דרשוהו לשון ריצה, כשהיתה עוברת על פתחי תורה של שם ועבר, יעקב רץ ומפרכס לצאת, עוברת על פתחי עכו"ם, עשו מפרכס לצאת. דבר אחר, מתרוצצים זה עם זה, ומריבים בנחלת שני עולמות.

ולעומקו של מקרא רמזם הכתוב באמרו שתי פעמים **ויעתר** כנגד שני בנים: **וַיֶּעְתַּר** יִצְחָק לה' לְנֹכַח אִשְׁתּוֹ כִּי עֲקָרָה הִוא **וַיֵּעָתֶר** לוֹ ה'.

או כלך לדרך זו:
ויעתר בגימטרי"ה קטנה **2**
כיצד: ו=6,י=1,ע=7,ת=4,ר=2
יחד: 20 שהם בגי' קטנה 2

וַתֹּאמֶר אִם-כֵּן לָמָּה זֶּה אָנֹכִי וַתֵּלֶךְ לִדְרֹשׁ אֶת-יְהוָה (כה,כב')
אִם-כֵּן לָמָּה זֶּה אָנֹכִי פירש רש"י אִם-כֵּן לָמָּה זֶּה אָנֹכִי מתאווה ומתפללת על ההריון.

ולכאורה אינו מובן, מדוע זה תמאס ח"ו בהריון אף אם הוא קשה, לאחר עשרים שנות עקרות. שהיה עליה להתפלל ולהתאוות שיהא ההריון בנקל ובשלום.

ועוד יש לשאול, במה נחה דעתה בתשובה שקבלה בבית המדרש של שֵׁם, על ידי שֵׁם בן נח, שֶׁהֶשִׁיבָהּ ברוח הקדש: שני גויים וגו'. הרי צער ההריון עדיין קיים.

וַתֹּאמֶר רִבְקָה, היינו דכתיב וַיִּתְרֹצְצוּ הַבָּנִים **בְּקִרְבָּהּ. בקרבה** אותיות **ברבקה.** בסדר הפוך, **כַּעֲתָר הזה שמהפך** את התבואה בגורן.

ועל דרך הצח, ויעתר נוטריקון: **ו**הנה יעקב **ע**שו **ת**אומי **ר**בקה.

^^^^

לעומקו של מקרא
תולדות

אמנם, לפשוטו יאמר כי הידיעה תפחית הסבל ותמלא הכוחות להתמודד עמו.

ולעומקו של מקרא, יש לומר שחשבה רבקה כי **בן אחד** יש לה, ואף כי ירצה לצאת ליד בית המדרש מכל מקום בועט הוא לצאת גם ליד בית התיפלה, **והנה נחפשו מצפוניו** של עשו **בְּקִרְבָּהּ עוד בטרם היוולדו**, שעתיד הוא לומר **כי עיף אנכי**, שֶׁעָיֵף ממצות **"אנכי** ה' אלקיך, וכן עתיד הוא לומר הנה **אנכי** הולך למות **ולמה זה** לי בכורה, ורשעים בחייהם נקראים מתים, ושמא בנה הוא כאחיה, לבן הרשע, המתחסד כלפי חוץ, ובתוך תוכו ישכון הָרֶשַׁע, ורוב בנים הולכים אחר אחי האם, **ואשר על כן אמרה רבקה, אִם-כֵּן**, שיש לי בן שֶׁעָיֵף ממצות **"אנכי** ה' אלקיך", ומעיד על עצמו שרשע הוא **שהרשעים בחייהם קרויים מתים** והוא אומר הנה אנכי **הולך למות,** ועוד שמבזה את הבכורה באומרו **למה זה** לי בכורה, **אִם-כֵּן למה זה אנכי** מתאווה ומתפללת לבן כזה שמבזה **בְּלָמָּה זֶּה** את **אנכי** ה' אלקיך.

ועוד ידויק מדבריה שאמרה לָמָּה זֶּה, **זֶּה** לי בן שכל כולו עולם **הזה**. שכן עתיד לומר מן האדום האדום **הזה**.

ותשובת הַשֵּׁם לְשֵׁם ברוח הקדש היתה, שטעות בידה, כי לא בן אחד בקרבה כי אם **שְׁנֵי גוים**. וַיֹּאמֶר יְהוָֹה לָהּ **שְׁנֵי גוֹיִם** בְּבִטְנֵךְ. שאם **הָאֶחָד** מבזה, הרי **הַשֵּׁנִי** מכבד. ואם **הָאֶחָד** כל כולו **את העולם הזה** ירצה, הרי **הַשֵּׁנִי** כל כולו **לעולם הבא** יוצא.

וכאומרו: עתיד לצאת ממך **יעקב** שיאמר אכן יש ה' במקום הזה **ואנכי** לא ידעתי. כלומר לא ידעתי שמקום זה הוא מקום הקדושה והטהרה של **אנכי ה' אלקיך** שמשם יוצאה הוראה לישראל.

ועוד אמר לה שם בן נח ברוח הקדש, שאם עשו אומר למה **זֶּה**, וכביכול מתכוון **כלפי שמיא**, לפרוק

לעומקו של מקרא
תולדות

עול מלכות שמים, יאמרו בני יעקב **זֶה** אלי ואנוהו, לקבל עליהם עול מלכות שמים. **ועל כך ראוי להתאוות ולהתפלל על ההריון, אף שקשה הוא.**

ועוד, שנחה דעתה גם במה שנאמר לה: **מִמְּעַיִךְ יִפָּרֵדוּ.** ולא יִקָּרֵב **זֶה** אֶל **זֶה,** ועוד, רמז לה לדבריה שאמרה **לָמָּה זֶּה,** שעתיד לצאת ממנה יעקב שיודה לו המלאך ויאמר לו: **למה זה** תשאל לשמי.

ובזה ודאי נחה דעתה מהתשובה שקבלה בבית המדרש של שם ועבר.

ועל דרך הצח, מוטעמת המלה **שְׁנֵי** בטעם **מהפך**, לרמוז לה שאין כאן בן הפכפך, אלא **שְׁנֵי** בנים שהאחד הפוך מן השני.

ועוד על דרך הטעמים נרמזו אֵלּין מִלַּיָּא בְּאָמְרָה אִם-כֵּן **לָמָּה זֶּה אָנֹכִי**. ובשימת לב, יוטעמו המלים **לָמָּה זֶּה** במירכא טיפחא, ובזה הן **נפרדות** מהמילה **אָנֹכִי**. ורומזות **לְעֵשָׂו, שביזה** את הבכורה כשאמר **וְלָמָּה-זֶּה** לִי בְּכֹרָה.

והמלה **אָנֹכִי** הנפרדת מהן, תרמוז **ליעקב** שנתן **כבוד** ליוצרו באמרו אָכֵן יֵשׁ ה' בַּמָּקוֹם הַזֶּה **וְאָנֹכִי** לֹא יָדָעְתִּי.

ועוד יש לומר דהיא היא **הרציצה** האמורה בפסוק **וַיִּתְרֹצְצוּ הַבָּנִים בְּקִרְבָּהּ,** שזה מבזה וזה נותן כבוד. וכתפילת **ר' נחוניא בן הקנה** [ברכות כח:] אני רץ והם רצים - אני רץ לחיי העולם הבא והם רצים לבאר שחת וגו'.

וכדפירש רש"י כנ"ל, וכאומרו: שֶׁעֵשָׂו לבית התיפלה לרוץ יְרָצָה, ויעקב לנחול שני עולמות לצאת יְרָצֶה.

ועוד על דרך הצח יֵאָמֵר: עשו שממנו יצא המן נאמר בו **רציצה** על שם שנתרוצץ ונתלוצץ כפי שנאמר בהמן, [ביוצרות לשבת זכור] **אָץ קוֹצֵץ בֶּן קוֹצֵץ, קָצוּצִי לְקַצֵּץ, בְּדִבּוּר מְפוֹצֵץ, רָצוּצִי לְרַצֵּץ, לֵץ בְּבֹא לְלוֹצֵץ. פֻּלַּץ וְנִתְלוֹצֵץ.**
ועל כך יֵאָמֵר: **רַצֵּץ וְנִתְרוֹצֵץ.**

ואילו ביעקב תֵּאָמֵר **רציצה** לטובה, שהוא כנוטריקון: **רָאֵה צוּר יַעֲקֹב צַדִּיקֶךָ הַיּוֹשֵׁב** בְּאֹהֶל קָדְשֶׁךָ.

^^^^

לעומקו של מקרא
תולדות

וַיֹּאמֶר יְהוָה לָהּ שְׁנֵי (גיים) גוֹיִם בְּבִטְנֵךְ וּשְׁנֵי לְאֻמִּים מִמֵּעַיִךְ יִפָּרֵדוּ וּלְאֹם מִלְאֹם יֵאָמֵץ וְרַב יַעֲבֹד צָעִיר (כה,כג)

שְׁנֵי גוֹיִם. א"ר יהודה אמר רב אלו רבי ואנטונינוס שלא פסק משולחנם צנון וחזרת. (ברכות נ"ז עמ'ב').
ובשימת לב, קרינן **גוֹיִם** וכתיב **גיים. והוא מלשון גֵּאוּת.** שהתנהגו לכאורה בגאות. אלא שרבי הבא **מיעקב** התנהג **בגאות רוחנית,** כעין מה שנאמר ביהושפט מלך ישראל (דברי הימים ב יז,ו') **וַיִּגְבַּהּ לִבּוֹ בְּדַרְכֵי ה'** , ולעומתו אנטונינוס שבא **מעשו**, התנהג **בגאות גשמית.**

וַהֲוֵינָן בָּהּ, מאי צנון וחזרת שלא פסק משולחנם. והרי רבי כשנפטר הרים עשר אצבעותיו ונשבע **שלא נהנה בהם**. אם כן מהו צנון וחזרת שכביכול נהנה מהם.

ולעומקו של מקרא ועל דרך הצח, יש לומר, **צנון שצנן** את תאוותיו, **וחזרת שחזר** על לימודו, ובזה היתה ניכרת גאוותו הרוחנית, שגבה לבו בדרכי ה'.

^^^^

מִמֵּעַיִךְ יִפָּרֵדוּ. פירש רש"י: מן המעים הם נפרדים, זה לרשעו וזה לתומו.
ועל דרך הרמז, ירמזון אֵלֶּין מִלַּיָּא על מחלוקתם של רבי ואנטונינוס בענין היצר הרע. (כמובא בסנהדרין צא.):
אמר ליה אנטונינוס לרבי מאימתי יצה"ר שולט באדם משעת יצירה או משעת יציאה א"ל משעת יצירה א"ל א"כ בועט במעי אמו ויוצא אלא משעת יציאה. אמר רבי דבר זה למדני אנטונינוס **ומקרא מסייעו** שנאמר {בראשית ד-ז} לפתח חטאת רובץ.

ויש להבין מחלוקתם ומדוע חזר בו רבי מלימודו וקיים את הלימוד של אנטונינוס הגוי. ועוד הביא ראייה לדבריו.

וביאור הדברים: רבי וכן אנטונינוס **לכאורה** יודעים היטב כי יצר הרע באדם **משעת יצירה.** שכן **עשו**, זְקֵנוֹ של אנטונינוס בבטן אמו כבר רצה לצאת **לעבודה זרה.**

וכן יעקב מבטן אמו ומשעת יצירתו כבר היתה ידו טבועה ואוחזת בעקב עשו. וּבַעֲבֹר אמו ליד בית המדרש רצה יעקב לצאת.

לעומקו של מקרא
תולדות

ואם כן יש להבין מה מחלוקתם. **ויש לומר** שאין חולק שיצר הרע מתהווה באדם משעת יצירה. רק מחלוקתם היא ממתי היצר הרע **שולט** באדם.

אנטונינוס הבין **לשיטתו,** שאם יצר הרע שולט באדם **משעת יצירה** א"כ **בועט במעי אמו ויוצא** טרם זמנו. והרי עשו אמנם בעט לצאת, אבל לא עד כדי יציאה. והיא ראייתו שיצה"ר שולט באדם רק **משעת יציאה.**

וכן לשיטתו הבין אנטונינוס כי אחיזת יעקב בעקב עשו היתה רק **משעת יציאה,** כי רצה לעכבו מלצאת לפניו.

והוא אינו יודע את שגלוי לרבי. שיצה"ר שולט באדם משעת **היצירה.** ומה שיד יעקב **אוחזת בעקב עשו** הוא משעת **יצירה.** לא רק לעכב יציאת עשו, אלא אחיזתו בעקב אחיו היא מראשית הוויתו ועד אחרית הימים. ומה שעשו יצא בלא בעיטה, **משום שיעקב היה אוחז בעקבו** כבר מבטן אמו.

ויעקב עצמו לא יצא בטרם הזמן כי היה המלאך מלמדו כל התורה כולה.

ורק היה מרטט ומרקד בַּעֲבֹר אמו ליד בית המדרש.

ולא נותר אלא לברר מדוע אם כן הסכים רבי עם אנטונינוס ועוד הביא ראיה לדבריו מ"לפתח חטאת רובץ".

ולעומקו של מקרא, כוונתו של רבי בזה שלא יאמר אנטונינוס שידו של יעקב אוחזת בעקב עשו **בגלל יצר הרע**.

אדרבה, היה זה **יצר הטוב** שעמד על שלו **ועל זכותו** להיות הבכור, כפירוש רש"י. וגם הפסוק "לפתח חטאת רובץ" מעיד שיצר האדם מתהווה בו **בשעת יצירה.** וזו הסיבה שהוא **רובץ בפתח. שאם אינו שולט בו בבטן אמו**, ממתין הוא לו לפחות **לפתחו**. אך בודאי יאמר רבי שיצר האדם מתהווה בו משעת יצירה שנאמר **וייצר**. בשני יו"דים.

ומעתה יש ליתן טעם לדברי רבי שאמר **"דבר זה למדני אנטונינוס"**. **וַהֲוֵינָן בֵּהּ,** מה הוא אותו דבר שלמד מאנטונינוס.

ויש לומר, מה שלמד מאנטונינוס הוא מה שהוקשה לו, **מדוע לא קבל עשו**

לעומקו של מקרא
תולדות

את הדין, שהבכורה מגיעה ליעקב. **והרי ידו אוחזת בעקבו**. אלא שעשו חשב שידו של יעקב אוחזת בו **באקראי, משעת יציאה.** והתגלגל הדבר שמכר לו את הבכורה, ומעת המֶכֶר שוב לא יכול לערער בדבר. ולוּ הבין עשו מה שהבין רבי, שיד יעקב אחזה בו **משעת יצירה**, והאחיזה לא באקראי היא אלא **בעצם הדבר**, היה מוותר לו, והיתה נמנעת המכירה, ואם היה מתחרט לא היה פתחון פה ליעקב. והקב"ה סובב שתהיה מכירה כדי שלא יוכל לחזור בו.

וכאומרו: דבר זה, שכך חשב עשו, שלפתח חטאת רובץ, זה למדני אנטונינוס. ולא השכיל עשו להבין שֶׁמַה שהוא רובץ לפתח, זה באקראי, כי לא יכול לו במעי אמו, שהרי **יעקב היה מעכב בעדו**, באחיזת ידו.

והשתא דאתית להכי, יש להעיר ולהאיר מה שאומרים שיצר הטוב **נולד רק בגיל הבר מצוה**, משנהיה לאיש. אכן כן, יש לדייק שאז הוא **נולד בפועל**. אך כמו שלכל ילוד יש **זמן עיבור** עד לידתו, כן יצר הטוב ימי **עיבורו הוא י"ג שנה**. ומשנגמר עיבורו בהיותו בן י"ג שנה, אזי הוא נולד בו, היצר הטוב. אך בכח הרי עיבורו הוא משעת יצירה, שנאמר וייצר, בשניח יודי"ן.
ומה שיעקב, ידו אוחזת בעקבו, זה בעצם המהות של יעקב.

ועוד יש להאיר בזה, מה שעשו רצה לצאת לבית התיפלה, גם זה אינו עניין ליצר הרע, אלא זה טבעו של עשו. שמזמן היצירה הוא כופר בהשגחה. ובזה צדק אנטונינוס, שאם יצר הרע מזמן היצירה הרי הוא בועט. ואין לך בעיטה גדולה יותר מאשר לכפור במציאות השם כבר בבטן האם. אך בפועל לא בעט כי עקבו אחוז ביד יעקב.

וזה שאמר הפסוק **מִמֵּעֶיךָ יִפָּרֵדוּ.** שאין הכוונה דווקא **ליעקב ועשו** שיפרדו זה מזה כבר בבטן. אלא ודאי יש לומר **לעומקו של מקרא,** ממעיך יפרדו כל אחד ואחד בפני עצמו. **עשו יפרד מבוראו, ומיצר הטוב. ויעקב יפרד מיצר הרע, כבר מבטן אמו.**

אבל הם, יעקב ועשו אחוזים זה בזה מבלי יכולת להיפרד כלל. שנפילת עמלק אחוזה בעליית יעקב, שכאשר הקול קול יעקב אין הידים ידי עשו, ואינו יכול להזיקו כלל. וזה נרמז בברכת יצחק **והיה כאשר תריד ופרקת** עולו מעל צוארך.

לעומקו של מקרא
תולדות

ועל דרך הצח מאי **תריד**, נוטריקון: **תר**אהו **יורד**. שאם אין הקול קול יעקב, ח"ו, הידים ידי עשו.

וזה שאמרו לא חרבה צור אלא מבניינה של ירושלים, תובב"א.

^^^^

דרשת **תֹּמֶם**

וַיִּמָּלְאוּ יָמֶיהָ לָלֶדֶת וְהִנֵּה תוֹמִם בִּבְטְנָהּ. (כה,כד)

תוֹמִם. כתיב חסר, (**תאומים** אין כתיב כאן אלא תומם) חסר **א'י'**, ופרש"י **לפשוטו** של מקרא **אחד צדיק ואחד רשע.**

ויש לשאול, היכן נרמז כאן בחסרון האות **א'** והאות **י' שאחד** צדיק **ואחד** רשע.

ועל דרך הרמז והצח יש לומר שהאותיות א'י' החסרות יורו על נוטריקון **אֵין יִרְאָה**. אֵין לעשו, יִרְאָה ליצחק.

או פלוג לדרך זו, שחסרון האותיות א'י' יורו על נוטריקון **י**ראת **א**לקים. ומכיון **שחָסְרוּ** האותיות א'י' הרי זה **כחסרון ביראת אלקים.**

וכאומרו שהאחד חסר **ביראת אלקים.** לכן נכתב **תוֹמִם ולא תאומים.**

ועדין יש לשאול, והרי **שתי** אותיות חסרות כאן. **א'י'**, ואולי יודיע הדבר על חסרון בשניהם. **ומנין לומר שאחד צדיק.**

ולעומקו של מקרא יש לומר, מה שפירש רש"י שהאחד צדיק, **לא מחסרון שתי האותיות.** אלא מכך שהאות **ו' לא נחסרה.** שהרי לא כתוב **תֹּמֶם**, אלא **תּוֹמִם. וְהִנֵּה תוֹמִם בִּבְטְנָהּ**.

והאות ו' תּוֹרָה על **האחד** שהוא **צדיק**, והוא יעקב. שהרי הו' מְשֻׁם הוי"ה לעולם תּוֹרָה על ספירת **התפארת**, היא ספירתו של **יעקב**, הנמשכת מן **היסוד** היא ספירתו של **יוסף**. וכפי שנאמר בפסוק (תחילת וישב) **אלה תולדות יעקב יוסף.** כמובא בשערי אורה לר'

לעומקו של מקרא
תולדות

יוסף ג'יקטאלי, שה-**ו'** מֹשֵׁם הַשֵּׁם תּוֹרָה על היסוד והתפארת, כזה:

י חכמה **ה** בינה
חסד **גבורה**
ו
תפארת-יסוד
ה
מלכות

ואשר על כן אמרו במדרש (מדרש חסרות ויתירות) שכתוב חמש פעמים **אליה חסר בלי וי''ו**, וחמש פעמים **יעקוב מלא עם וי''ו**, שאליהו נתן את ה-**ו'** מַשְׁפּוֹן **ליעקב** שיבא ויגאל את בניו. לכן **תשתייך ה-ו' ליעקב, ותורה על יעקב** שהוא הצדיק מן התו**מם**.

או כלך לדרך זו, שחסרון האותיות א'י' יורו על נוטריקון **י**דו **א**וחזת. **מי שידו אוחזת, הוא הצדיק.** שבזה הוא **ממלא** את **החסרון** של **י'א'** שבמילה **תו**מם.

ועוד על דרך הרמז י''ל, שהאותיות החסרות של אל"ף ויו"ד באות לרמז, על **א**לופו של עולם **הנעלם** מעיני כל חי, היא האות **א' שהיא ראשונה משם אלקים,** והאות **י'** תרמוז על **י**עקב, שהיא ראשונה בשמו, **ודמותו** חקוקה בכסא **הכבוד** וגם הוא בבחינת **נעלם,** והאות **ו'** של תו**מם** מְחַבֶּרֶת ביניהם, היא האות **ו'** אשר תּוֹרָה על שם ה', ועל ידה נהיה יעקב איש תם יושב **אהלים.** אל תקרי **אהלים** אלא **אלהי''ם. שקבע מושבו בשכינה** לקיים בזה את הפסוק **כִּי יַעֲקֹב בָּחַר לוֹ יָהּ** יִשְׂרָאֵל לִסְגֻלָּתוֹ (תהלים קל"ה, ד').

ומובא בזה''ק פר' ויצא דף קס''א ע''ב על הפסוק הנ"ל: **כִּי יַעֲקֹב בָּחַר לוֹ יָהּ** יִשְׂרָאֵל לִסְגֻלָּתוֹ, עדיין איננו יודעים **מי בחר את מי.** האם יעקב בחר לו [את] י-ה, או י-ה בחר לו את יעקב. וז"ל: תָּא חֲזֵי כִּי יַעֲקֹב בָּחַר לוֹ יָהּ, עַד כָּאן לָא יָדַעְנָא **מַאן בָּרִיר לְמַאן,** אִי קוּדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא בָּרִיר לֵיהּ לְיַעֲקֹב, אִי יַעֲקֹב בָּרִיר לֵיהּ לְקוּדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא. אֶלָּא מִמַּה דְּגָלֵי קְרָא, יָדַעְנָא **דְּקוּדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא נָטִיל לֵיהּ לְיַעֲקֹב לְעַדְבֵיהּ,** [הוא לקח לו את יעקב לחלקו], דִּכְתִיב, (דברים לב) כִּי חֵלֶק ה' עַמּוֹ **יַעֲקֹב חֶבֶל נַחֲלָתוֹ.**

מהזוה''ק הנ"ל עולה **שהשכינה** הק'

לעומקו של מקרא
תולדות

קבעה **מושבה ביעקב,** כשם שיעקב קבע מושבו **בהשכינה הק'.** **השכינה** הק' קבעה **מושבה ביעקב,** כנאמר (תהלים כב,ד') וְאַתָּה קָדוֹשׁ יוֹשֵׁב **תְּהִלּוֹת** יִשְׂרָאֵל, **ויעקב** קבע **מושבו בהשכינה הק',** שנאמר **יושב אהלים.**

וכל הנ"ל נרמז ב-**ו'** של המילה **תּוֹמֵם**. שה-**ו'** מורה **על החיבור ועל הבחירה** בין יעקב אבינו והקב"ה.

ועוד על דרך הסוד י"ל, שאותיות **או"י** שבמילה **תאומים** כשנכתבת במלואה, הן ג' אופנים של מילואי האותיות **ו'** שבשם ה' שבארבע עולמות אבי"ע: **א'** כנגד **ואו** שבשם **יוד הא ואו הא,** שבעולם היצירה, וכן בשם **יוד הי ואו הי** שבעולם הבריאה, **ו'** כנגד **ו** שבשם **יוד הה ו ה** שבעולם העשייה, והאות **י'** כנגד **ו'** שבשם **יוד הי ו' הי** שבעולם האצילות. והן מופיעות בשמו: **י**עקו**ב** ישר**א**ל. לומר לך שיעקב הוא **עיקר התולדה** של התאומים. שהרי גם **ללא** אותיות אלו היה נכתב **תּוֹמֵם,** ממילא היה רומז הכתוב על יעקב שעתיד להיות איש **תָּם** יושב אהלי**ם**. ומעתה שכתוב **תּוֹמֵם** עם מילויי האות **ו'** שמילואם הוא כנ"ל **א'ו'י'**, רומז הדבר שיעקב הוא גם עיקר התולדות.

עוד נמצא מה בין יעקב ועשו. שביעקב נאמר **וְיַעֲקֹב אִישׁ תָּם** בתרגום **גְּבַר שְׁלִים.** שמתגבר להשלים את עצמו, וזו היא תמימותו. ועשו לעומתו עשה עצמו **כבר שלם,** שכן עש"ו מלשון עשוי. ובמהר"ל מצאנו עש"ו בגי' שלו"ם. שהגיע למידת השלום שלו ואינו צריך עוד להתגבר לעבוד על עצמו. וביעקב נאמר שלים כעין ו"ו קטיעא, שצריך תמיד לעמול להשלמת עצמו כמו פנחס שנאמר בו ויקח רומח בידו.

ויעקב א"יש ת"ם. נוטריקון אמ"ת. ככתוב תתן אמת ליעקב [מיכה ז,כ']. איש תם יושב אהלים, ת"ם אותיות מ"ת, מת באהלה של תורה.

ועוד י"ל, ויעקב איש תם יושב אהלים, יש בו יראת אלקים. וזו **יראת שמים** עליה דברו חז"ל [ברכות ו:] בפסוק: סוֹף דָּבָר הַכֹּל נִשְׁמָע אֶת-הָאֱלֹהִים **יְרָא** וְאֶת-מִצְוֹתָיו שְׁמֹר **כִּי-זֶה כָּל-הָאָדָם** (קהלת, יב,יג') ונדרש בברכות שם על

לעומקו של מקרא
תולדות

הירא שמים בג' אופנים:
א. שכל העולם לא נברא אלא **בשביל זֶה**.
ב. **שָׁקוּל זֶה** כנגד כל העולם כולו,
ג. לא נברא כל העולם כולו אלא **לִצְוָוֹת** לָזֶה. (לשון צוותא, יש מדייקים לנקד לְצָוּוֹת לזה).

ומבאר המהרש''א שג' אופנים אלה של הירא שמים הם שליטתו בג' עולמות. עולם התחתון ועולם התכונה [השמש והירח והכוכבים] ועולם המלאכים. ומבואר **בלעומקו של מקרא** בהקדמה לפרשת ויצא, שכל ג' האופנים של הירא-שמים **נמצאו ביעקב אבינו**. וכל זה מכח תמימותו ודבקותו בה'.

ואשר על כן נרמז יעקב בתמימותו עוד בטרם צאתו שנאמר וְהַנֵּה **תוֹמִם** בְּבִטְנָהּ והוא מלשון תמימות. שהאחד יהיה תמים ויתקיים בו תמים תהיה, והוא יעקב כנ"ל.

^^^^

וַיֵּצֵא הָרִאשׁוֹן אַדְמוֹנִי כֻּלּוֹ כְּאַדֶּרֶת שֵׂעָר וַיִּקְרְאוּ שְׁמוֹ עֵשָׂו [כה,כה']

כֻּלּוֹ כאדרת שער. ובעכן כתיב [יהושע ז, כ'-כא'] **אַדֶּרֶת שִׁנְעָר**. וַיַּעַן עָכָן אֶת יְהוֹשֻׁעַ וַיֹּאמַר אָמְנָה אָנֹכִי חָטָאתִי לַיהוָה אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל וְכָזֹאת וְכָזֹאת עָשִׂיתִי: וָאֵרֶא בַּשָּׁלָל **אַדֶּרֶת שִׁנְעָר** אַחַת טוֹבָה וּמָאתַיִם שְׁקָלִים כֶּסֶף וּלְשׁוֹן זָהָב אֶחָד חֲמִשִּׁים שְׁקָלִים מִשְׁקָלוֹ וָאֶחְמְדֵם וָאֶקָּחֵם וְהִנָּם טְמוּנִים בָּאָרֶץ בְּתוֹךְ הָאָהֳלִי וְהַכֶּסֶף תַּחְתֶּיהָ: שעכן נכשל בחמדת האדרת **כְּנַעַר**, כמו **שְׁנַעַר** חומד בדרך שטות. לכן כתוב **שִׁנְעָר**. אבל עשו היה לבוש במידותיו הרעות מלידה, כעשוי שלא יכול לשנות טבעו, ולכן כתיב **כֻּלּוֹ**, שכל כלו היה טבוע ברשעות התאוות. **ולעומתו יעקב** יושב אהלים שכל **כולו** בתוך אהלים, אהלי שם ואהלי עבר.

^^^^

דרשת וַיָּדוֹ אֹחֶזֶת

וְיָדוֹ אֹחֶזֶת בַּעֲקֵב עֵשָׂו. (כה,כו')
בשימת לב לכך **שהתורה הנצחית** מציינת **אחיזה זו**, יש לומר **שאחיזה זו נצחית** היא, ואינה באקראי. ובודאי היה זה לנס ולאות ולמופת כיצד זה **ידו** של **ילוד** בן יומו **תקועה בעקב** אחיו **מבלתי יכולת כמעט להוציאה כלל**. ואשר על כן נאמר בזה הלשון בדרך של הפתעה והתפעלות. **והנה. שיזכרו האחיזה הזאת לדורות עולם.**

לעומקו של מקרא
תולדות

ועוד י"ל, נאמר **אֹחֶזֶת** בלשון **הווה**. **אֹחֶזֶת** **בַּעֲקֵב** עֵשָׂו **לעולם**. והיא בזכות ברכת אברהם **עֵקֶב** אשר שמע אברהם בקולי, עד **עקבתא** דמשיחא, עד אשר יעלו מושיעים בהר ציון לשפוט **את הר עשו** והיתה לה' המלוכה.

ועוד י"ל, וְיָדֹו אֹחֶזֶת בַּעֲקֵב עֵשָׂו, וגם לאחר שהוציאו את ידו נשארו **עקבות** אצבעותיו **בעקבו** לעולמים, ככתוב **וַיַּעְקְבֵנִי זֶה פַּעֲמַיִם**. אל תקרא **פַּעֲמַיִם** אלא **פְּעָמִים**. מלשון **צעדים**. שעל כל צעד וצעד מרגיש עשו **את ידו של יעקב בעקביו**. והוא כנושך **עקביו** כנאמר בברכת יעקב לדן הַנֹּשֵׁךְ **עִקְבֵי**-סוּס **וַיִּפֹּל רֹכְבֹו** אָחֹור. [בראשית מט, יז']. ומכח ברכתו ערף **חושים בן דן את ראשו** של עשו בפתח מערת המכפלה כאשר עכב את קבורתו של יעקב. שהיה עשו תופש אומנותו של נחש [כדלקמן כה,כז' בדרשת גבר נחשירכן], ובנחש נאמר [בראשית ג,טו'] **הוּא יְשׁוּפְךָ רֹאשׁ וְאַתָּה תְּשׁוּפֶנּוּ עָקֵב**, ולכן תפש דן אומנותו של עשו וערף **ראשו**. נמצא עשו מפסיד גם את **עקבו** על ידי יעקב וגם את **ראשו** על ידי חושים בן דן בן יעקב. והקב"ה נהג בו בזה מדה כנגד מדה, שהיה עשו מושחת מכף רגל ועד ראש.

ועוד י"ל וְיָדֹו אֹחֶזֶת ר"ת וי"א. וכעין רמז יש כאן לברכה שעתיד לקבל מיצחק אביו "**וי**תן לך ה**א**לקים". שידו אוחזת את הברכה המגיעה לו. **ועוד כנ"ל**, שהן ג' אותיות המילוי של **ו'** שניתנה ליעקב על ידי אליהו הנביא [רש"י ויקרא כ"ו,מב'], ומכאן שאב יעקב את כוחו להיות "**וְיָדֹו אֹחֶזֶת**", שהן מילוי ה-**ו'** בארבע עולמות אבי"ע, כנ"ל.

ועוד י"ל, וְ**יָדֹו** אֹחֶזֶת **בַּעֲקֵב** עֵשָׂו, **י'** של ידו **ועקב** של עשו, הם שמו של **יעקב**, ואחיזה זו היא מהותו של יעקב, כאדם **האוחז את הסטרא אחרא** כל ימיו שלא יוכל לו.

וְאַחֲרֵי-כֵן יָצָא אָחִיו. רמז הכתוב ליציאת מצרים. אל תקרא **יָצָא** אלא **יֵצֵא. ואחרי כן יֵצֵא אָחִיו**. אחרי שֶׁיִּשָׁוְעוּ להשם ותעלה שועתם אל האלקים, וירמוז למה שנאמר בברית בין הבתרים (טו,יד') **וְאַחֲרֵי כֵן יֵצְאוּ** בִּרְכֻשׁ גָּדוֹל.

ועוד י"ל בַּעֲקֵב עֵשָׂו, אומר הקב"ה בזכות **עֵקֶב** אשר שמע אברהם בקולי,

לעומקו של מקרא
תולדות

כן יאחז יעקב בעקב עשו בזכות אשר ישמע בקולי.
וכפירוש רש"י ואחרי כן יָצָא אחיו: ויעקב בא לעכבו כדי שיטול את הבכורה מן הדין.

ויש לשאול, מדוע עכבו הקב"ה ליעקב ולא הוציאו ראשונה, **ויש לומר** שהקב"ה לא עשה כן, כדי שבני בניו של יעקב יטלו את הבכורה **בכח מעשיהם הטובים ותפילתם הזכה,** וכמובא ברש"י על הפסוק "בני בכורי ישראל" [שמות]:

כאן חתם הקב"ה על שטר המכירה. רק לאחר **שזעקו** אל ה' בצר להם ותעל שועתם אל האלקים מן העבודה.

ולזה רמז הכתוב במלים **ואחרי כן**. אחרי כן, יֵצֵא אחיו ביד רמה עת תַּעַל שועתם אל האלקים מן העבודה.

^^^^

וְיִצְחָק בֶּן-שִׁשִּׁים שָׁנָה בְּלֶדֶת אֹתָם
(כה,כו')
יש ליתן את הדעת על מה הדגישה התורה את גילו של יצחק **בלדת אותם.**

ולעומקו של מקרא יש לומר, שכל זמן ההריון, היו יצחק ורבקה **מצפים וממתינים** לקיים מצות המילה כנאמר (תהלים קיט, קסב') **שָׁשׂ אָנֹכִי עַל-אִמְרָתֶךָ כְּמוֹצֵא שָׁלָל רָב.**

ומשנולדו, לא יכול היה יצחק לקיים מצות מילה לא ביעקב ולא בעשו. **לא ביעקב** שהרי נולד מהול, **וגם לא בעשו** שהיה אדום ומסוכן. ואע"פ כן היו **שִׁשִּׁים** בבואם, לעשות רצון קונם. **לכן** נאמר וְיִצְחָק בֶּן **שִׁשִּׁים** שָׁנָה בְּלֶדֶת אֹתָם. אל תקרי **שִׁשִּׁים** אלא **שָׁשִׂים**.

^^^^

וַיִּגְדְּלוּ הַנְּעָרִים וַיְהִי עֵשָׂו אִישׁ יֹדֵעַ צַיִד אִישׁ שָׂדֶה וְיַעֲקֹב אִישׁ תָּם יֹשֵׁב אֹהָלִים [כ"ה,כז']

ויהי לשון צער. שאל מול צדיקותו של יעקב נתגלה ביותר לעין כל רשעות עשיו. לכן כתיב **וַיְהִי עֵשָׂו** וַיְהִי עֵשָׂו צער לכל.

ובשימת לב: בעשו כתוב פעמיים **אִישׁ, אִישׁ** יֹדֵעַ צַיִד **אִישׁ** שָׂדֶה, וביעקב **אִישׁ** פעם אחת וְיַעֲקֹב **אִישׁ** תָּם. לומר לך שעשו אין תוכו כברו והוא **כשני אנשים,** אחד בפה ואחד בלב, ויעקב

לעומקו של מקרא
תולדות

תוכו כברו, שפיו ולבו שוים, ולכן נכתב **אִישׁ תָּם**.

ועל דרך הצח והטעמים ירמוז על מידותיו של יעקב, שכן מוטעמות המלים **אִישׁ תָּם** במונח - זקף קטן. שמקטנותו היה מונח בתמימותו וזקוף וישר באמונתו.

^^^^

גְּבַר נַחְשִׁירְכָן

אֱישׁ יֹדֵעַ צַיִד בתרגום **גְּבַר נַחְשִׁירְכָן**. [כ"ה,כז']

ויש לעיין בתרגומו, **נַחְשִׁירְכָן**. וכיצד יהיה זה **תרגום** לאיש **יודע ציד.**
ובשימת לב יש **לחלק את המילה נַחְשִׁירְכָן לשתי מלים. נָחָשׁ-יַרְכָן.** ואכן נמצא ב"ציוני", (מלוקט מספרים הק') לר' מנחם ציוני: שהיה **סימן נחש** על **ירכו** של עשו לרמוז כי הוא **מסטרא דנחש**.

ועוד יש לומר, שלכן נקרא **נַחְשִׁירְכָן,** שמציאות עשו כמציאות הנחש הקדמוני המחפש **לצוד** ולפגוע בכל דורותיו של יעקב הנמשלים **לירך**. **ככתוב** וַיְהִי כָּל-נֶפֶשׁ **יֹצְאֵי** יֶרֶךְ יַעֲקֹב שִׁבְעִים נָפֶשׁ.

ועוד יש לומר, כי ירמוז תרגום זה **גְּבַר נַחְשִׁירְכָן,** לדברי רבא (בבא קמא צב,עמ'ב) שדימה את עשו **לדקל רע שהולך אצל אילני הסרק** (רש"י):

א"ל רבא לרבה בר מרי מנא הא מילתא דאמרי אינשי מטייל ואזיל דיקלא בישא גבי קינא **דשָׁרְכִי**. [שנמצא הדקל הרע שאינו נותן פירות הולך אצל הקנים שהם גדלים באגם **שָׁרְכִי ובטלים** גם הם מן הפירות]. אמר ליה דבר זה כתוב **בתורה** שנוי **בנביאים** ומשולש **בכתובים** ותנן **במתניתין** ותנינא **בברייתא**.

דבר זה כתוב **בתורה** דכתיב {בראשית כח-ט} **וילך עשו אל ישמעאל.** ומן **הנביאים** שנאמר ויתלקטו אל יפתח **אנשים ריקים** ויהיו עמו. ומן **הכתובים** שמצאנו {בן סירא יג שהוא "כעין כתובים" רק לא נכלל בכ"ד ספרים} כל עוף למינו ישכון **ובני אדם לדומה לו,** ומן **המשנה** כל **המחובר לטמא טמא** (כלים כה,ה, ורע"ב שם, וכן טו, ד, עיקר תויו"ט), ומן **הברייתא**

לעומקו של מקרא
תולדות

רבי אליעזר אומר לא לחנם הלך **זרזיר אצל עורב** אלא מפני שהוא מינו. (חולין סה.).

ומובא בתוספות שם ד"ה **דשַׁרְכִי: דשרכי.** בטלנים. וכן **בשרכא** בסוף יש נוחלין (ב"ב דף קלט. ושם.) **כמו איש יודע ציד** (בראשית כה) **ומתרגמינן גברא נחשירכן** ומפ' רבינו תם: **נַח ובטל.**

ובערוך גורס גבר **נחשידכן** בדל"ת. ומפרש לשון **שקט**, ותשקוט הארץ תרגומו **ושדוכת** ארעא (שופטים ה).

ויש לומר בזה כוונתו לעשו שהיה עושה כל **מעשיו הרעים בשלוות** הנפש, שכן מעשיו הרעים היו מצננים את רתיחת דמו.

וכן מצאנו במי המבול (בראשית ח,א') וַיַּעֲבֵר אֱלֹהִים רוּחַ עַל-הָאָרֶץ **וַיָּשֹׁכּוּ** הַמָּיִם, תרגם יונתן **וְאִשְׁתַּדְכוּ מַיָא**. ופירש רש"י שם **וישכו.** כמו **כשוך חמת המלך** (אסתר ב, א.), לשון הנחת חמה.

וכפי שאמרו במסכת שבת קה: הקורע בחמתו [בשבת] אינו כמקלקל שפטור אלא **כמתקן שחייב** דקעביד נחת רוח לְיוֹצְרוֹ, ופירש רש"י: **נחת רוח לְיוֹצְרוֹ** שמשכך את חמתו.

וגם בזה מצאנו הבדל ניכר בין עשו ליעקב שעשו עושה **נחת רוח לְיוֹצְרוֹ** ואילו יעקב עושה נחת רוח **לְיוֹצְרוֹ**.

ואשר על כן על כל הנ"ל, שם לו עשו הרשע למטרה לפגוע **בירכו** של יעקב עד אשר עלתה לו מעט, שנאמר וַתַּקַע כף **ירך** יעקב בהאבקו עמו". ולכן נקרא **נחש-ירכן**.

והוא סוד וְיָדוֹ אֹחֶזֶת **בַּעֲקֵב** עֵשָׂו. שהבא להרגך **השכם** להורגו **ובטרם יפגע עשו בירכו, יאחז יעקב בַּעֲקֵבוֹ וחושים בן דן יטול ראשו.**

^^^^

וַיֶּאֱהַב יִצְחָק אֶת עֵשָׂו כִּי צַיִד בְּפִיו וְרִבְקָה אֹהֶבֶת אֶת יַעֲקֹב. (כה,כח')

יש לשאול, כיצד ילך יצחק שולל אחרי פיו של עשו, ויש לומר שהמלה **כִּי** אינה בהוראה של סיבה. אלא בהוראה של אף-על-פי. כמו שנאמר "כי מנשה הבכור" אף על פי שמנשה הבכור שם יעקב יד ימינו על אפרים. כן כאן, **אף על פי** שיצחק יודע כי ציד בפיו של עשו, **אף על פי כן** הוא אוהבו **כדי לקרבו.**

^^^^

לעומקו של מקרא
תולדות

וַיֶּאֱהַב יִצְחָק אֶת עֵשָׂו וגו' וְרִבְקָה אֹהֶבֶת אֶת יַעֲקֹב.

יש ליתן טעם בשרש חילוק אהבתם. **והנראה לומר בזה, על דרך המוסר ועבודת ה',** שהם שתי דרגות בעבודת ה'. **יראתו ואהבתו.**

רבקה היא בחינת **האהבה, אַהֲבַת ה'.** (וכמובא בלעומקו של מקרא עה"פ ותתכס). ולכן נאמר ברבקה **וְרִבְקָה אֹהֶבֶת.** ב-**ו'** החיבור ובלשון **הווה.** כי **אַהֲבַת ה'** היא הוויה נצחית מתמשכת.

ויצחק הוא בחינת **היראה** הנצחית כפי שנאמר בעקידה (כב,יד) **בְּהַר ה' יֵרָאֶה** והוא לשון **יִרְאָה.** ובזכותו היתה רבוצה אש על המזבח בצורת **אריה,** שהוא אותיות **יִרְאָה.** וכן מובא בתיקוני הזהר.

וזה שנאמר וַיֶּאֱהַב יִצְחָק, שאהבתו לעשו היתה בלשון עבר, ואינה נצחית, והיה רק אמצעי לחנכו ליראה. ולכן חשב לברכו בטל **השמים** תחילה, כדי להחיל עליו **יראת שמים.** וזכה בזה יעקב, לְשַׂלֵּב היראה והאהבה בעבודתו ובלימודו.

וכמובא בספרים הק' שיראה ואהבה משולבים זה בזה, כאשר היראה היא סולם להגיע אל האהבה, ואשר על כן יש להם אותיות משותפות: **אה.** ש **אה** של הי**ראה** הן ה-**אה** של **אה**בה. ובשלבי הסולם של עבודת ה' יִקָּרְאוּ כך: י**ראה**בה.

והיא עבודת יעקב. עבודת התפילה והתורה. שבתפילתו השיג השגות **היראה** ככתוב מה **נורא** המקום הזה. **ובתורתו** השיג השגות **האהבה,** שנאמר **יֹשֵׁב אֹהָלִים.** ויש בזה אותיות **אהבה.** שאם תצרף שתי המלים אחת לאחת, יתקבלו אותיות **אהבה,** כזה: י**שבאה**לים.

וכמובא במשלי (ה,יט) אַיֶּלֶת אֲהָבִים וְיַעֲלַת חֵן דַּדֶּיהָ יְרַוֻּךָ בְכָל עֵת **בְּאַהֲבָתָהּ תִּשְׁגֶּה תָמִיד.** וכמו שפירשוהו בעסק התורה.

ועל דרך הצח, ולעומקו של מקרא, יֵרָאֶה למעיין שבלשון **יאהב** חבוי לשון **יראה.** שהן אותיות **יאה** בתוספת **ר** או **ב.** וזה שנאמר **וְרַב** יַעֲבֹד צָעִיר. **שהצעיר** הוא יעקב **יעבד** את ה' בדרגות של **רַב. והיינו ר' וב' שהן אותיות של יראה יאהב.**

לעומקו של מקרא
תולדות

ועוד יש לומר, שהיה יצחק אוהב בעשו את מצות המילה שנזדמנה לו אצלו. וזה שנאמר **וַיֶּאֱהַב יִצְחָק אֶת-עֵשָׂו כִּי-צַיִד** וגו'. ונרמז בפסוק של המילה **שָׂשׂ אנכי על אמרתך** כמוצא **שלל** רב. אלא שהיה צריך להמתין לו עד שיבריא. ויעקב נולד מהול. וזו האהבה אשר אהב אצל עשו, **אהבת מצות המילה** אשר כביכול ממתנת לו.

או כלך לדרך זו. מאי **כִּי** ציד בפיו. ויש לפרש **על דרך של זמן כמו: כאשר.** ויאהב יצחק את עשו לעת אשר יהיה מוצא שלל רב במילתו כי ממתין הוא אצל המילה.

^^^^

וַיֶּאֱהַב יִצְחָק אֶת עֵשָׂו כִּי צַיִד בְּפִיו וְרִבְקָה אֹהֶבֶת אֶת יַעֲקֹב. (כה,כח)

יש ליתן טעם מדוע נחלקו יצחק ורבקה באהבתם ליעקב ועשו.

ובשימת לב, ביצחק פירש טעם אהבתו. **כי** ציד בפיו. וברבקה לא פירש כל טעם לאהבתה.

וההסבר בזה הוא, שאהבת ת"ח אינה צריכה סיבה. ואהבת רשע צריכה סיבה.

ועוד יש לומר, שודאי יצחק אוהב את יעקב גם הוא, **אלא שנתן סיבה לאהבתו לעשו.** ומה שרצה לברכו הרי זה בגלל הבכורה, שיצא ראשונה וקרא עליו ולא יבכר את בן האהובה על פני בן השנוא הבכור. וגם ידע כי יעקב מבורך גם מבלעדי ברכתו.

ועוד, כי יעקב אע"ג שהיה אהוב על שניהם אין לו משפט הבכורה כנ"ל. כי את הבכור בן השנואה יכיר לתת לו פי שנים בכל אשר ימצא לו **[דברים כא, יז]** וקל וחומר שעשו הוא בן אהובה, שנאמר **וַיֶּאֱהָבֶהָ [בראשית כד,סז]**. והרי באותה לשון נאמר על עשו **ויאהב** יצחק את עשו. כי יצחק לא שת לבו אל המעשים החיצוניים של עשו ועל מראהו אלא על **הפָּנִים**. ולכן התגלגלו **הַפָּנִים** של עשו אל חיק יצחק במערת המכפלה ביום מותו.

ויצחק סבר שהפָּנִים של עשו טוב הוא, רק מעשיו מקולקלים. אבל רבקה ידעה שרוב בנים הולכים אחרי אחי האם, ועשו שיצא ראשונה **כשהוא**

לעומקו של מקרא
תולדות

עשוי, נקרא **רוב בנים**, והולך הוא אחרי אחי האם **אחרי לבן**, ומזה ידעה כי גם פנימיותו מקולקלת. ולכן ורבקה אוהבת את יעקב.

ועוד סיבה שנקרא עשו רוב בנים כי מרגלא בפומיה לומר **יש לי רב**.

ועוד, שיצחק אחז את הכלל **דברה תורה כלשון בני אדם**, וכאילו אמרה תורה באותה מטבע לגבי הבנים. ולא יבכר את הבן **האהוב** על פני הבן **השנוא**. ולאו דוקא בן השנואה או האהובה. ורבקה לית לה כלל זה והתורה אמרה בן השנואה דווקא, ולא הבן השנוא. ואדרבה הבן האהוב מצוה לבכר על פני בן השנוא הבכור, כי לו, לַבֵּן האהוב, משפט הבכורה. ככתוב בתהלים פט: אַף אֲנִי בְּכוֹר אֶתְּנֵהוּ עֶלְיוֹן לְמַלְכֵי אָרֶץ [**תהלים פט,כח'**].

^^^^

וַיָּבֹא עֵשָׂו מִן-הַשָּׂדֶה וְהוּא עָיֵף [כ"ה, כט']

וַיֹּאמֶר עֵשָׂו אֶל-יַעֲקֹב הַלְעִיטֵנִי נָא מִן-הָאָדֹם הָאָדֹם הַזֶּה כִּי עָיֵף אָנֹכִי עַל-כֵּן קָרָא-שְׁמוֹ אֱדוֹם. [כ"ה, ל]

פירש רש"י לפשוטו של מקרא: והוא עיף. ברציחה, כמה דתימא **כִּי עָיְפָה נַפְשִׁי לְהֹרְגִים** (ירמיה ד, לא.)

ולעומקו של מקרא יש לומר שדברי ירמיהו מוסבות אל הקב"ה. כביכול הקב"ה אומר **עָיְפָה נַפְשִׁי לְהֹרְגִים**. שהקב"ה מחכה לאדם עד יום מותו, אבל משהגדיש את הסאה הרי האדם כביכול מְעַיֵּף את הקב"ה מלחכות לו.

וכמו שמצינו במדרש רבה פרשת בא ואמרו שם שאין יגיעה לפני הקב"ה שֶׁנֶּאֱמַר (ישעיה מ, כח): לֹא יִיעַף וְלֹא יִיגָע, [אומר הקב"ה] בַּמֶּה אֲנִי יָגֵעַ **בְּמִי שֶׁהוּא מַכְעִיס לְפָנַי** בְּדָבָרִים בְּטֵלִים, כְּמָה דְאַתְּ אָמַר (מלאכי ג, יז): **הוֹגַעְתֶּם ה' בְּדִבְרֵיכֶם** וק"ו בדברים אלו שהכעיס לפניו עשו הרשע באותו היום שעבר חמש עבירות חמורות.

ולכן נאמר וְהוּא עָיֵף. לכאורה המלה **וְהוּא** מיותרת. שהיה יכול לומר **וַיָּבֹא עֵשָׂו מִן-הַשָּׂדֶה עָיֵף**. מאי **והוא**.

אלא שכביכול **עָיֵף** להקב"ה, הנקרא **הוא**. ולכן נתן לו הקב"ה מקום להכשל בו ולמכור את בכורתו ליעקב. שעד עתה האריך לו אפו, ומעתה סייע הקב"ה ביד

לעומקו של מקרא
תולדות

יעקב שימכור לו עשו את בכורתו וגם את ברכתו.

והקב"ה כביכול הוא שאומר **עָיְפָה נַפְשִׁי** מעשו, להורגים כעשו.

ועל דרך הרמז, נאמר כִּי עָיֵף **אָנֹכִי**. והמלה **אָנֹכִי** תורָה על הקב"ה שנקרא **אָנֹכִי**, והיא מוטעמת באתנחתא, כלומר שאין הקב"ה עוד מצפה לו לעשו שישוב מדרכו הרעה, אלא הוא באתנחתא כלפיו. והוא כביכול עיף מלעזור לו.

וכן עשו התיאש מלהטיב את דרכיו כי אמר עָיֵף **אָנֹכִי** שאם הקב"ה עיף מלעזור לי למה זה לי בכורה. והוא אינו יודע כי תמיד יצפה לחוזרים בתשובה.

וכן יובן המשך הפסוק **עַל-כֵּן קָרָא-שְׁמוֹ אֱדוֹם.** מאי **על כן,** משום דעיף אנכי קרא שמו אדום? **אלא לומר לך, שהקב"ה אומר כן. על כן** שעיפה נפשו של הקב"ה כביכול מרציחותיו של עשיו, קראו הקב"ה אדום. אדום ולא אָדָם. ואילו ביעקב נאמר אדם אתם, [יחזקאל לד,לא] וְאַתֶּן צֹאנִי צֹאן מַרְעִיתִי אָדָם אַתֶּם, ודרשו חז"ל אתם קרויים אדם ואין אומות העולם [עובדי כוכבים] קרויים אדם.

^^^^

וַיָּזֵד יַעֲקֹב נָזִיד (כה,כט')

ברש"י לשון **תבשיל**. כתרגומו ובשיל יעקב תבשילא. ויש להבין כפל הלשון: **וַיָּזֵד נָזִיד**.

ובפרשת יתרו נאמר במדרש רבה ר"פ שמות על הפסוק (שמות יח, יא): כִּי בַדָּבָר אֲשֶׁר **זָדוּ** וגו', **בַּקְּדָרָה שָׁבְּשְׁלוּ,** בָּהּ נִתְבַּשְּׁלוּ.

וכן הוא בגמרא פ"ק דסוטה די"א ע"א מאי משמע דהאי זָדוּ לישנא דקדירה הוא, דכתיב **וַיָּזֵד יַעֲקֹב נָזִיד.**

והרד"ק בספר השרשים מביא כי בַדָּבָר אֲשֶׁר **זָדוּ** הוא משרש **זוד**, ולעומתו **וַיָּזֵד יַעֲקֹב נָזִיד** שהוא לשון תבשיל, הוא משרש **נזד**.

יוצא איפוא שאע"פ שהם שרשים שונים הרי הם קרובים זה לזה עד שהמדרשים עירבו ביניהם.

ואשר על כן על כל הנ"ל, בדרך **הדרש** אפשר לערבם יחד, הן מלשון **זוד** והן מלשון **נזד**, כי כן ערבום רבותינו במדרשים.

לעומקו של מקרא
תולדות

ולכן, על דרך הרמז והצח, יש לומר שיעקב **בישל** את תבשיל **המכירה בְּמַזִיד** ליקח הבכורה מעשו, כפי מה שמגיע לו, כמבואר ברש"י. ולכן כתיב **וַיָּזֵד יַעֲקֹב נָזִיד**.

ועל דרך החידוד יוליד כפל הלשון, **לשון נופל על לשון,** להזיד את המזיד. כזה:

וְהַזִיד לַמַזִיד בְּהָזִידוֹ נָזִיד בְּמַזִיד, וְהַמַזִיד לַמַזִיד נִתְנַזֵד לְנָזִיד, והוזד כאשר **הֵזִיד**.

ופתרונו:
וְהַזִיד [יעקב] **לַמַזִיד** [למי שרצה להרגו בערמה הוא עשו], **בְּהָזִידוֹ** [יעקב לתבשיל] **נָזִיד בְּמַזִיד,** [כדי לקבל הבכורה], **וְהַמַזִיד** [להרגו בערמה הוא עשו], **לַמַזִיד** [ליעקב המבשל] **נִתְנַזֵד** [נתבשל] **לְנָזִיד, והוזד** [עשו] כאשר **הֵזִיד** [חשב לרעה].

^^^^

הַלְעִיטֵנִי נָא מִן-הָאָדֹם הָאָדֹם הַזֶּה כִּי עָיֵף אָנֹכִי עַל-כֵּן קָרָא-שְׁמוֹ אֱדוֹם. (כה,ל)
הַלְעִיטֵנִי. פירש רש"י, אפתח פי ושפוך הרבה לתוכה.

ויש ליתן טעם מדוע דברה תורה דוקא בלשון הזה. **הַלְעִיטֵנִי**.

ולעומקו של מקרא יש לומר שהוא מלשון **עצה**. שכן האות **ט'** והאות **צ'** מתחלפות בארמית כמובא לקמן, וכן ט' ו צ' קרובות לשימוש הלשון כגון מה **נצטד**ק במקום מה נתצדק, ועשו פנה ליעקב עוד ביום אתמול, **שיעוץ לו עצה** כיצד להלחם בנמרוד, ובאומרו **הַלְעִיטֵנִי**, הרי הוא כאומר **יעצני**, כלומר **עוץ לי עצה.**

וכמובא בדעת זקנים מבעלי התוספות שאותו היום הרג את נמרוד שנלחם אתו. כי כאשר התחיל עשו לצוד ציד בשדה מצאו נמרוד שהיה גבור ציד ואמר לו שאין שום אדם רשאי לצוד בשדות אלא הוא.
ובא עשו ונטל עצה מיעקב ואמר לו יעקב כל זמן שיהיה נמרוד לבוש בגדי החמודות לא תוכל לו אך תאמר לו שיפשיטם אז תוכל לו וכן עשה והרג נמרוד. ולכך אמר **כי עיף אנכי** שהרג לנמרוד.

ועוד יש במדרש פליאה שהקב"ה הלביש לאדם הראשון כתנות **אור** הם **הציצית**. ומצינו שנמרוד לקח הבגדי

לעומקו של מקרא
תולדות

חמודות האלה **מאברהם** אבינו שקבלם בירושה **מאדם הראשון**, הם הכתנות **אור** הכתובות בספר התורה של ר' מאיר.

יוצא איפוא שבגדי **החמודות** הם היו כתנות אור של ציצית של אדם הראשון שעברו בירושה לאברהם אבינו ונמרוד לקחם ממנו. **ולכן חמד אותם יעקב לקבלם חזרה.**
ונתן יעקב עצה זאת לעשו שעל ידה גם הוא יוכל לזכות בבגדי החמודות ולקבל אִתָּם את הברכה מיצחק אביו.

ובכך מצאנו מנוחה מדוע בחרה התורה במילה **הַלְעִיטֵנִי.** שיש במשמעותה לשון **הלעטה שהיא האבסה, וגם** יש במשמעותה לשון של **עצה. לתת עצה**. כי **עצה** בארמית היא **עֵיטָא**. [כגון תרגום יונתן בר' כט,כב' , לז,יד'] שבלשון ארמית צ' וט' מתחלפות. ועל כן אומר עשו ליעקב, **הלעיטני**.

וכאומרו: כשם **שיעצתני** בענין הבגדי חמודות, **ובעצתך** הרגתי לנמרוד, ועתה עיפה נפשי להורגים, **ואני תאב לְהַלְעִיטֵנִי נָא מִן-הָאָדֹם הָאָדֹם הַזֶּה.**

ועוד יש לומר, הָאָדֹם הָאָדֹם הַזֶּה. כתיב חסר. שאינו רואה מעבר **לְאָדָם** כלום. כאילו ח"ו אין מציאות עליונה אלקית.

ולעומתו יעקב איש תם יושב אהלים, קרי ביה: יושב א-להים. יושב בסתר עליון בצל ש-די יתלונן. **הרבה מעבר לאדם.**

ועוד יש לומר, כך אומר עשו ליעקב: כי עיף אנכי. הרוחניות של אנכי ה' אלקיך, של העולם הבא, עיפתי בה. וכל מעיני הם בעולם **הזה** בלבד. זה שאמרה רבקה למה **זה אנכי**. מדוע אני צריכה בן שכל כולו **אָדָם** של העולם **הזה.**

ועוד יש לומר, הָאָדֹם הָאָדֹם שני פעמים, רמז למקדש שני שחרב על ידי אדום.

^^^^

מִכְרָה כַיּוֹם אֶת-בְּכֹרָתְךָ לִי: שהיה יושב ומצפה: מתי יבוא לידי ואקיימנה. מתי תתגלגל לידי האפשרות לקבל את הבכורה שמגיעה **לי** מן הדין. וידע כי היום הוא שעת הכשר, שהיום התגלגל

לעומקו של מקרא
תולדות

לידי לעסוק במצות כיבוד אב להכין התבשיל להברות אבינו האבל.
וזה שאמר יעקב ליוסף בסוף ימיו בקברי אשר כריתי **לי**.[פרק נ' פס' ה]. ופיר"שי שם שהוא מלשון **מכירה**. כאומרו בקברי אשר קניתי לי. שעל ידי **מכירת הבכורה** וקנייתה מעשו, זכיתי גם במכירה אחרת והיא הזכות במערת המכפלה.

^^^^

ועוד יש ליתן את הדעת על נתינת הטעם **עַל-כֵּן קָרָא-שְׁמוֹ אֱדוֹם** (כח,ל'), על מה היא באה.

הרמב''ן פירש שהיא נתינת טעם למה שאמר עשו **הַלְעִיטֵנִי נָא מִן-הָאָדֹם הָאָדֹם הַזֶּה**. וזה לשונו: היה התבשיל מְאוּדָם מן העדשים שהיו אדומות או שֶׁרָקָחוֹ בדברים אדומים ועשו לא ידע מה הוא וקרא שמו אָדוֹם על כן קרא שמו **אֱדוֹם** כי לעגו עליו שמכר בכורה נכבדת בעבור תבשיל מעט **כִּי-סַבֵּא וְזוֹלֵל יִוָּרֵשׁ** (משלי כג כא).

הספורנו פירש בדרך דומה באומרו שֶׁאֱדוֹם הוא לשון **ציווי**, וזה לשונו: **על כן קרא שמו אדום**. כשראו שכל כך התמכר למלאכתו הנפסדת אשר לא כתורת האדם עד שלא הכיר בנזיד **כי אם צִבְעוֹ**, קרא שמו **אֱדוֹם**. לשון צווי כלומר הִתְאַדֵּם וְהֱיֵה צָבוּעַ אָדוֹם בְּהַלְעָטַת הָאָדוֹם.

הכלי יקר פירש על מה דסליק מיניה. שנתינת הטעם במה שאמר **כִּי עָיֵף אָנֹכִי** כוונתו **עיף מרציחה** כפי שפירש רש"י שהיה שופך דמים, ולכן קרא לו **אֱדוֹם על שם ששופך דם אדום.**
ולעומקו של מקרא, ועל דרך הרמז והצח, ובשימת לב יש לומר שֶׁאֱדוֹם ירמוז להוראה של **דממה.** כמו שאמר דוד המלך בתהלים ל, יג' **לְמַעַן יְזַמֶּרְךָ כָבוֹד וְלֹא יִדֹּם.**
ואע''פ שלכאורה ישתנה הגוף המדבר מ **יִדֹּם** ל **אֶדֹּם**, וכגון לְמַעַן יְזַמֶּרְךָ כָבוֹד וְלֹא **אֶדֹּם**, על כל פנים רמז יש כאן ועל דרך אל תקרי. אל תקרי **אֱדוֹם** אלא **אֶדֹּם**.

ואשר על כן יִדָּרֵשׁ כמין חומר:

עֵשָׂו מפציר ביעקב להלעיטו מן **הָאָדֹם הָאָדֹם הַזֶּה, ובהיות יעקב ממולח,** כדרך הסוחרים, **מסרב לו יעקב בתחילה** כדי **לגרותו** יותר ויותר להיכנס בעובי הקורה של **המשא ומתן,**

לעומקו של מקרא
תולדות

עד שיהיה עשו מוכן למכור **את כל אשר לו בעבור נזיד העדשים.**

וככל שיעקב מסרב, כן מַרְבֶּה עשו **להפציר בו** עוד ועוד. **ונרמז בפסוק** באומרו הַלְעִיטֵנִי **נָא**. ואין **נָא** אלא **לשון בקשה** ותחנונים. ועוד נתן טעם לדבריו באומרו כִּי עָיֵף אָנֹכִי.

וכדרך הסוחרים אומר יעקב הַפְסֵק לבקש **וְדוֹם** מלהפציר בי. עד אשר פתח **עֵשָׂו** ואמר **לא אֶדֹם עד שתלעיטני. כי רק כשתלעיטני - אֶדֹם !**

ובראות יעקב, כי עתה הוכשרה הקרקע למכירה, פתח ואמר **מִכְרָה כַּיּוֹם אֶת-בְּכֹרָתְךָ לִי.** והשביעו על הדבר **הִשָּׁבְעָה לִי כַּיּוֹם וַיִּשָּׁבַע לוֹ וַיִּמְכֹּר אֶת-בְּכֹרָתוֹ לְיַעֲקֹב.**

פתח יעקב ואמר, לְמַעַן יְזַמֶּרְךָ כָבוֹד וְלֹא יִדֹּם יְהוָה אֱלֹהַי לְעוֹלָם אוֹדֶךָּ !

פתחה רבקה ואמרה ראו מה בין עשו ליעקב. עשו מוכן **לידום** בעבור נזיד עדשים. ויעקב בני אומר **שלא ידום** לעולם. **לְמַעַן יְזַמֶּרְךָ כָבוֹד וְלֹא יִדֹּם יְהוָה אֱלֹהַי לְעוֹלָם אוֹדֶךָּ !**

^^^^

עַל-כֵּן קָרָא-שְׁמוֹ אֱדוֹם.

לאור הנ''ל, ינתן טעם מי הוא זה שקרא לעשו **אֱדוֹם.** שהרי **על דרך הפשט,** היה צריך לומר עַל-כֵּן **קָרָאוּ** שְׁמוֹ אֱדוֹם. ומאי עַל-כֵּן **קָרָא**-שְׁמוֹ אֱדוֹם.

ואכן, **דעת הרמב''ן** שכך קראו לו המלעיגים עליו, שמכר את בכורתו עבור התבשיל האדום, וכאומרו: **עַל-כֵּן** כל הרואהו **קָרָא-שְׁמוֹ אֱדוֹם. והאור החיים הק'** פירש **שעשו קרא כן על עצמו.** וכן **דעת זקנים.**
ולעומקו של מקרא יש לומר, שמקרא זה **עַל-כֵּן קָרָא-שְׁמוֹ אֱדוֹם** נאמר על יעקב. לא שיעקב כינהו כך, כי כן לא יעשה לכנות שם לחבירו. רק **לאחר שעשו קרא כך לעצמו,** כל אימת שרצה עשו לערער על המכירה **הזכיר לו יעקב את שבועתו**: והרי נשבעת לאמר **כשתלעיטני - אֶדֹם !**

לעומקו של מקרא
תולדות

ועל דרך הצח, יזכיר לו יעקב בזה את הפצרותיו שאמר הַלְעִיטֵנִי **נָא.** כי **נָא** בגימטרי"ה הוא **אֱדוֹם.**

ובשימת לב, נָא מוטעם בטעם **פשטא**. שמעתה שמו של עשו **אֱדוֹם,** הולך **ומתפשט** לפניו כמי ששמו הולך לפניו שהתחנן לנזיד עדשים באומרו **נָא,** ומכר בעבורו את **בכורתו**. ובזה **נָדַם** קולו ואף הפסיד את **ברכתו** והיה למשל ולשנינה בפי כל, ועַל-כֵּן **קָרָא כל הרואהו** בְּשְׁמוֹ **אֱדוֹם**.

ועוד י"ל, על דרך הצח, במזיד הזיד יעקב ליקח מן המזיד תמורת הנזיד. **ואשר על כן** נקרא **אֱדוֹם** איש **שדה**, על שם **אדמה** שהיא **אדומה מדם נרצחיו.** ולכן ראוי הוא **למשמני הארץ** יותר מאשר לטל השמים.
ויעקב איש תם יושב אהלים אשר **ממית** עצמו באהלה של תורה, ולו ראוי להנות מטל תחיית המתים. ולכן אותיותיו נתהפכו מ**מת** באהלה של תורה לאיש **תם**, וראוי הוא להתברך בברכת **מטל השמים,** המתוחים **כאהל** על ידי המלאכים היוצאים מהבל פיהם של עמלי התורה, יושבי אהלים.

^^^^

מִכְרָה כַּיּוֹם אֶת-בְּכֹרָתְךָ לִי [כ"ה לא']
מִכְרָה כַּיּוֹם. כיום הזה שהוא ברור [רש"י]. ויש לומר כי מכירות הרבה מכר עשו ליעקב **ובכולן חזר בהן.** לכן אמר לו כיום הזה שהוא ברור.

ועל דרך הרמז, באמרו **מִכְרָה** רמז לו כאן **שבמכירה** זו הוא מוכר לו את זכותו **במערת המכפלה,** שנאמר בה על ידי יעקב לבניו: **בְּקִבְרִי** אֲשֶׁר **כָּרִיתִי לִי** [בראשית נ,ה']. וכפירוש רש"י שם: אמר רבי עקיבא כשהלכתי לכרכי הים היו קורין **למכירה כירה**. ועוד מדרשו לשון **כרי**, [ערימה], שנטל יעקב כל כסף וזהב שהביא מבית לבן, ועשה אותו **כרי**, ואמר לעשו, טול זה בשביל חלקך במערה.

^^^^

וַיַּעֲקֹב נָתַן לְעֵשָׂו לֶחֶם וּנְזִיד עֲדָשִׁים וַיֹּאכַל וַיֵּשְׁתְּ וַיָּקָם וַיֵּלֶךְ וַיִּבֶז עֵשָׂו אֶת-הַבְּכֹרָה: (כה,לד')

לֶחֶם וּנְזִיד עֲדָשִׁים.
ויש לשאול, כיצד ימכור יעקב דבר שאינו שייך לו. שהרי הלחם והנזיד היו בעבור סעודת הבראה לאביו יצחק.

לעומקו של מקרא
תולדות

ויש לומר ג' תשובות בדבר.
הא', שיעקב מכר לו את חלקו שלו [של יעקב] בסעודתו, ולכן אמר עשו מן **האדם האדם** הזה תרי זימני, אדם אחד שלי, ואדם אחד שלך. וכנגד **ויבז עשו את הבכורה בעבור האכילה, ויבז יעקב את אכילתו בעבור הבכורה.**
התירוץ הב', שעשו מכר לו את בכורתו בעבור **טרחתו** של יעקב שטרח על התבשיל.
התירוץ הג', שמכר לו את בכורתו בעבור הטרחה **שהלעיטו** בהאכילו לתוך פיו.
ועוד יש לשאול, והלא עשו לא בקש אלא נזיד, ואמאי נתן לו גם לחם וגם שתיה שלא בקש, שהרי נאמר **לֶחֶם וּנְזִיד עֲדָשִׁים וַיֹּאכַל וַיֵּשְׁתְּ.**
ויש לומר שנתן לו גם לחם ושתיה לקיים מה שנאמר (משלי כה) **אִם רָעֵב שׂוֹנַאֲךָ הַאֲכִילֵהוּ לֶחֶם וגו'.**
ועוד יש לומר שתיחשב סעודה זו לסעודה חשובה, שיהיה למכירה על מה לחול. **ולכן נתן לו לחם להחשיב הסעודה.**

^^^^

תַּבְשִׁיל דְּטָלוֹפְחִין.

לֶחֶם וּנְזִיד עֲדָשִׁים.
ותרגם אונקלוס נְזִיד עֲדָשִׁים **תַּבְשִׁיל דְּטָלוֹפְחִין.**
ולעומקו של מקרא, יש לעיין מה היא לשון **טָלוֹפְחִין.**
ועל דרך הרמז והצח, טָלוֹפְחִין - חלקהו לשתי מלים: **טָלוֹפְ - חִין. טָלָפִים חיננויות.** טָלָפִים מלאות חן. כטלפיים של כֶּבֶשׂ בגוף חזיר.

ורמז לו בזה שהוא כחזיר **שהטלפיים** שלו פשוטות קדימה. לכאורה טלפיים לבנות מלאות **חֵן**, וכאומרו ראו אני טהור. שכך היה צד קרבנותיו **ונלחם** בהם. כפי שנאמר **לחם** ותבשיל **דטלופ-חין.**

ובתרגום יונתן השמיט את ה"נ" ואמר תבשיל **דְּטָלוֹפְחִי.**

וקרי ביה טלופ-חַי. שרמז לו בזה שיונק את החַיוּת שבו מטלפיו הטמאים. **ועוד רמז לו** שרק טלפיו חיות, אבל הוא חשוב כמת, כי רשעים בחייהם קרויים מתי. **ולמה זה לו בכורה.**

^^^^

לעומקו של מקרא
תולדות

וַיִּבָּז עֵשָׂו אֶת-הַבְּכֹרָה - וסמיך ליה **וַיְהִי רָעָב בָּאָרֶץ** (כו,א')

על דרך דורשין סמוכין, יש לומר שרמז בזה למאמר חז"ל (תענית כ:) **מאכל אדם אין מאכילין לבהמה** ופירש רש"י שם: משום **ביזוי אוכלין**, ומחזי כבועט בטובה שהשפיע הקב"ה בעולם.

והיינו דכתיב **וַיִּבָּז עֵשָׂו אֶת-הַבְּכֹרָה, ובבזותו** את הבכורה **ביזה בזה** גם את האוכל שקבל תמורת מכירתה, ולכן כתיב בסמוך **וַיְהִי רָעָב בָּאָרֶץ**.

^^^^

וַיֵּלֶךְ יִצְחָק וגו' גְּרָרָה, גּוֹר בָּאָרֶץ הַזֹּאת, וַיֵּשֶׁב יִצְחָק בִּגְרָר, וַיִּחַן בְּנַחַל-גְּרָר. (כו, א-יז')

יש לברר וליתן טעם לכל ענין **גרר** הכתוב בפרשה בצורותיו השונות: **גְּרָרָה, גּוֹר, בִּגְרָר, גְּרָר.**

ועל דרך הצח יש לומר: שיצחק **נגרר לגרר ע"י הגורר ית'** על מנת לפתוח את בארות המים של אביו, שסתמום פלשתים. ולכן כתוב **גררה.** והוא לשון **גרר ה'.**

או כלך לדרך זו, כשם שהקב"ה גרר את יצחק לגרר, כן כביכול גרר יצחק את הגורר לגור עמו במחיצתו. **ויבואר בזה** שיצחק גרר עמו כביכול **את השכינה הק'** לכל מקום. כמו שמצינו באברהם על הפסוק **וַיַּעְתֵּק מִשָּׁם הָהָרָה** (בראשית יב,ח') ופירש **אוה"ח הק'** שהעתיק את השכינה ממקום למקום. כן נאמר ביצחק בפרשתנו **וַיַּעְתֵּק מִשָּׁם וַיַּחְפֹּר בְּאֵר אַחֶרֶת וְלֹא רָבוּ עָלֶיהָ וַיִּקְרָא שְׁמָהּ רְחֹבוֹת** (כו,כב'). ואשר על כן ישתמע הדבר לשני פנים. **שנגרר ע"י השכינה, ונגררה כביכול שכינה עמו. ולכן לא רבו עליה.**

^^^^

גּוּר בָּאָרֶץ הַזֹּאת וְאֶהְיֶה עִמְּךָ וַאֲבָרְכֶךָּ (כו,ג')

על דרך הסוד, כאן הודיעו הקב"ה חיבתו המיוחדת אליו. שכן רמז לו כי יהיה עמו בשם המיוחד ממקור הרחמים, והוא **אהי"ה אשר אהי"ה.**

לעומקו של מקרא
תולדות

וְאֶהְיֶה עִמָּךְ כלומר **אהי"ה** שהוא השם המיוחד יהיה עמך. **ומתוך כך, וַאֲבָרְכֶךָּ.**

^^^^

כִּי לְךָ וּלְזַרְעֲךָ אֶתֵּן אֶת כָּל הָאֲרָצֹת הָאֵל (כו,ג), וסמיך ליה: **וְנָתַתִּי לְזַרְעֲךָ אֵת כָּל הָאֲרָצֹת הָאֵל** (כו,ד).

יש לדייק באמרו בפס' ג' **אֶתֵּן**, ומיד סמוך לו בפס' ד' **וְנָתַתִּי**. ובשים לב **ולעומקו של מקרא** יש לומר, כי כאן טמון **שבח גדול לבורא עולם**. ברוך **אומר ועושה** ברוך **גוזר ומקיים**. שהרי מיד אחרי שאמר **אתן** בלשון עתיד, חזר ואמר **נתתי**. בלשון עבר.

וכאומרו, מה שהבטחתי **שאֶתֵּן** לך ולזרעך, הרי הוא **כבר כאילו נתתיו** לך ולזרעך עד עולם, **וְנָתַתִּי** לְזַרְעֲךָ אֵת כָּל הָאֲרָצֹת הָאֵל.

^^^^

וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב הִשָּׁבְעָה לִי כַּיּוֹם וַיִּשָּׁבַע לוֹ וַיִּמְכֹּר אֶת-בְּכֹרָתוֹ לְיַעֲקֹב (כה,לג)
הִשָּׁבְעָה לִי וַיִּשָּׁבַע לוֹ

עי' אוה"ח הקדוש ששאל מה תלמוד לומר **לי**. ודאי שליעקב נשבע. אלא **על דעתו של יעקב** שלא יוכל עשו לבטלה להשבועה בלבו.
ועדיין יש לשאול מדוע כפל הלשון וַיִּשָּׁבַע **לוֹ**. מאי "**לו**".

ולעומקו של מקרא יש לומר שיעקב לא זז משם עד שעשו גם **נשבע** וגם **שָׁבַע**. שלא יהיה לו פתחון פה להישאל על השבועה ולומר לא שָׁבַעְתִּי.
לכן אמר הִשָּׁבְעָה. לשון **שבועה** ולשון **שביעה**, לכן כפל הלשון, **וַיִּשָּׁבַע לוֹ** וכאילו כתוב **וישְׁבַּע לו**. שהלעיטו עד אשר שבע וקץ במאכל. וכשם שקץ במאכל כן קץ בבכורה.

^^^^

וַיִּבְז עֵשָׂו אֶת-הַבְּכֹרָה (כה,לד)

יש לעיין מה הוא לשון וַיִּבְז. על דרך הפשט הוא לשון ביזוי.

ולעומקו של מקרא יש לומר ש**וַיִּבְז** הוא גם על דרך של לשון **ביזה**. ואע"פ שביזה משרש בזז, הרי גם לשון **ביזוי** מעורב בו. **כפירש"י** על הפסוק: וְכָל-הַבְּהֵמָה וּשְׁלַל הֶעָרִים **בָּזְזוּ** לָנוּ **[דברים ג,ז]**: תחלה אמר **בָּזְזָנוּ** לנו [**פרק ב, פסוק**

לעומקו של מקרא
תולדות

לה'], מתחלה היתה הביזה חביבה בעיניהם ולבסוף היתה כ"כ הרבה עד שהיתה **בזויה** בעיניהם וזהו **בַּזּוֹנוֹ** לָנוּ. **כן בענייניו,** **וַיִּבְזֵ**ז לשון ביזוי וביזה. שהרי יעקב היה ראוי להיות הבכור ועשו **בזז** אותה ממנו ביוצאו ראשונה על כן היתה יד יעקב אוחזת בעקב עשו, כמונע ממנו לבוז את בכורתו.

ועוד שיש בזה גם לשון **בזבוז**. שעשו **בזבז** את בכורתו זו **שבזז**, **וביזה** אותה לעיניו.

ועוד יש להעיר בזה, שלכאורה שייך לומר **וַיִּבְזֵ**ז בתחילה, עוד **לפני המכירה,** בפסוק לב כעין זה: ויבז עשו ויאמר וגו' ולמה זה לי בכרה.
אלא שאז היה לבעל הדין לחלוק ולומר שמשום אונס רעב מכר את הבכורה, לכן אמרו הכתוב לבסוף, שביזה את הבכורה גם אחר שאכל ושתה.

ועוד יש לדייק ולומר ויבז עשו. עשו ולא יעקב. על כן מצאצאיו של עשו נאמר בהמן הרשע "**ויבז** בעיניו לשלוח יד במרדכי לבדו", ובצאצאיו של יעקב נאמר "**ואל הביזה לא שלחו את ידם**".

והרי זו עדות שאביהם יעקב לא שלח את ידו בביזת אחיו עשו, אלא **מן הדין** אחז בעקבו.
ועוד יש לומר ויבז עשו אֶת-הַבְּכֹרָה. **אֶת**, מה בא לרבות. בא לרבות תחיית המתים. כדאמר רבי לוי במדרש, **תחית המתים בְּזֶה עִמָּה.**

ולכן נמנעה ממנו הברכה שרצה יצחק לברכו **ויתן לך מטל השמים,** שזו הברכה **לטל תחיית המתים**. ומי שיזכה בה יזכה לו ולדורותיו. ומתוך **שביזה עשו גם את תחיית המתים, בְּזֶה וַיִּתְבַּזֶּה,** וקבל יעקב את הברכה.

ועל דרך הרמז, ירמזון אֵלֶּין מִלַּיָּא לפכים הקטנים שחזר עליהם יעקב, ומסר עליהם את נפשו. שהיה גנוז באחד מהם מהפכים הקטנים **טל תחיית המתים.** ועל זה נלחם עמו **שרו של עשו.** ועל זה ראוי היה ליעקב למסור את נפשו. **ולעומקו של מקרא** יאמר כי בפך השני היה השמן שיהיה ראוי להדליק בו את המנורה בימי החשמונאים. ומסר על כך את נפשו, כי הא בהא תליא. תחיית המתים בבנין בית המקדש, שלעשו לא יהיה כל חלק בהם. ויבואר באריכות בפרשת וישלח עה"פ

לעומקו של מקרא
תולדות

[לב,כה'] וַיִּוָּתֵר יַעֲקֹב **לְבַדּוֹ**, אל תקרי **לְבַדּוֹ** אלא **לְבַדּוֹ**.

^^^^

וַיְהִי רָעָב בָּאָרֶץ מִלְּבַד הָרָעָב הָרִאשׁוֹן אֲשֶׁר הָיָה בִּימֵי אַבְרָהָם (כו,א')

בשימת לב, לכאורה **מִלְּבַד הָרָעָב הָרִאשׁוֹן אֲשֶׁר הָיָה בִּימֵי אַבְרָהָם** נראה כמיותר, ומה בא ללמדנו. **ויש לומר על דרך המוסר והאמונה,** כי כשם שהיה הרעב הראשון בימי אברהם **לו לנסיון,** כן גם הרעב הזה **הוא לנסיון.**

אלא ששונה הרעב השני מן הראשון. **שהראשון** היה לנסיון אם יהרהר אברהם אחרי מידותיו של הקב"ה. **והשני** הוא נסיון גם ליצחק וגם לאברהם **ובחינה למפרע,** אם אכן ציוה את ביתו אחריו ללכת בדרך ה' שלא להרהר אחר מידותיו ית'. **וזה שסיים עקב אשר שמע אברהם בקולי,** וציוה את ביתו אחריו ולא הרהרת אחר מידותי.

^^^^

עֵקֶב אֲשֶׁר-שָׁמַע אַבְרָהָם בְּקֹלִי (כו,ה').

ויש לשאול, מדוע תלה ברכותיו באברהם. והרי **עקב** אשר **שָׁמַעְתָּ** בקולי מבעי ליה למימר.

ועוד, וכי צדקותו וגבורתו ועקידתו אינם מספיקים כדי לקבל את הברכות, והלא אֵילוֹ של יצחק מוזכר לבניו עד סוף כל הדורות בתקיעת השופר, ומדוע תלה הכל באברהם.

ויש לומר דהיא הנותנת, דבאברהם נאמר למען יצוה את ביתו אחריו. וכאשר יצחק עומד בצדקותו **הרי הוא מתברך בזכות אברהם** שנאמר בו **למען יצוה את ביתו אחריו.**

^^^^

עֵקֶב אֲשֶׁר-שָׁמַע אַבְרָהָם **בְּקֹלִי.**

בשימת לב, בְּקֹלִי כתיב חסר ו'. רמז לו שיצא ממנו יעקב שיאמר בו **הקל** קול יעקב. חסר ו'.

^^^^

לעומקו של מקרא
תולדות

ולעומקו של מקרא יש לומר מאי **בְּקֹלִי**. דהוא אותו קול השם שנאמר בו עקב אשר שמע אברהם בקלי.

ויש ליתן טעם לחסרון הו'. וכבר נתבאר לעיל [עה"פ וַיִּמְלְאוּ יָמֶיהָ לָלֶדֶת וְהִנֵּה תוֹמִם בִּבְטְנָהּ. (כה,כד)], כי הו' תּוֹרָה על **החיבור ועל הבחירה.** וכשם שאברהם עשה עצמו כמי שאינו בעל בחירה, כן יצחק ויעקב עָשׂוּ עצמם כמי **שאינם בעלי בחירה, והיו כליל לה'.**

^^^^

וְהִתְבָּרְכוּ בְזַרְעֲךָ כֹּל גּוֹיֵי הָאָרֶץ: [כו,ד].

וְהִתְבָּרְכוּ בְזַרְעֲךָ פירש"י שיתלו את הברכה בו. משום חשיבותו. ועוד פירש רש"י **אף בקללה כן** [תולה קללתו באחרים] וכן גם בשבועה. תולה שבועתו באחרים.
וַהֲוֵינָן בָּהּ, בשלמא בברכה ובשבועה יש לתלות באברהם ויצחק. אלא מה ענין קללה לכאן.
ויש לומר בדעת רש"י, שהברכה אשר נתברך יצחק מתקיימת לשני הכיוונים. לטוב ולמוטב. אם יעשו טוב, יתברכו. ואם לא יעשו ח"ו שלא תבוא קללה ומארה לעולם. וזה לגודל האחריות שמוטלת על ביתו אחריו, להמשיך את ברכת אברהם עליהם ועל כל העולם כולו, ולכן פירש"י עניין הקללה להודיע גודל חשיבות ואחריות העניין של הברכה לכל הדורות.

^^^^

וַיִּזְרַע יִצְחָק בָּאָרֶץ הַהִוא וַיִּמְצָא בַּשָּׁנָה הַהִוא מֵאָה שְׁעָרִים וַיְבָרְכֵהוּ יהו"ה. (כו,יב)

וימצא בשנה ההיא מאה שׁערים. שאם ח"ו היה לוקח אבימלך את רבקה, היה לה דין של **מנחת שׁעורים.** ומשניצלה מכך מצא בשנה ההיא **מֵאָה שְׁעָרִים** של חטים. **שְׁעָרִים** תחת **שְׁעוֹרִים.**

ונסמכו הפסוקים זה לזה, הַנֹּגֵעַ בָּאִישׁ הַזֶּה וּבְאִשְׁתּוֹ מוֹת יוּמָת וַיִּזְרַע יִצְחָק בָּאָרֶץ הַהִוא וגו', לרמוז מה שאמרו חז"ל **דאמר להו רבא לבני מחוזא אוקירו לנשייכו כי היכי דתתעתרו.** כבדו את נשותיכם כי כך תתעשרו. (בבא מציעא נט,עמ'א').

ועל דרך הסוד, בספר שרשי השמות להרמ"ז, מביא הפסוק הזה כשם קדוש

לעומקו של מקרא
תולדות

המסוגל לפרנסה, וביותר להמכוונו **בברכת השנים**. ומחולק לשלשות. כזה:

וַיִּזְרַע יִצְחָק בָּאָרֶץ הַהִוא וַיִּמְצָא בַּשָּׁנָה מֵאָה שְׁעָרִים וַיְבָרְכֵהוּ יְהוָה.

ובשימת לב, ניקוד שם השם בפסוק זה הוא חוֹלָם קָמָץ צֵירֵי שְׁוָא. שהם ניקוד הספירות: אצילות [י], כתר [ה], בינה [ו], וגבורה [ה]. שהם השתלשלות ההוי"ה מלמעלה למטה מסטרא דבינה וגבורה, ואע"פ שלא כלל חסד עמהם, כיאה ליצחק שהוא ספירת הגבורה, הרי ההשתלשלות של שפע הפרנסה חסד היא לבריותיו. ונמצאת הפרנסה בגבורה מלמעלה ובחסד מלמטה. כנאמר [תהלים קלו,כה']: נותן לחם לכל בשר כי לעולם חסדו.

^^^^

מֵאָה שְׁעָרִים, ע"ד הרמז והצח, זה שרמז אברהם בהספדו לשרה גם את ההספד לרבקה. כמובא בלעומקו של מקרא, חיי שרה. והיינו **נודע בשערים בעלה.** מאי נודע בשערים, נודע בנס התבואה כנאמר וַיִּמְצָא בַּשָּׁנָה הַהִוא מֵאָה **שְׁעָרִים**.

^^^^

וַיִּחַן בְּנַחַל גְּרָר וַיֵּשֶׁב שָׁם (כו,י"ז)

וַיִּחַן - לשון **חניה** ולשון **חן**. שהיתה לו נשיאת חן מלמטה ומלמעלה.

בְּנַחַל - כמובא באוהב ישראל מאפטא, שיש שני סוגי נחלים. **נחל עליון ונחל תחתון.**

נחל תחתון הוא המבעבע מעמקי הלב על פי מעשינו. והוא נוטריקון נח"ל: **נ**פשנו **ח**כתה **ל**ה'.

ונחל עליון הוא השופע מכתר עליון ומשפיע עלינו חסדים גדולים, וגם הוא נוטריקון נח"ל: **נ**וצר **ח**סד **ל**אלפים. ושני הנחלים הם כמים נוקבין מלתתא המתעוררים ע"י מים דוכרין מלעילא, ויחד נוטים הם זה לזה בנטיית **חן המקום על יושביו.**

ואשר על כן נקרא הנחל גְּרָר. וזה שכתוב **וַיִּחַן בְּנַחַל גְּרָר**. בנחל גרר **הנגרר ויורד בשפע** משמים על ידי שעלה **ונגרר ממעמקי לבו כַּגֵּרָה** הזאת שעולה וחוזרת באתערותא דלתתא, **לגרור** התערותא דלעילא, עד אשר הרחיב להם ויקרא שמה רחובות. ולכן

לעומקו של מקרא
תולדות

נכתבה זאת **החנינה בחניה** הזאת. **וַיֶּחַן בְּנַחַל גְּרָר וַיֵּשֶׁב שָׁם.**

^^^^

וַיִּגְדַּל הָאִישׁ וַיֵּלֶךְ הָלוֹךְ וְגָדֵל עַד כִּי-גָדַל מְאֹד (כו,יג')

לכאורה המילה **האיש** מיותרת. כי נסמך לשלפניו. **ויזרע יצחק ויגדל** הוי ליה למימר. **ומהו** ויגדל **האיש.**

אלא יש לומר דנסמך למה שאמר אבימלך הנוגע **באיש** הזה ובאשתו מות יומת. והוא לשון **חשיבות**. מיד **ויגדל האיש.**

^^^^

וַיִּגְדַּל הָאִישׁ וַיֵּלֶךְ הָלוֹךְ **וְגָדֵל** עַד כִּי-**גָדַל** מְאֹד.
בשימת לב, שלש גְדוּלוֹת יש כאן. ויש ליתן טעם בהן.

ויש לומר שנתברך בג' דברים שנתברך בהם אברהם אביו. **בנים ממון ושֵׁם.** כמבואר בפרשת לך לך.
ועוד נראה לומר שיש בהן ג' חלקי עבודת ה'. בכל לבבך ובכל נפשך ובכל **מאדך.** ולכך ציין הכתוב **עַד כִּי-גָדַל מְאֹד.** ומכיון שבעקידה עלה לדרגות גבוהות מאד של בכל לבבך ובכל נפשך, לא הפריעה אותו הגשמיות לעבודת ה' של **בכל מאדך**.

^^^^

וַיַּחְפְּרוּ עַבְדֵי-יִצְחָק בַּנָּחַל וַיִּמְצְאוּ-שָׁם בְּאֵר מַיִם חַיִּים: וַיָּרִיבוּ רֹעֵי גְרָר עִם-רֹעֵי יִצְחָק לֵאמֹר לָנוּ הַמָּיִם וַיִּקְרָא שֵׁם-הַבְּאֵר עֵשֶׂק כִּי הִתְעַשְּׂקוּ עִמּוֹ: (כו, יט-כ')

לכאורה היה צריך לכתוב באות ס'. **עסק כי התעסקו.** ומאי **עֵשֶׂק כִּי הִתְעַשְּׂקוּ.**

ויש לומר שהוא מלשון עושק. ככתוב בתהלים (קיט,קכב): **עָרֹב עַבְדְּךָ לְטוֹב אַל יַעַשְׁקֻנִי זֵדִים.** ומאחר שעשקוהו חפר עוד **בְּאֵר אַחֶרֶת.**
וַיָּרִיבוּ גַּם-עָלֶיהָ וַיִּקְרָא שִׁמָהּ שִׂטְנָה. [פס' כא']

יש ליתן טעם מדוע יקרא לה **שִׂטְנָה** ולא **מריבה**, שהוא שם יותר מתאים למה **שרבו עליה.**

לעומקו של מקרא
תולדות

אלא יש לומר, שקרא לה **שִׂטְנָה** על שם שמתגרה **השטן** בהצלחתו. ובזה שקרא לה על שם **השטן**, נתן לו לשטן את חלקו לבל ישטיננו.

וַיַּעְתֵּק מִשָּׁם וַיַּחְפֹּר בְּאֵר אַחֶרֶת וְלֹא רָבוּ עָלֶיהָ וַיִּקְרָא שְׁמָהּ רְחֹבוֹת וַיֹּאמֶר כִּי עַתָּה הִרְחִיב יְהוָ'ה לָנוּ וּפָרִינוּ בָאָרֶץ (כו,כב)

יש ליתן טעם מדוע לכאורה לא יקרא לבאר על שם המאורע. **שלא רבו עליה.** וכיצד **הרחיב** משתייך לענין שלא רבו.

ועל דרך הלשון, ובשימת לב, יש לומר שאומרו **רָבוּ** סובל שתי משמעויות. אחת מלשון **ריב** והשניה מלשון פריה **ורביה.**

ואשר על כן, כוונתו בזה שבאין ריב ומדון, לא פרו ורבו הזדים והמשטינים. וממילא ידע כי הרחיב ה'. כי כאשר אין פריה ורביה לעושקים ולמשטינים, **יש פריה ורביה לצדיקים.** וכל זה היה לו לסימן מתי ישוב לארצו. **ולכן מיד וַיַּעַל מִשָּׁם בְּאֵר שָׁבַע.**

^^^^

וַיַּעַל מִשָּׁם בְּאֵר שָׁבַע:. ולא מצינו שנאמר לו לעלות. אלא כפי שאמרו האבות הן הן המרכבה לשכינה, אם כן יש לומר מאי **וַיַּעַל מִשָּׁם,** ויעל משם הקב"ה לבאר שבע ואחריו נגרר יצחק.

או כלך לדרך זו שיצחק עלה משם והעתיק עמו את השכינה לבאר שבע כדכתיב **וַיַּעְתֵּק** משם. והוא לשון **הִפְעִיל** כמעתיק את זולתו עמו. ואת מי העתיק, הוי אומר שהעתיק שכינה עמו. כמובא ב**אוה"ח הק'** [פר' לך לך יב,ח'] גבי אברהם אבינו שכל מקום שהלך **העתיק עמו את השכינה הק'** ממקום למקום בקוראו בשם השם בכל מקום. **הכי נמי** שהעתיק יצחק את השכינה עמו כביכול, ממקום למקום.

^^^^

ויש לשאול מאי **וַיַּעַל**. הרי לא יצא מהארץ לחוץ לארץ לומר שעתה עלה לארץ.
ויש ללמוד מדסמיך ליה. **וַיַּעַל מִשָּׁם בְּאֵר שָׁבַע, וַיֵּרָא אֵלָיו ה'.** לומר לך שֶׁעֲלָיָה היתה לו, שאין עֲלָיָה יותר גדולה מאשר התגלות ה' עליו.

לעומקו של מקרא
תולדות

או כלך לדרך זו, שיש כאן מעין לכה דודי לקראת כלה. **וַיַּעַל מִשָּׁם בְּאֵר שָׁבַע**, מיד **וַיֵּרָא אֵלָיו ה'**.

^^^^

חשבון כ''ה שנה שהיה יצחק בגרר והתמיהה בענין זה.

הכתוב אומר **ויצחק** בן ששים שנה בלדת אותם, ואברהם באותה העת בן ק"ס כי היה בן ק' בלדת יצחק ואברהם נפטר בן קע"ה, ה' שנים קודם זמנו והיא השיבה הטובה האמורה בו (רש"י) כדי לא לראות את עשו יוצא לתרבות רעה בעת מכירת הבכורה, ולכן **יעקב ועשו היו בני ט''ו** שנה בעת **המכירה** לאחר מות אברהם. **ולאחר הברית עם אבימלך נאמר שעשו בן ארבעים שנה** בקחתו את נשיו.
יוצא איפוא שבין מכירת הבכורה לברית אבימלך **עברו כ''ה.**

ולמסקנת חשבון זה מתעוררת תמיהה גדולה:

בשימת לב, כל אותן שנים, כ"ה שנים **בכל המלחמות של יצחק** עם פלשתים בחפירת הבארות וכו' **לא מוזכרים יעקב ועשו כלל.**

ותגדל התמיהה מדוע לא השתתפו במלחמותיו, **עשו בכוח ידיו** כדכתיב הידיים ידי עשו, **ויעקב בכח תפילתו ותורתו** ככתוב והקול קול יעקב.

ויצחק נלחם לבדו כנגד פלשתים וחפר את בארות המים ללא עזרתם של עשו ושל יעקב. שנאמר: **וַיָּשָׁב יִצְחָק וַיַּחְפֹּר | אֶת-בְּאֵרֹת הַמַּיִם אֲשֶׁר חָפְרוּ בִּימֵי אַבְרָהָם אָבִיו וַיְסַתְּמוּם פְּלִשְׁתִּים** וגו'. (כו,יח').

ולעומקו של מקרא, ועל דרך המוסר והאמונה, שתרמוז הפרשה ליסוד גדול הטמון **בנסיונותיו של אדם ובמאורעות חייו.** שֶׁאַל לו לאדם להתנער מנסיונות חייו הקשים הבאים עליו, וְאַל לו לבקש שיעזרוהו, ככל שניתן. כי טוב ה' לכל ורחמיו על כל מעשיו ולו נתכנו עלילות, **וגלוי וידוע לפניו** מה טוב לאדם, ובאשר **יתגבר על נסיונות חייו** ויהיו קשים אשר יהיו, בזה הוא **ממלא את ייעודו שהועידו** לו מן השמים.

לעומקו של מקרא
תולדות

וכנבואת מיכה (ו,ח) **הִגִּיד לְךָ אָדָם מַה-טּוֹב וּמָה-ה' דּוֹרֵשׁ מִמְּךָ** ופירושו: אדם, הגיד לך הקב"ה מה טוב, גם אם לא נראה לך הטוב ההוא. **וּמָה-ה' דּוֹרֵשׁ מִמְּךָ, כִּי אִם-עֲשׂוֹת מִשְׁפָּט וְאַהֲבַת חֶסֶד וְהַצְנֵעַ לֶכֶת עִם-אֱלֹהֶיךָ.** **ופירושו לעומקו של מקרא: כִּי אִם-עֲשׂוֹת** מה שמוטל עליך על פי מה ששופט אותך בוראך מן השמים, לעמוד בנסיונות. והיינו **עֲשׂוֹת מִשְׁפָּט. וְאַהֲבַת חֶסֶד**, עד שהאדם מבקש מאחרים שישאו אתו בנטל החיים ויעשו עמו חסד, יהיה הוא גומל חסד עם אחרים. **וְהַצְנֵעַ לֶכֶת עִם-אֱלֹהֶיךָ** פירושו **להיכנע בפני המציאות** אשר מועיד לך הקב"ה.

ואשר על כן יובן מדוע לא בקש יצחק את עזרתם של בניו במלחמותיו. **באשר הבין יצחק** כי זה הנסיון שמוטל **עליו בלבד**, לשמור דרך אביו ולקיים **למען יצוה את ביתו אחריו**. לחפור את הבארות אשר חפר אביו ויסתמום פלשתים. **ומשעמד בנסיון זה** היתה לו ברכת ה' להמשיך ולהעניק את הברכות לדורות אחריו.

^^^^

וַיָּשָׁב יִצְחָק וַיִּחְפֹּר | אֶת-בְּאֵרֹת הַמַּיִם אֲשֶׁר חָפְרוּ בִּימֵי אַבְרָהָם אָבִיו וַיְסַתְּמוּם פְּלִשְׁתִּים אַחֲרֵי מוֹת אַבְרָהָם **וַיִּקְרָא לָהֶן שֵׁמוֹת כַּשֵּׁמֹת אֲשֶׁר-קָרָא לָהֶן אָבִיו.** [כ"ו, יח']

כַּשֵּׁמֹת, כְּשֵׁמֹת כתיב. מלמד שקרא **לָהֶן שֵׁמוֹת כַּשֵּׁמֹת אֲשֶׁר-קָרָא לָהֶן אָבִיו** כדי שיהיו זכר לאביו. זה שנאמר בפסוק וַיְסַתְּמוּם פְּלִשְׁתִּים **אַחֲרֵי מוֹת אַבְרָהָם**. לכן נאמר **כַּשֵּׁמֹת** בלי ו"ו, להעמידם זכר לאביו **כְּשֵׁמֹת**. ועל ידי כך יהיה חי כמים הללו המפכים מן הבאר.

^^^^

וַיֵּרָא אֵלָיו יְהוָה בַּלַּיְלָה הַהוּא וַיֹּאמֶר אָנֹכִי אֱלֹהֵי אַבְרָהָם אָבִיךָ אַל-תִּירָא כִּי-אִתְּךָ אָנֹכִי וּבֵרַכְתִּיךָ וְהִרְבֵּיתִי אֶת-זַרְעֲךָ בַּעֲבוּר אַבְרָהָם עַבְדִּי: {פרק כו, פסוק כד'}

וַיִּבֶן שָׁם מִזְבֵּחַ וַיִּקְרָא בְּשֵׁם יְהוָה וַיֵּט-שָׁם אָהֳלוֹ וַיִּכְרוּ-שָׁם עַבְדֵי-יִצְחָק בְּאֵר: {כה}

וַאֲבִימֶלֶךְ הָלַךְ אֵלָיו מִגְּרָר וַאֲחֻזַּת מֵרֵעֵהוּ וּפִיכֹל שַׂר-צְבָאוֹ: {כו}

וַיֵּרָא אֵלָיו יְהוָה בַּלַּיְלָה הַהוּא
[כ"ו,כד']

לעומקו של מקרא
תולדות

בַּלַּיְלָה הַהוּא. הוא אותו הלילה שנאמר בו **בַּלַּיְלָה הַהוּא** נדדה שנת המלך. הוא הלילה שבו ברך יצחק את יעקב. הוא ליל ט"ו בניסן המסוגל לברכות, לכן נאמר בו: אַל-תִּירָא כִּי-אִתְּךָ אָנֹכִי **וּבֵרַכְתִּיךָ**.

ועוד יש לומר, מה הוא שהדגיש הכתוב **בלילה ההוא**. כאן הודיע לנו הקב"ה **תוקף השגחתו ית'**.

לפי שהיה בדעת ה' לשלוח את אבימלך ואחזת מרעהו אליו **עם בקר,** התגלה אליו הקב"ה **בלילה ההוא לפני** הגיע אבימלך אליו, כדי לומר לו אל תירא כי אתך אנכי.

וכה יהיה סדר הדברים: וירא אליו ה' בלילה ההוא, בטרם שלח הקב"ה את אבימלך ומרעיו אליו בבקר. **והרביתי** את זרעך. נתן ליצחק מקום לטעות בעשו. כי לא אמר לו והרביתי מזרעך. אלא את זרעך, ובתרגום: יַת בְּרַךְ. ולא פירש לו איזה מהם. ובגדול החל, לחזק את עשו בברכותיו. שיהיה כלי מוכן לקבל הברכה. והקב"ה סובב כן כדי שיבא יעקב ויזכה בברכות המגיעות כיאות לבכור בין הבנים. וכאשר הבין יצחק כי הקב"ה סובב כן, אמר **גם** ברוך יהיה. מהו **גם**, **גם** יקבל את ברכתי, **וגם** יקבל את ברכת אברהם שהיא המעולה שבברכות. [כדלקמן].

וַיִּכְרוּ שם [בבאר שבע] עבדי יצחק באר. מתעוררות מספר שאלות בענין הבאר הזאת ושלאחריה. מדוע לא נאמר כאן באר אחרת כמו שנאמר בגרר. וכן מדוע לא נאמר אם מצאו מים אם לאו. ומדוע לאחר שכרת ברית עם אבימלך, הגידו לו על אדות הבאר אשר חפרו ולא נאמר כאן באר אחרת. ואם היא אותה הבאר שחפרו לפני שאבימלך הגיע מדוע לא ציינו שם שמצאו מים כפי שנאמר כאן "ויאמרו לו מצאנו מים".

ויש לומר, כי סיבת הגעתם של אבימלך ואנשיו, כי ראו שפסקה אצלם הברכה מזמן ששלחוהו, וביקשו לכרות עמו ברית. **וטרם הגעתם** חפרו עבדי יצחק באר, ולא נאמר בה באר אחרת כי ממילא היא היתה אחרת ממה שחפרו בגרר. כשחפרו בגרר ג' בארות היו צריכים לומר באר אחרת, כי ג' בארות חפרו שם. אך משהגיעו לבאר שבע היא הבאר **היחידה** הנחפרת במקום. ולכן לא שייך לומר עליה באר אחרת. ומשחפרו את הבאר מיד מצאו מים, כי היתה הברכה עם יצחק.

לעומקו של מקרא
תולדות

אך לא הספיקו לומר ליצחק שמצאו מים, עד אשר הגיעה הכבודה של אבימלך ואנשיו, ועתה הֶחֱשׁוּ מלספר, שהמתינו לראות מה ירצה אבימלך. ולאחר שראו כי באו לכרות עמו ברית על אשר הפסיקה אצלם הברכה, וכל **בארותיהם יבשו** ואילנותיהם לא עשו פרי, [יונתן בן עוזיאל], המתינו עד שיחזרו למקומם, **שלא יאמרו** שמברכתם שאמרו לו **אתה עתה ברוך השם** התמלאה הבאר.

לכן רק **אחרי** שהלכו לדרכם הגידו לו על אֹדוֹת הבאר אשר חפרו **לפני** בא אבימלך, והיא היא אותה הבאר, ולכן לא נאמר בה באר אחרת, והודו ושבחו ואמרו לו מצאנו מים.

ככתוב: **{לא}** וַיַּשְׁכִּימוּ בַבֹּקֶר וַיִּשָּׁבְעוּ אִישׁ לְאָחִיו וַיְשַׁלְּחֵם יִצְחָק וַיֵּלְכוּ מֵאִתּוֹ בְּשָׁלוֹם: **{לב}** וַיְהִי בַּיּוֹם הַהוּא וַיָּבֹאוּ עַבְדֵי יִצְחָק וַיַּגִּדוּ לוֹ עַל אֹדוֹת הַבְּאֵר אֲשֶׁר חָפָרוּ וַיֹּאמְרוּ לוֹ מָצָאנוּ מָיִם:

ובזה מצאנו מנוחה על מה שנתבאר בפרשת וירא [כא,יא'] במילה **אֹדוֹת**. שכאשר המילה באה עם ו' בתחילה כזה: **אוֹדוֹת**, הכוונה שיש כאן ענין של הודאה ושבח על חלק הטוב. וכל מקום שהמילה **אֹדוֹת** באה עם ו' **בסוף המילה**, יש כאן חסרון בהודאה ושבח. לכן נכתב בה **אֹדוֹת**, להורות על החיסרון בהודאה, שלא הודו מיד אלא לאחר זמן.

ולעומקו של מקרא יש לומר שלכן גם **וַיַּגִּדוּ** חסר יו"ד, שהחסרון היה מצידם. אך מצד יצחק מיד פתח בהודאה וקרא לבאר **שִׁבְעָה**: {לג} **וַיִּקְרָא אֹתָהּ שִׁבְעָה עַל כֵּן שֵׁם הָעִיר בְּאֵר שָׁבַע עַד הַיּוֹם הַזֶּה.**

ויש לשאול, מצד אחד הכתוב מעיד **וַיִּקְרָא אֹתָהּ שִׁבְעָה**, ומאידך הכתוב מעיד **עַל כֵּן שֵׁם הָעִיר בְּאֵר שָׁבַע**. אלא כה תִּפְתַּר: יצחק קרא לבאר **שִׁבְעָה**, והעיר נקראת על שמה **בְּאֵר שָׁבַע**.

ועוד יש לשאול, הרי **אברהם** הוא שקרא לעיר באר שבע, ומדוע הכתוב מיחסו ליצחק, באמרו **עַל כֵּן** שֵׁם הָעִיר בְּאֵר שָׁבַע. אלא כך אמר רחמנא: אוסיף עתה לקרוא לעיר באר שבע **עַל** מה שקרא **כֵּן** אברהם, ששניהם לדבר אחד נתכוונו.

ורש"י פירש: ויקרא אותה שִׁבְעָה על

לעומקו של מקרא
תולדות

שם הברית, כלומר על שם השבועה. ותימה, הרי השבועה היתה קודם לכן, **והם הנשבעים כבר הלכו,** ומדוע יקרא יצחק על שם השבועה כשהנשבעים כבר הלכו להם.

אלא הבין יצחק כי מלכותא דארעא כעין מלכותא דרקיעא. וכשם שאבימלך בא עם כל אחוזת מרעהו ועם פיכל שר צבאו לברכו ולומר לו **אתה עתה ברוך השם,** הבין כי כן מבורך הוא **מפמליא של מעלה.**

^^^^

המשל והנמשל בממשלת ה' ובממשלת אבימלך.

אבימלך הוא אבי מלכי המלכים הקב"ה, ואחוזת **מרעוהי** הם כל **העירין קדישין** של צבא השמים **ופי-כל** שר צבאו הוא שרו של יצחק המביא **מפיו** את כל תפילותיו לפני הקב"ה והוא מסכים על ידו ומקבלן לכתרו. **על כן קרא לבאר שבעה. ועל כן שם העיר באר שבע עד היום הזה. כי השבועה חלה לעולם.**

ועוד יש להבין מהו השבח שנתן יצחק בשם **שִׁבְעָה. וי"ל** כמובא במשלי ל' טז: **אֶרֶץ לֹא שָׂבְעָה מַּיִם.** ומה ארץ רגילה **אֶרֶץ לֹא שָׂבְעָה מַּיִם,** שאומרת הב הב ואינה משמרתן, ארץ הנגב שהיא נגובה על אחת כמה וכמה, ואילו כאן היתה בָּרָכָה שהארץ **שָׂבְעָה,** ולא העלימה את המים, ובבאר אשר חפרו מצאו מים. נתן יצחק הודאה ושבח על חלקו שבזכות **הַשְׂבֵעָה,** הארץ **שָׂבְעָה.** לכן קרא למקום **שִׁבְעָה.**

ועוד י"ל ששיבח להקב"ה שומע תפילה. שעם כל חפירת באר היה **מתפלל להקב"ה שימציא לו מים.** זה שאמרו לו עבדים ויאמרו **לוֹ** [בחולם] מצאנו מים. **אל תקרא לוֹ** בחולם **אלא לוּ,** בְּשׁוּרוּק. **והוא לשון תפילה ובקשה.**

וכאומרם: לוּ מצאנו מים. ומשנענו הודה על ששמע ה' קול תפילתו, וקרא לה **שִׁבְעָה,** על שם **שבעה קולות על המים**. (תהלים כט).

ועוד י"ל על דרך הסוד, ש**שִׁבְעָה** הוא לשון **זכר,** והוא כנגד מים **דכורין** המשפיעים שפע רחמים ממקור האצילות. ו**שֶׂבַע** הוא לשון **נקבה** כנגד מים **נוקבין,** אשר באים מלמטן, והם

לעומקו של מקרא
תולדות

משמשים כצינורות השפע למים דוכרין להשפיע מלמעלה. ולכן מה שחפרו עבדי יצחק הוא בבחינת אתערותא דלתתא בבחינת מים נוקבין. ומה ששיבח יצחק, שהמים בבאר באו מברכת השם **באתערותא דלעילא** בבחינת מים דוכרין. לכן קרא לבאר בשם היותר נשגב, בהודאה דלעילא בשם זכר, **שִׁבְעָה**. והתורה תקרא לעיר בשם באר **שָׁבַע** כדי ליתן תוקף לשבחיו של יצחק, שיהיה לאתערותא דלעילא של יצחק על מה לחול, על הבאר מלתתא. וכפי שמובא באוהב ישראל מאפטא שהמים מלעילא הם בבחינת נחל עליון היוצא מן התיבות **נ**וצר **ח**סד **ל**אלפים, ויורד ומשפיע לנחל תחתון היוצא מן התיבות **נ**פשנו **ח**כתה **ל**ה'. ואשר על כן מכוונות התיבות **שבעה** כנגד **שבע**, כאשר האות **ה'** המרמזת להקב"ה מחברת בין שתיהן.

ואבימלך הלך אליו מגרר **וַאֲחֻזַּת** **מֵרֵעֵהוּ** ופיכל שר צבאו. ובאומרו **וַאֲחֻזַּת** מֵרֵעֵהוּ רמז בזה הכתוב שאבימלך הוא מלכו של עולם הוא אביו שבשמים מסכים עמו לתקן תיקוני אביו אברהם בגרר ולקיים הברכה ביד בנו יעקב שנאמר בה וְיָדוֹ **אֹחֶזֶת** בַּעֲקֵב עֵשָׂו.

וַאֲחֻזַּת מֵרֵעֵהוּ זאת ידו של יעקב **הָאֹחֶזֶת** בעקבו של מרעהו לבטן **שעתיד להרע לו לעתיד לבוא,** ותפילותיו של יעקב יהיו נשואות **בפי כל** הדורות לומר אל תירא עבדי יעקב, להיות תפילותיו אשר **בפיו וכל** שרי צבא ל מעלה יהיו מסכימים אתו לומר בכל עת: **אַתָּה עַתָּה בְּרוּךְ יְהוָ"ה.**

^^^^

וַיֹּאמְרוּ רָאֹה רָאִינוּ כִּי-הָיָה יְהוָ"ה | עִמָּךְ וַנֹּאמֶר תְּהִי נָא אָלָה בֵּינוֹתֵינוּ בֵּינֵינוּ וּבֵינֶךָ וְנִכְרְתָה בְרִית עִמָּךְ:
[כ"ו,כח']

ובתפילת חנה נאמר **אם ראה תראה.** ודרשו שם אם ראה מוטב ואם לאו תראה וגו' הכי נמי אמרו לו, אם ראו מוטב ואם לאו אִם-תַּעֲשֶׂה עִמָּנוּ רָעָה כָּאֲשֶׁר לֹא נְגַעֲנוּךָ וְכָאֲשֶׁר עָשִׂינוּ עִמְּךָ רַק-טּוֹב, וכאילו אומרים לו ואם לאו - נגענוך ! וְכָאֲשֶׁר עָשִׂינוּ עִמְּךָ רַק-טּוֹב ועשינו עמך רק רע. וזה שאמרו **וַנְּשַׁלְּחֲךָ בְּשָׁלוֹם,** דייקא **בְּ**שָׁלוֹם ולא **ל**שלום. כדוד ששלחו לאבשלום **בְּ**שָׁלוֹם והלך ונתלה. והם אינם יודעים כי לא נזקק יצחק לברכותיהם כי לא הם המשלחים אלא הקב"ה הוא המשלח. ולכן לא חש לאומרם בשלום.

לעומקו של מקרא
תולדות

ועוד, מאי **רָאוֹ** באות ו', ולא ראה באות ה"א. ויש לומר כלאה שקראה לראובן על שם ראו-בן, ודרשו בגמרא [ברכות ז:] ראו מה בין בני לבן חמי, מה בין מידותיו הטובות של ראובן לבין מידותיו המושחתות של עשו הרשע. **הכי נמי,** אמרו לו, **רָאוֹ** ראינו את ההבדל בין עשו בנך לבין מידותיך הטובות, ולכן נבקש לכרות עמך ברית.

אַתָּה עַתָּה בְּרוּךְ יְהוָ"ה. הלכו עמו בגבורה וניצוח כאומרם, אם תכרות ברית אתה ברוך ה'. ואם לאו לאו. ומכל מקום אתה **עתה, לעת עתה** ברוך ה'.

ואשר על כן לא נענה להם מיד אלא למחרת. שהלכו עמו בגבורה וניצוח, לכן חכה לצאת השמש בגבורתו, והלך עמהם בגבורת יצחק ושלחם **בְּ**שלום לאבדון. ויצחק נשאר ברוך ה' עד עתה. עד העת המיוחלת של גאולת בניו השלימה והמוחלטת.

או כלך לדרך זו, שבאומרו **אתה עתה ברוך ה'.** בזה הודה לו **שהוא** ברוך ה' ולא אחר, לאפוקי מלבן שאמר לאליעזר ברוך ה' והחליף ארור בברוך.

כאן הודה לו אבימלך **אתה** עתה ברוך ה'. ועוד, עתה אנו יודעים שמשהלכת הפסיקה לנו הברכה, כי ברוך ה' אתה, **והתפלל עלינו להמשך הברכה.**

ועוד יש לשאול, מה ראה יצחק לומר **וְאַתֶּם שְׂנֵאתֶם אֹתִי [כו,כז'], דוקא בזמן כריתת הברית,** בזמן שפניהם לכאורה לשלום.

ויש לומר שיצחק למד זאת מאברהם אביו שנאמר בו **והוכיח אברהם את אבימלך.** ואם אברהם במידת החסד כך, הרי יצחק במידת הגבורה על אחת כמה וכמה. שלא יירא להוכיח במה שצריך להוכיח, ואדרבה זו היא אמיתת השלום. ולכן **ויאכלו וישתו,** שהרי קבל על עצמו "ולא רבו עליה". שעל ידי כך תאדותשרה שכינתו על מעשיו.

ועוד יש לשאול, מה הוא שאמר **וְאַתֶּם שְׂנֵאתֶם אֹתִי.** והלא לא ראינו ששנאוהו. אלא רמז רמוז כאן, **שנאמר:** וַיָּשָׂב יִצְחָק וַיַּחְפֹּר | אֶת-בְּאֵרֹת הַמַּיִם אֲשֶׁר חָפְרוּ בִּימֵי אַבְרָהָם אָבִיו **וַיְסַתְּמוּם** פְּלִשְׁתִּים אַחֲרֵי מוֹת אַבְרָהָם **[כו, יח'], אל תקרי וַיְסַתְּמוּם** פלשתים אלא **וַיִּשְׁטְמוּם** פלשתים. כמו שנאמר בעשו וישטום עשו את יעקב על הברכה. שרצה לסתום את מעין הברכה של יעקב. גם כאן ויסתמום פלשתים, מתוך שוישטמום. לכן אמר ואתם שנאתם אותי.

^^^^

לעומקו של מקרא
תולדות

ועוד יש לומר, בפרשת וירא [כא,לא'] נאמר עַל-כֵּן קָרָא [אברהם] לַמָּקוֹם הַהוּא בְּאֵר שָׁבַע, וכאן נאמר על כן שם העיר באר שבע עד היום הזה. ודעת הרשב"ם דתרי באר שבע הוו. ודעת הרמב"ן היא אותה העיר. **ולעומקו של מקרא** יש לומר, דבאברהם היתה נקראת כן לאותו הזמן. וביצחק לדורות כהמשך הפסוק **עד היום הזה.** ומה שאברהם אביו קרא לשעה, קרא יצחק לדורות.

^^^^

וַיְהִי עֵשָׂו בֶּן אַרְבָּעִים שָׁנָה וַיִּקַּח אִשָּׁה אֶת יְהוּדִית בַּת בְּאֵרִי הַחִתִּי וְאֶת בָּשְׂמַת בַּת אֵילֹן הַחִתִּי.

ויש לשאול, מה ראה לקחת דוקא מבנות חת. **ואולי** שראה **עֵשָׂו** שבני חת **עָשׂוּ** חסד עם אברהם עת מכרו לו את מערת המכפלה, וחשב על פי מיעוט ערכו שימצא הדבר חן בעיני אביו לקחת מבנותיהם. והוא לא חש לבדוק ביחוסיהם ולקח מבנות **החתי** שהיו בנות **החוי והחתי** דרך ממזרות. כפי שפירש רש"י בוישלח בתולדת עשו. ולכן הנשים אשר לקח **לא הן מבני חת שעשו חסד עם אברהם** למכור לו את מערת המכפלה, אלא דרך ממזרות היו ומושחתות.

וכן ידויק לעיל, שבמכירת המערה נאמר מאת **בני חת** ולא נאמר החתי. וכן כמצוין בתולדות כנען נאמר את חת ולא נאמר את החתי כמו שאר אחיו האמרי והגרגשי וכו'. וכן כשמצווה יעקב לקברו במערה מציין מאת בני **חת**. ולא **החתי**. וכאן נאמר החתי. שלא הן בעלות החסד.

ועוד טעה בכך, שעפרון נתן את המערה לא מטוביות לבו, אלא אדרבה מבואר במדרש רבה **שלא רצה** עפרן למכור לאברהם ובני חת הכריחוהו לזה. ולכן נחסרה ו"ו משמו. עפרן ולא עפרון.

ועל כן יש לומר שעשו אשר מראה כלפי חוץ את טלפיו, רצה להראות לאביו כי נושא את בנות חת אשר עשו חסד עם אברהם, והן באמת לא שייכות לחת אלא נקראו חִתִּיוֹת, וכשם ששינה את שם אשתו ליהודית כדי לְיַשֵּׁב דעת אביו. ולכן לקח מן **החוי** לשון **נחש**, כי בעצמו היה **נחש-ירכן** כדלעיל. וקראן חתיות. ועל ידי השינויים האלה שוב נִבְעוּ מצפוניו של עשו הרשע, שאין תוכו כברו.

^^^^

לעומקו של מקרא
תולדות

וַתִּהְיֶיןָ מֹרַת רוּחַ לְיִצְחָק וּלְרִבְקָה. (כו,לה') **מֹרַת רוּחַ** פירש רש"י לשון המראת רוח כמו [דברים ט'] **מַמְרִים הֱיִיתֶם.** כל מעשיהן היו להכעיס ולעצבון. עד כאן לפשוטו של מקרא. ויש לשאול מדוע רש"י לא הביא את כל הפסוק **מַמְרִים הֱיִיתֶם עִם-יְהוָ"ה.**

ולעומקו של מקרא יש לומר ששם בחומש דברים נאמר ממרים הייתם **עם השם** לשבח. שכך ניתן לדרשו שאע"פ שממרים הייתם, **הייתם עם השם**. אבל כאן המורת רוח בפני עצמה היא, והן לא היו עם יצחק, ורבקה, ויצחק ורבקה לא היו עמהן. ולכן רש"י לא הביא את המשך הפסוק "עם השם". אלא רק **מַמְרִים הֱיִיתֶם.**

ועוד יש לומר מאי וַתִּהְיֶיןָ. בשני יו"דים. שבשתיהן נהג ברמאות לאביו ולאמו. האחת קראה יהודית ואינה כן, והשניה קראה בשמת על שם הבושם הטוב, ואינה כן. ורמאות זו היתה למורת רוח. ואדרבה היתה בהם עזות של ממזרות וכפי שהוכיח משה את הממרים בעניין המעפילים [דברים א,מא'] **וַתָּהִינוּ** לַעֲלֹת הָהָרָה. ופירש רש"י שם: לשון הננו ועלינו אל המקום (במדבר יד, מ.), זה הלשון שאמרתם לשון הן, כלומר נזדמנתם:
ולעומקו של מקרא יֵאָמֵר, כי המזדמן לדבר מצוה ואומר הנני, כמשה רבנו, הרי גילה בזה מידת הענווה. והמזדמן לדבר עבירה לעבור במזיד על דברי ה' ואומר הנני, הרי הוא היפך הענוה והוא עזות וגאווה. וזה שהעיד הכתוב על נשות עשו, לשון **וַתָּהִינוּ** לַעֲלֹת הָהָרָה: **וַתִּהְיֶיןָ מֹרַת רוּחַ לְיִצְחָק וּלְרִבְקָה.** שהמרו את דבריהם בעזות ובגאווה.

^^^^

וַתִּכְהֶיןָ עֵינָיו מֵרְאֹת (כז,א')
מובא ברש"י שָׁבְּעֵת העקידה ראו מלאכי השרת והיו בוכים וירדו דמעותיהם ונפלו על עיניו לפיכך כהו עיניו.

ויש ליתן טעם מה בכי יש אצל מלאכי השרת שהרי אין הם פועלים על פי רגש אלא על פי צו עליון ואם היו מצווים לשחטו היו עושים זאת בשמחה כאברהם.

אלא יש לומר כפי שמובא בספרים הק', שמכל מעשה טוב ומכל מעשה מצוה נברא מלאך, ממעשה חסד נבראים

לעומקו של מקרא
תולדות

מלאכי חסד, ממעשה גבורה נבראים מלאכי גבורה וממסירות נפש נבראים מלאכי מסירות נפש, וממעשה העקידה נבראו מלאכי בכי, כדכתיב בישעיהו לג,ז': **מַלְאֲכֵי שָׁלוֹם מַר יִבְכָיוּן.** מר מלשון כמר מדלי. מלאכים הזולגים דמעות מרוב מסירות נפש לקדש שם שמים.

^^^^

וְעַתָּה שָׂא-נָא כֵלֶיךָ תֶּלְיְךָ וְקַשְׁתֶּךָ וְצֵא הַשָּׂדֶה וְצוּדָה לִי (צידה) צֵיד: וַעֲשֵׂה-לִי מַטְעַמִּים כַּאֲשֶׁר אָהַבְתִּי וְהָבִיאָה לִי וְאֹכֵלָה בַּעֲבוּר תְּבָרֶכְךָ נַפְשִׁי בְּטֶרֶם אָמוּת (כז,ג-ד')

ביצחק כתיב **בַּעֲבוּר תְּבָרֶכְךָ נַפְשִׁי**. ואילו רבקה אומרת ליעקב שכך אמר אביו יצחק: **וַאֲבָרְכָה לִפְנֵי יְהוָ'ה.** ומאחר שנביאה היתה היכן רמוז בדברי יצחק מה שאמרה רבקה, וי"ל דרבקה היתה יודעת נפש יצחק. אותה הנפש שכמעט התקיים בה נפשי יצאה בדברו. אותה נפש שכמעט פרחה והגיעה עד כסא הכבוד. אותה הנפש אשר מאז העקידה היא אשר **לפני ה'**. ולכן כאשר אמר יצחק **תברכך נפשי,** שמעה רבקה ברוח הקדש **את הפירוש של נפשי,** והוא **לפני השם**. ועוד, רמז יש לכך במה שאמר יצחק **וְאֹכֵלָה,** שהוא כעין נוטריקון **ואוכל לפני ה'.**

^^^^

וַיְהִי כִּי-זָקֵן יִצְחָק וַתִּכְהֶיָן עֵינָיו מֵרְאֹת וַיִּקְרָא אֶת-עֵשָׂו | בְּנוֹ הַגָּדֹל וַיֹּאמֶר אֵלָיו בְּנִי וַיֹּאמֶר אֵלָיו הִנֵּנִי.

יש לשאול מה ראה עשו להזדרז ולומר בלשון ענוה לכאורה **הִנֵּנִי**. ויש לדייק מן הפסוק: **וַיֹּאמֶר אֵלָיו הִנֵּנִי. אֵלָיו,** אל יצחק אמר בלשון ענוה וזריזות **הִנֵּנִי**. אך באמת **בתוככי לבו** היה מזלזל באביו, כאומר מה רוצה ממני עכשיו זקן זה.

^^^^

וְעַתָּה שָׂא-נָא כֵלֶיךָ תֶּלְיְךָ וְקַשְׁתֶּךָ וְצֵא הַשָּׂדֶה וְצוּדָה לִי (צידה) צֵיד

וְעַתָּה לשון תשובה, כמובא במדרש רבה פר' בראשית. צִוָּהוּ אביו על התשובה, כדי שיוכל לאכול מציֵדו ולברכו. כי אז תהיה לברכה על מה לחול. ומורהו לשון חרטה: **שָׂא-נָא.** שהוא לשון **סלח נא,** כאומרו: כך תבקש שא נא חטאתי לפניך.

כֵלֶיךָ מלשון נכספה וגם **כלתה** נפשי אליך, זו תשובה שבלב, **תֶּלְיְךָ** מלשון

לעומקו של מקרא
תולדות

תלוי ועומד לפני ה', כעשרת ימי תשובה שבהם בינוניים תלויים ועומדים. **וְתַשְׁחֶךָּ** זו תהיה בקשתך. והן התפילות מעומקא דלבא ואז **וְצֵאוֹ הַשָּׂדֶה וְצוּדָה לִּי (צידה) צֵידָה**. **וְצֵאוֹ הַשָּׂדֶה** לשוח עם הקב"ה, ותיענה מן השמים היא הצידה האמורה בעניין. ואז תחול ברכתי עליך.

ובשימת לב, כתיב פעמיים צוד ציד ופעמיים ה יתירה. וצוד**ה** לי צַיִד**ה**. קרי **צֵיד** וכתיב **צֵידה**. ויש לומר שאמר לו פעמיים ה' יתירה כנגד ה' ה' שבי"ג מידות. תחת אשר צדת אותי בפיך כל הימים, עתה הגיעה העת לצוד ציד לשם שמים לפני השם.

ומאחר ולא שת לבו גם לזאת, ויצא לצוד ציד להביא, להוסיף שלותא על זדנותא, ידעה רבקה ברוח קדשה כי לא לו תהיה הברכה, ולכן אמרה ליעקב שמע בקולי ולך קח לי. ולא כאחיך שאיננו שומע בקולנו.

^^^^

וַתֹּאמֶר לוֹ אִמּוֹ עָלַי קִלְלָתְךָ בְּנִי אַךְ שְׁמַע בְּקֹלִי וְלֵךְ קַח-לִי. (כז, יג'). תרגם אונקלוס עלי איתמר בנבואה **דלא ייתון לוטיא עלך** ברי ברם קביל מני ואיזיל סב לי. ורמוז במלים **עָלַי** [שרתה נבואה] **קִלְלָתְךָ** - קְלָלָה לא אותך, כלומר לא תשיג אותך הקללה.

וכן מובא בבראשית רבה תולדות פר' טו רִבִּי אַבָּא בַּר כָּהֲנָא אָמַר אָדָם שֶׁחָטָא לֹא אִמּוֹ נִתְקַלְלָה? שֶׁנֶּאֱמַר אֲרוּרָה הָאֲדָמָה בַּעֲבוּרֶךָ, אַף אַתָּה עָלַי קִלְלָתְךָ בְּנִי .

וְלֵךְ קַח-לִי. קח את הברכות בשבילי. למען תהיה לי תקומה בדורותיך שתעמיד.

^^^^

וַאֲבָרֶכְכָה (כז,ז') חלקהו לשתי מלים: **ואברך כה,** ואברכך **בכה** יהיה זרעך. **לפני ה' לפני מותי** .

ותימה, מה ראה יעקב לקבל ברכת עשו. מדוע לא חשש שיאמר לו על חרבך תחיה ואת אחיך תעבוד כשם שבירך לעשו.

אלא כיון שאמר ואברכה לפני ה', בידוע שיברכו בדבר **המוסכם על ידי ה',** וה' יסובב הברכה להיות מתאימה ליעקב כפי הראוי לפני ה'.

^^^^

לעומקו של מקרא
תולדות

וַתִּקַּח רִבְקָה אֶת-בִּגְדֵי עֵשָׂו בְּנָהּ הַגָּדֹל הַחֲמֻדֹת אֲשֶׁר אִתָּהּ בַּבָּיִת וַתַּלְבֵּשׁ אֶת-יַעֲקֹב בְּנָהּ הַקָּטָן (כז,טו')

יש להבין מה הם **בִּגְדֵי הַחֲמֻדֹת.**
בתרגום יונתן בן עוזיאל פירש שהם היו מאדם הראשון, ממנו לָקְחוֹ נמרוד, ואברהם לָקְחוֹ מנמרוד וּנְתָנוֹ ליצחק ויצחק לעשו ומעשו עבר ליעקב ויעקב נְתָנוֹ ליוסף.

והוא שנאמר במדרש פליאה שהם הכתנות **אור** ככתוב בתורה של ר' מאיר, לבוש אדם הראשון, הם הלבוש ציצית העולה תרי"ג, מהם עשה יעקב כתונת פסים ליוסף.

ובפרקי דרבי אליעזר אמר שֶׁעָשָׂו הרג לנמרוד ולקחו ממנו. ולפי זה מאדם הראשון עבר לְשֵׁם וּמֵשֵׁם לאברהם ומאברהם לקחו נמרוד ועשו לקחוֹ מנמרוד. ועשו תלה הציצית בבית על הקיר כדרך הקראים הדורשים את הפסוקים בדרך מעוותת ללא חז"ל, **וראיתם אותו** כשהם על קיר ביתכם. אלה בגדי החמודות אשר נתנה רבקה ליעקב שילבשם בעת הברכה.

^^^^

וְאֵת עֹרֹת גְּדָיֵי הָעִזִּים הִלְבִּישָׁה עַל-יָדָיו וְעַל חֶלְקַת צַוָּארָיו. (כז,טז')

יש לשאול, צַוָּארוֹ מבעי ליה למימר. ומהו **צַוָּארָיו**.

ויש לומר כפי שנאמר ביוסף [פר' ויגש, מה,יד'] **וַיִּפֹּל עַל-צַוְּארֵי בִנְיָמִן-אָחִיו וַיֵּבְךְּ וּבִנְיָמִן בָּכָה עַל-צַוָּארָיו**.

ופירש"י , **בָּכָה עַל-צַוָּארָיו,** על שני מקדשות שעתידין להיות **בחלקו** של בנימין וסופן ליחרב. ובנימין בכה על צואריו על משכן שילה שעתיד להיות **בחלקו** של יוסף וסופו ליחרב.
הכי נמי, יֵאָמַר, שלכן הלבישה רבקה את יעקב **עֹרֹת גְּדָיֵי הָעִזִּים** שמהם נעשה אהל על המשכן, **עַל-יָדָיו וְעַל חֶלְקַת צַוָּארָיו, שבחלקם** של צוארי יוסף ובנימין. כדי שלא במהרה יחרבו.

^^^^

וַיָּבֵא אֶל-אָבִיו וַיֹּאמֶר אָבִי וַיֹּאמֶר הִנֻּנִי מִי אַתָּה בְּנִי. [כז,יח']
ולכאורה יש לשאול מה ראה יצחק לשנות ממטבע שטבע אברהם אביו בעקידה באומרו **הִנֻּנִי בְנִי** .

לעומקו של מקרא
תולדות

אלא יש לפתור כפי אשר פירש האוהב ישראל מאפטא בענין העקידה. **וַיֹּאמֶר** יִצְחָק אֶל-אַבְרָהָם אָבִיו **וַיֹּאמֶר אָבִי וַיֹּאמֶר הִנֶּנִי בְנִי** וַיֹּאמֶר הִנֵּה הָאֵשׁ וְהָעֵצִים וְאַיֵּה הַשֶּׂה לְעֹלָה (כב,ז)

שואל האפטא רוב מה באו לומר כאן. אלא ודאי כך אומר יצחק לאברהם בעקידה, **אָבִי**, אתה עמוד החסד ואיככה תשחט את בנך. עונה לו אברהם **הִנֶּנִי** – **בְנִי**! הריני הופך את מידתי מחסד לגבורה לעשות רצון אבי שבשמים, ומעתה **הִנֶּנִי בְנִי**. אני גבורה שבחסד, ואתה הפוך נא מידתך והיה חסד שבגבורה לתת את עצמך לרצון השם. ומיד נאמר (כב,ח) **וַיֵּלְכוּ שְׁנֵיהֶם יַחְדָּו.** שנתנו מידותיהם של זה בזה ושל זה בזה.

על פי זה יובן על נכון השיח ודברים בין **יצחק ליעקב**:

וַיֹּאמֶר אָבִי וַיֹּאמֶר הִנֶּנִי, וכאן יצחק מפסיק כי אינו יכול לומר **הִנֶּנִי** – **בְנִי**, כי כביכול אינו יודע מי מבניו הוא זה שעומד לפניו. ועל כן במקום לומר הנני בני, הוא אומר **הִנֶּנִי** - מִי אַתָּה **בְּנִי**, כדי שאוכל ליתן לך מידתי, שהיא שילוב של חסד וגבורה. ויאמר אנכי, עשו בכורך. וכך יתפרשו דברי יעקב: הקב"ה שהוא **אנכי**, עָשָׂה כך במידת הגבורה **שֶׁעָשָׂו** יהיה **בכורך**. והנה גבר עלי **חסדו**, וְעָשָׂה כך **שֶׁעָשָׂו** מכר לי את בכורתו.

ענה לו יצחק: אם כן, אחלק ברכתי לך לשנים. עתה אברכך במידת הגבורה, שנאמר (כז,כח') **וְיִתֶּן-לְךָ הָאֱלֹהִים** וגו'. ולפני צאתך לחרן, אוסיף לך את **ברכת אברהם** ברכת החסד: **וְאֵל** [שהיא מידת רחמים מי"ג מידות של רחמים] **שַׁדַּי יְבָרֵךְ אֹתְךָ וְיַפְרְךָ וְיַרְבֶּךָ וְהָיִיתָ לִקְהַל עַמִּים.**

וכדי לערב חסד בגבורה המשיך ובירכו: **וְיִתֶּן-לְךָ אֶת-בִּרְכַּת אַבְרָהָם לְךָ וּלְזַרְעֲךָ אִתָּךְ לְרִשְׁתְּךָ אֶת-אֶרֶץ מְגֻרֶיךָ אֲשֶׁר-נָתַן אֱלֹהִים לְאַבְרָהָם.**

ומעתה יהיה יעקב נושא שתי המידות גם יחד, **חסד וגבורה,** שהן מידת **התפארת, היא מידת האמת.** כנאמר: **תתן אמת ליעקב.** (מיכה ז, כ').

^^^^

לעומקו של מקרא
תולדות

וַיֹּאמֶר יִצְחָק אֶל-בְּנוֹ מַה-זֶּה מִהַרְתָּ לִמְצֹא בְּנִי וַיֹּאמֶר כִּי הִקְרָה ה' אֱלֹקיךָ לְפָנָי (כז,כ)

תימה, כיצד יזכיר יעקב איש תם שם שמים על דבר שכביכול איננו נכון. **כִּי הִקְרָה ה' אֱלֹקיךָ לְפָנָי.**

ואולי על דרך הפשט יכוון למה **שהקרה** ה' לפניו **על ידי אמו.**

ולעומקו של מקרא יש לומר: שהזכיר שם שמים **לא על הצידה אלא על עשו** שעתיד להאמר על זרעו זרע עמלק, אשר **קָרְךָ** בדרך. לכן אמר כִּי **הִקְרָה** ה' אֱלֹקיךָ לְפָנָי.

וכך הוא ערך דבריו: ה' אלקיך **הִקְרָה** את עשו **להקרא** אשר **קרך** בדרך, **והקרהו שֶׁיֵּצֵא לְפָנַי** בלידה. והקב"ה **הִקְרָה** לְפָנַי שֶׁעֲשָׂו ימכור לי את הבכורה. זה הוא שאמר: **כִּי הִקְרָה ה' אֱלֹקיךָ לְפָנָי.**

ועוד יש לומר:
כי הקרה ה' אלקיך לפני. ה' אלקיך. כאן רמז יעקב ליצחק אביו שראוי הוא לשילוב החסד והגבורה. כאומרו הקרה נא לפני את ברכתך במידת ה' אלקים.

ואע"פ שנתן לו את ברכתו במידת הגבורה בשם אלקים, באמרו **וְיִתֶּן-לְךָ הָאֱלֹהִים [כז,כח']** מכל מקום באומרו ויתן לך **הָ-אלקים**, בה' הידיעה, כאילו אומר **ה**שם **אלקים**, ורמז רמז לו כי עתיד לקבל גם את ברכת החסד של אברהם, בשמות החסד **אֵל שַׁדַּי** כנאמר בסוף הפרשה: **וְאֵל שַׁדַּי יְבָרֵךְ אֹתְךָ** וַיַּפְרְךָ וְיַרְבֶּךָּ וְהָיִיתָ לִקְהַל עַמִּים: **וְיִתֶּן-לְךָ** אֶת-בִּרְכַּת אַבְרָהָם.

^^^^

הַקֹּל קוֹל יַעֲקֹב וְהַיָּדַיִם יְדֵי עֵשָׂו. (כז,כב').
הַקֹּל
חסר ו'. שסימן היה בידו של יצחק, שיתברך יעקב בברכת הקל קול יעקב. שנאמר והתברכו בזרעך וגו' עקב אשר שמע אברהם **בקלי**. **חסר ו'.**
ויש ליתן טעם מדוע יאמר לו הקב"ה לברך את זרעו בחסר ו'.

ויש לומר שהאות ו' תורה על **חיבור בין האדם והקב"ה**. ודבר זה אינו נתון לברכה, אלא זו **בחירתו של האדם** ועבודתו את בוראו.

לעומקו של מקרא
תולדות

ואשר על כן ברכו יצחק ליעקב בחסר ו', שאת ו' החיבור בינו ובין בוראו יצטרך להשיג בכח עבודתו והשתדלותו עם בוראו.
ואכן, ו' זו השיג יעקב אבינו בכח תפילותיו ותורתו, היא ו' התפארת כסולם מוצב ארצה וראשו מגיע השמימה.

והיה דבק בחיבורו להקב"ה, עד אשר היה ראוי להוסיף לו גם את ה**ו'** של אליהו הנביא, שניתנה לו כמשכון עד שיבוא אליה לגאול את בניו, ויקבל חזרה את משכונו. ככתוב הנה אנכי שולח לכם את אליה הנביא וגו'. (רש"י ויקרא כ"ו מב' וכן ב**לעומקו של מקרא** לפרשת פקודי, על הפסוק המשכן משכן).

ועוד יש לשאול, מדוע לא חשש יצחק מהידים ידי עשו, **שיטרידוהו מלימודו.**

ויובן לעומקו של מקרא, על דרך **הטעמים**, כי ראה יצחק ברוח הקדש **גם את הידים כידי יעקב**. שכן המילה **וְהַיָּדַיִם** מוטעמת **בטיפחא**. וטיפחא היא כעין **הפסקה קלה** אשר מורה כי לא בהכרח תיסמך מילה זו לשאחריה. ולכן אפשר להסמיכה לשלפניה, למלה יעקב. כזה: **הַקֹּל קוֹל יַעֲקֹב וְהַיָּדַיִם,** לומר שברוח הקדש ראה יצחק גם את הידים כשל יעקב, ידים שמימיות ומבורכות.

ועל דרך הצח יכוון לאומרו (ישעיהו מח,יג) אַף-יָדִי יָסְדָה אֶרֶץ וִימִינִי **טִפְּחָה** שָׁמָיִם. שהידים המוטעמות **בטיפחא,** של יעקב הן ולא של עשו, והן ידים המבורכות מן השמים שנאמר וִימִינִי **טִפְּחָה** שָׁמָיִם.

ומכח טיפחא זו, היו ידי יעקב מבורכות, וכל אשר עשה, ה' הצליח בידו, כפי שאמר יעקב בפרשת כי תצא **מתי אעשה גם אנכי לביתי.**

^^^^

וַיְבָרֲכֵהוּ וַיֹּאמֶר רְאֵה רֵיחַ בְּנִי כְּרֵיחַ שָׂדֶה אֲשֶׁר בֵּרַכוֹ יְהוָ"ה (כז,כו)

מובא בזוה"ק, (פרשת תולדות קמב) **וַיֹּאמֶר רְאֵה רֵיחַ בְּנִי**. וַיֹּאמֶר, מִלָּה סָתִים הוּא. אִית דְּאָמְרֵי שְׁכִינְתָּא הָוַת, וְאִית דְּאָמְרֵי יִצְחָק הֲוָה.

הסבר דברי הזוה"ק: **וַיֹּאמֶר** מִלָּה סָתִים הוּא. דבר סתום ונסתר הוא מי הוא זה **שאמר** רְאֵה רֵיחַ בְּנִי.

לעומקו של מקרא
תולדות

אית דאמרי שכינתא הוה, יש אומרים שהשכינה היתה אומרת: רְאֵה רֵיחַ בְּנִי, **ואית דאמרי יצחק הוה** שהיה זה יצחק שאמר לבנו יעקב, רְאֵה רֵיחַ בְּנִי.

ליש אומרים שיצחק אמר לבנו יעקב, רְאֵה רֵיחַ בְּנִי וגו' יש ליתן טעם לאומרו **רְאֵה.**

ואכן, אוה"ח הק' מפרשו בלשון **ראוי.** וזה לשונו: אומרו **ראה** לא לשון ראיה אלא **חשיבות** והכוונה **ראוי** הוא ריח בני וחשוב לדמותו כריח שדה אשר ברכו ה'.

וליש אומרים שהשכינה הק' היא שאמרה **רְאֵה רֵיחַ בְּנִי,** יש ליתן טעם לאומרה **בְּנִי.**

ויש לומר, שבהיות יצחק מתלבט ומסתפק מי הוא העומד לפניו, והאם לברכו אם לאו, **רוח הקדש אומרת כן ומצוה אותו: רְאֵה,** יצחק, **רֵיחַ בְּנִי** יעקב - כריח השדה אשר ברכו ה', וראוי הוא לברכו. מיד פתח ואמר **ויתן לך האלהים** מטל השמים וכו'.

ועוד יש לומר לעומקו של מקרא
ועל פי הסוד, שֶׁדָּבַר השכינה הק' נאמר בידי המלאך ששמו **רְאֵה,** והוא משמות ע"ב הק' היוצאים מהפסוקים ויסע ויבא ויט בפרשת בשלח, [שמות י"ד יט-כ"א], הוא השם הס"ט, והוא מקביל למילה הס"ט שבפרשה שניה של ק"ש שהיא שם ה'. "אשר **יהו"ה** נותן לכם. ושמתם" וגו'.

הוא המלאך ראה, הנשלח למלא תפקידו **להאיר לתועים את דרכם,** ולקים בהם את הפסוק: פָּנֶיךָ **הָאֵר** בְּעַבְדֶּךָ. **הָאֵר** הן אותיות **רְאֵה.**

וכביכול אומר הקב"ה ליצחק: **רְאֵה,** יצחק, שעיניך כבדו מזוקן, **רְאֵה ברוח הקדש,** ריח בני יעקב כריח השדה **אשר התפללת שם** שנאמר "ויצא יצחק לשוח **בשדה**". וכאשר ברכו ה' כן תברך אותו גם אתה.

או כלך לדרך זו. שיצחק מבקש **מהמלאך** הק' בשם **ראה, את הדרך** הנכונה אשר ילך בה, **וכך** אומר יצחק למלאך: **רְאֵה,** אמור נא לי, **ריח בני,** מה טיבו. ועונה לו המלאך ראה: בנך העומד לפניך **כריח השדה אשר ברכו ה'.** מיד פתח יצחק ואמר, **ויתן לך האלהים מטל השמים** וגו'.
ומדוע ברכו במידת האלקים, שגם מידת הדין תסכים עם מידת הרחמים לברכו.

^^^^

לעומקו של מקרא
תולדות

עַד-מְאֹד

וַיֶּחֱרַד יִצְחָק חֲרָדָה גְּדֹלָה עַד-מְאֹד, וַיֹּאמֶר מִי-אֵפוֹא הוּא הַצָּד-צַיִד וַיָּבֵא לִי וָאֹכַל מִכֹּל בְּטֶרֶם תָּבוֹא וָאֲבָרְכֵהוּ גַּם-בָּרוּךְ יִהְיֶה (כז,לג)

יש ליתן טעם על מה חרד חרדה גדולה. פירש"י ומדרשו, ראה גיהנם פתוחה מתחתיו [של עשו] (שפתי חכמים).

ולעומקו של מקרא י"ל, שחשש ליעקב מהמרמה, שהרי שקרנים אינם רואים פני שכינה. וכשהודה עשו ואמר על יעקב **אֶת-בֻּכֳרָתִי לָקָח [כז, לו],** נחה דעתו של יצחק. כי **בדין** הוא שהקרה ה' אלקים לפניו, **ואין כאן מרמה אלא חכמה.** וכפי שתרגם אונקלוס בא אחיך במרמה עָאל אֲחוּךְ **בְּחָכְמָא** וְקַבֵּיל בִּרְכָתָךְ. וידע יצחק כי נכון ראה ברוח הקדש.

ובשימת לב, יש ליתן טעם לנאמר **עַד-מְאֹד,** גם אצל יצחק וגם אצל עשו כדכתיב: **וַיִּצְעַק** [עשו] **צְעָקָה גְּדֹלָה וּמָרָה עַד-מְאֹד** (כז,לג-לד')

ולעומקו של מקרא יש לומר, שהמלה **מְאֹד** תוֹרָה על כל טוב **העולם הזה,** כמו שנאמר בק"ש, ובכל **מאדך** [דברים ו,ה'], ודרשו [ברכות פרק ט משנה ה']: ובכל **מאדך** בכל **ממונך**.

וביצחק נאמר **עַד-מְאֹד** שחשש מכך שיעקב יקבל ברכת השפע בעוה"ז והם משמני הארץ, אשר יטרידוהו מלימוד התורה. וזה שאמר חרדה גדולה **עד מאד. ומאד** הוא הממון. וכאשר שמע את עשו אומר **את בכורתי לקח,** נחה דעתו של יצחק בעבור יעקב המבקש ענינים רוחניים נשגבים כעבודת הבְּכוֹרִים לפני ה'. ולכן הממון יהיה לו רק לעזר להשיג קניינים רוחניים.

אלא שעתה חרד יצחק חרדה גדולה **עַד-מְאֹד** לאחר שהבין כי ליעקב אכן נועדו גם הברכות הגשמיות ולא לעשו, וחרד חרדה גדולה עד מאד על מה שעלה בדעתו **לַחְשׁוֹךְ** מיעקב את הברכה הגשמית אשר תאפשר לו את הברכה הרוחנית, ועל ידי כך היה **מַחְשִׁיךְ** את עולמו הרוחני, שהיה נטרד לפרנסתו ולפרנסת אנשי ביתו.

ובעשו נאמר **עַד-מְאֹד**, כי לעשו זו מלחמה על העוה"ז. וליעקב זו מלחמה גם על העוה"ז וגם על העוה"ב. שנאמר

לעומקו של מקרא
תולדות

ואהבת את ה' אלקיך בכל לבבך ובכל נפשך ובכל **מאדך**, שגם את **המאד** שהוא הרכוש, אנו מצַוִּים למסור בעבור אהבת ה'. יוצא איפוא שהמאד שקבל יעקב בברכה, הופך לעבודה רוחנית כאשר משעבד את היצר הרע ליצר הטוב לקיים בכל לבבך, בשני יצריך.
ומה שנאמר בעשו צָעָקָה גְּדֹלָה **וּמָרָה עַד-מְאֹד.** שאת כל מרירות חייו היה ממתיק עשו בגשמיות של המאד, ועתה משלא זכה גם במאד, **נותר במרירותו.** ולכן צעק צעקה גדולה **ומרה עד מאד**.

ולעומתו, יעקב שממתיק את **מרירות חייו במתיקות התורה**, זכה גם למתיקות **המאוד**, ובזכות **המטעמים** שהגיש לאביו, זכה **לטעמי תורה** המתוקים להגישם **לאביו שבשמים**. ובנוסף לטעם המן שעתיד להתברך בו, עוד נתברך בטל השמים ומשמני הארץ ורב דגן ותירש. שהם **פרפראות** לתורה. ויקראו **פרפראות** לתפארת המליצה בדרך של **פרי פירות** של עמל התורה.

ולכן נאמר **עַד מאד.** שהאותיות **ע"ד** הן **ע' גדולה של שמע וד' גדולה של אחד. והמאד** הוא העדות על יחוד ה', שמשעבד את ה-**עַד-מְאֹד** עד ועד בכלל לאהבת השם שנתן לו את כל המאד. וכפי ששנה התנא בפרקי אבות פרק ג משנה ז: רַבִּי אֶלְעָזָר אִישׁ בַּרְתּוֹתָא אוֹמֵר, **תֵּן לוֹ מִשֶּׁלּוֹ,** שֶׁאַתָּה וְשֶׁלְּךָ שֶׁלּוֹ. וְכֵן בְּדָוִד הוּא אוֹמֵר (דברי הימים א כט יד) כִּי מִמְּךָ הַכֹּל וּמִיָּדְךָ נָתַנּוּ לָךְ.

עוד יש לתת טעם לאומרו גַּם-בָּרוּךְ יִהְיֶה. ויש לפתור כדלקמן, גם ברוך יהיה לא רק בברכתי אלא **גם בברכת אברהם** שהיא המעולה שבברכות. ככתוב: [כח,ד']: **וְיִתֶּן-לְךָ אֶת-בִּרְכַּת אַבְרָהָם** לְךָ וּלְזַרְעֲךָ אִתָּךְ לְרִשְׁתְּךָ אֶת-אֶרֶץ מְגֻרֶיךָ אֲשֶׁר-נָתַן אֱלֹהִים לְאַבְרָהָם:

^^^^

וַיֹּאמֶר בָּא אָחִיךָ בְּמִרְמָה וַיִּקַּח בִּרְכָתֶךָ. (כז,לה').

בְּמִרְמָה פירש"י לפשוטו של מקרא, **בחכמה**.
ויש ליתן טעם מדוע פירש לפשוטו **כביכול** שלא כפשוטו.

ויש לומר שהרי כתיב **תתן אמת ליעקב**. ואמת היא חכמת התורה. כדברי ר' יוחנן [ברכות ה:] אמת זו תורה שנאמר {**משלי כג-כג**} **אֱמֶת קְנֵה וְאַל תִּמְכֹּר חָכְמָה וּמוּסָר וּבִינָה,** ולא יִשָּׁכְנוּ

לעומקו של מקרא
תולדות

מרמה ואמת בכפיפה אחת. לכן פירש על דרך הפשט **בחכמה**.

וַהֲוֵינָן בָּהּ, מניין שהפסוק במשלי כג כג **אֱמֶת קְנֵה וְאַל תִּמְכֹּר** ידבר בחכמת התורה.
ויש לומר כי כל קניין גשמי ניתן למכירה. כי בזמן הקנין הקונה נהיה הבעלים של הדבר, ובידו למכור את רכושו למי שירצה.

אך בקניין התורה אינו כן. שאין אתה הבעלים היחידים על קניין התורה שלך. אלא הקב"ה שותף אתך בקניין. שהוא המלמד תורה לעמו ישראל.

ועוד, יש לומר אם **תִּמְכְּרֶנָּה,** כדרך כל מָכָר **שאינה שלך יותר,** הרי מוכחא מילתא **שמעולם לא היתה קניינך**. כי בעת קניין התורה, התורה נהיית חלק ממך ומנשמתך, וכשם שאין אדם יכול למכור אבר שהנשמה תלויה בו, כן אין ביכולתו למכור תורתו. **ועל דרך הצח** על זה יֵאָמֵר: [דברים, כי תצא, כא,יד'] וּמָכֹר לֹא-תִמְכְּרֶנָּה בַּכָּסֶף.

לכן יש להבין פסוק זה, אֱמֶת קְנֵה וְאַל תִּמְכֹּר, שאינו בבחינת עצה טובה. אלא בבחינת מציאות **שאינך יכול** לקיימה. **אֱמֶת** קנית, **אינך יכול למכרה.**
ועל דרך הצח, ולשון נופל על לשון, י"ל בָּא אָחִיךָ **בְּמִרְמָה** לשון **מָרוֹם. מִמְרוֹמֵי** הנהגת השכינה, ובכח הדברים העומדים **ברומו** של עולם, היא התפילה. ואין אתה, עשו, המלא **מרה מארה ומרירות** יכול לעמוד כנגד הדברים **המורמים והמרוממים.**

ועל דרך הסוד, ובשימת לב, זכר הפסוק ג' חלקי התורה, חכמה מוסר ובינה: **אֱמֶת קְנֵה וְאַל תִּמְכֹּר חָכְמָה וּמוּסָר וּבִינָה,**
ולעומקו של מקרא יש לומר שהם כנגד ג' חלקי הנשמה, **נפש רוח נשמה.**

כיצד:

חכמה כנגד **הנפש**, ככתוב בקהלת (ז,יב') הַחָכְמָה תְּחַיֶּה בְעָלֶיהָ, **והנפש** הקשורה **בגוף** מקבלת **חיותה מחכמת התורה.**
מוסר כנגד **הרוח** ככתוב במשלי, כִּי נֵר מִצְוָה וְתוֹרָה אוֹר **וְדֶרֶךְ חַיִּים** תּוֹכְחוֹת **מוּסָר** (ו, כג'), וכתיב וַיִּפַּח בְּאַפָּיו נִשְׁמַת חַיִּים **וַיְהִי הָאָדָם לְנֶפֶשׁ חַיָּה,** (בראשית ב,ז') **ופירש רש"י** אף בהמה וחיה נקראו נפש חיה, אך זו של אדם חיה

לעומקו של מקרא
תולדות

שבכולן, **שנתוסף** בו דעה **ודבור. ותרגם אונקלוס** וּנְפַח בְּאַפּוֹהִי נִשְׁמְתָא דְחַיֵּי וַהֲוַת בְּאָדָם **לְרוּחַ מְמַלְלָא. וחלק הרוח** שבנשמה הרי הוא **כנגד הדבור.**

בינה כנגד **הנשמה**. וכן מובא בשל"ה הק' ספר תולדות אדם שמבואר בהרבה מאמרים בזוהר **שהנשמה היא מִבִּינָה,** וכן נתבאר בתיקונים. הכלל העולה, נפש מצד מלכות, רוח מצד תפארת, נשמה מצד בינה, ומתהווה מיחוד תפארת ומלכות.

ועוד שם: ויפח באפיו נשמת חיים **נשמת חיים** היא **מבינה,** שנאמר (איוב, לב,ח) **וְנִשְׁמַת שַׁדַּי תְּבִינֵם.**

ואשר על כן יש לומר כי התורה על ג' חלקיה הם חלק מהוויתו של האדם על גופו ועל כל חלקי נפשו, ולכן אין לה מציאות של מכירה.

^^^^

וַיַּעְקְבֻנִי זֶה פַּעֲמַיִם (כז,לו')

ועל דרך הצח, וַיַּעְקְבֻנִי הן אותיות **ויעקב בני.**

ולעומקו של מקרא, נמצא כאן כביכול דו-שיח סמוי כויכוח בין יצחק ועשו במלים **וַיַּעְקְבֻנִי זֶה פַּעֲמַיִם**.

עשו הרשע אומר **ויעקבני**, **וַיַּעַקְ בְּנִי** זה **פַּעֲמַיִם**. **ויעק** לשון **צרה**. שהעיק לי **ולבני** זה **פַּעֲמַיִם**. **פעם אחת** שלקח הבכורה **ופעם שניה** שלקח גם הברכה.

ויצחק עונה לעשו: וַיַּעַקְ בְּנִי שומע אני שרוצה אתה עשו **להעיק לְיַעֲקֹב בְּנִי זֶה פַּעֲמַיִם** על שני מקדשים ועל שני עולמות, והיא לא תצלח, ואשר על כן **יעקב בני** יזכה **זֶה פַּעֲמַיִם**. גם בעוה"ז וגם בעולם הבא.

וכן יזכה **יעקב בני זֶה פַּעֲמַיִם, לשתי ברכות**. לברכתי ולברכת אברהם, כדלקמן.

^^^^

לָמָּה אֵפוֹא מָה אֶעֱשֶׂה בְּנִי(כז,לז')

לָמָּה.

לָמָּה, מלשון **לָךְ**.

מה אעשה בני. אעשה גימטרי"ה **עש"ו.** הרי נתינת טעם לשמו של עשו,

לעומקו של מקרא
תולדות

ורמז לו בזה **מעשיך** יקרבוך **ומעשיך** ירחקוך. ואם תבחר שירחקוך **לְכָה אַפּוֹא,** לך לאבדון אשר בחרת.

^^^^

ברכת יצחק וברכת אברהם

הַבְרָכָה אַחַת הִוא-לְךָ אָבִי (כז,לח') **ואמנם,** יצחק תולה את ברכת עשו בברכת יעקב באמרו: **וְהָיָה כַּאֲשֶׁר תָּרִיד וּפָרַקְתָּ עֻלּוֹ מֵעַל צַוָּארֶךָ** (כז,מ') ולפי זה, לכאורה, **ברכה אחת היתה לו ליצחק.** אותה ברך ליעקב ותלה ברכת עשו בברכתו של יעקב.

והרי מצינו שברכו יצחק ליעקב **פַּעֲמַיִם.** ברכה **ראשונה** "**ויתן לך מטל השמים**" כבתחילה, וברכה **שניה** לבסוף לפני צאתו לחרן: **וְאֵל שַׁדַּי יְבָרֵךְ אֹתְךָ וְיַפְרְךָ וְיַרְבֶּךָ וְהָיִיתָ לִקְהַל עַמִּים: וְיִתֶּן-לְךָ אֶת-בִּרְכַּת אַבְרָהָם לְךָ וּלְזַרְעֲךָ אִתָּךְ לְרִשְׁתְּךָ אֶת-אֶרֶץ מְגֻרֶיךָ אֲשֶׁר-נָתַן אֱלֹהִים לְאַבְרָהָם** [כח, ג-ד']

ויש לשאול, מדוע ברכו ליעקב בשתי ברכות נפרדות, של ויתן לך. בתחילה ובסוף. ועוד שאת ברכת אברהם הכוללת כל הברכות כולן - שמר לסוף.

ולעומקו של מקרא יש לומר, שבתחילה, **ספק היה לו** ליצחק אם העומד לפניו, בין אם זה עשו ובין אם זה יעקב, **האם הוא ראוי לקבל את ברכת אברהם שברכו הקב"ה.**

ולכן ברך בתחילה **בברכה מקדימה** אשר **תלבן ותברר** אם ראוי זה העומד לפניו **לקבל גם את ברכת אברהם.** ומאחר וראה כי יעקב הוא זה שגלגל הקב"ה לידו את ברכת יצחק ויתן לך מטל השמים וגו', הבין **כי זה הוא הראוי לברכת אברהם** הכוללת כל הברכות. **ולכן אמר "גם ברוך יהיה". גם ברוך יהיה** מטל השמים וכו', **וגם ברוך יהיה** בברכת אברהם שהיא המעולה שבברכות, הכוללת כל הברכות כולן.

ואשר על כן, לא נתן יצחק את הברכה השניה לעשו, כי ברכת אברהם שמורה למי שראוי לברכת יצחק. ובצדק שאל עשו הברכה אחת היא לך אבי. וכל אשר נותר לעשו להיות תלוי בברכת אחיו.

^^^^

וְעַל-חַרְבְּךָ תִחְיֶה. (כז,מ')
יש לשאול, מדוע יברכהו שיחיה על **כלי משחית.**

לעומקו של מקרא
תולדות

ויש לומר לעומקו של מקרא, שכוונתו בזה לאו דוקא ללשון חרב ההורגת, אלא ללשון **חורבן**. **על חורבנך** אשר החרבת לך לעצמך במעשיך המקולקלים את חייך, **על כך תחיה ואת אחיך תעבוד**.

וְאֶת-אָחִיךָ תַּעֲבֹד ומאחר שביזית עבודת הבורא בבית המקדש, לא נותר לך אלא **לעבוד את אחיך שהוא בחר להיות עובד שם, עבד השם.**

או כלך לדרך זו:
וְעַל-חַרְבְּךָ תִּחְיֶה, רמז לו בזה, שלא יִבָּנֶה יעקב אלא מחורבנו של עשו. כדדרשו חז"ל על **צור וירושלים** (פסחים מב:) על הפסוק (יחזקאל כו,ב') **אִמְלְאָה הֶחֳרֵבָה, אם מלאה** זו **חרבה זו** ואם **מלאה** זו **חרבה זו**.
וכאומרו: על חורבן אחיך תחיה, **והוא יחיה על חורבנך.**
ולכן קשרו חז"ל את בנין **בית המקדש** עם **הכרתת** זרעו של **עמלק** שבא מעשו.
ועוד יש לומר שעתידים בני ישראל הנקראים **בני בכורי ישראל** לעמוד על הים ולומר **זה** אלי ואנוהו, וישראל סבא עומד שם ומסכים על ידם שנאמר וירא ישראל את היד הגדולה וכו' ואתה שאמרת למה **זה** לי בכרה, **למה זה לך ברכה.**

ועוד יש לומר, הַבְּרָכָה אַחַת הִוא-לְךָ אָבִי. פירש רש"י ה"א זו משמשת לשון תמיה. כמו **הבמחנים** [במדבר יג], **השמנה** [שם], **הכמות נבל** [ש"ב, ג]. זה לפשוטו של מקרא. **ולעומקו של מקרא** יכוון רש"י בזה כרוצה עשו לומר לאביו: אם תתן ליעקב מחנים וארץ שמנה, הותרת אותי כמות נבל.

^^^^

וְהָיָה כַּאֲשֶׁר תָּרִיד וּפָרַקְתָּ עֻלּוֹ מֵעַל צַוָּארֶךָ (כז,מ')

כאן תלה יצחק את ברכת עשו בברכת יעקב. כאומרו:

תָּרִיד. פירש"י לשון צער ובכי. כשתצטער שלקח ממך הברכות. אז ופרקת. **ורמז** לו במילה **תרי"ד** שהיא תרי"ג ועוד אחד. שכל המוסיף גורע, ואם יעברו על בל תוסיף כאילו גָּרְעוּ מן התורה ואז **וּפָרַקְתָּ עֻלּוֹ מֵעַל צַוָּארֶךָ.**
ועוד על דרך הצח יש לומר שתריד הוא מלשון **נוטריקון**: **תר**אהו **יורד**.

^^^^

לעומקו של מקרא
תולדות

הֲלֹא-אָצַלְתָּ לִּי בְּרָכָה. (כז,לו')
אָצַלְתָּ פירש"י לשון הפרשה. האם לא השארת והפרשת גם לי ברכה.

ועל דרך הצח יש לומר, **אָצַלְתָּ** לשון **צלויי**. תפילה. האם לא התפללת גם עלי בעת אשר העתרת לה'. ויען לו יצחק הן, כן התפללתי שאחד מכם יהיה גביר לאחיו, כי נאמר **ביצחק יקרא לך זרע** ביצחק ולא כל יצחק, ולפי מעשיו אדם נמדד. ועתה התברר הדבר למפרע שָׂמָה ששמתיו גביר - זה ממך, לפי מעשיך, וזה כוונת אומרו **הֵן גְּבִיר שַׂמְתִּיו לָךְ.** **לְךָ** כלומר בידך היה להעביר את האצלת הברכה אליך. וכאומרו לעשו כדברי לבן ליעקב [לא,כח']: **עַתָּה הִסְכַּלְתָּ עֲשׂוֹ. עַתָּה, עֲשָׂו, הִסְכַּלְתָּ עֲשׂוֹ.**

^^^^

וַיִּשְׂטֹם עֵשָׂו אֶת-יַעֲקֹב עַל-הַבְּרָכָה אֲשֶׁר בֵּרְכוֹ אָבִיו (כז, מא').

אשר ברכו אביו. קאי אשניהם. אשר ברכו אביו ליעקב שנתן לו הכל, ועל אשר ברכו אביו לעשו שתלה ברכתו ביעקב. ולכן בקש להרגו שלא יהיה תלוי בו.

וַיִּשְׂטֹם - לפשוטו של מקרא הוא לשון שנאה. **ולעומקו של מקרא** ועל דרך הצח הוא לשון סתימה.

וַיִּשְׂטֹם כמו ויסתום. שרצה לסתום את מעיין הברכה של יעקב על ידי שנאתו, כעין **וַיְסַתְּמוּם פְּלִשְׁתִּים** (לעיל כו,יח') וכמו שאמר להם יצחק **וְאַתֶּם שְׂנֵאתֶם אֹתִי** (לעיל כו,כז'). וזה שאמרו הלך זרזיר אצל העורב, שלמד עשו מפלשתים את מלאכת הַשָּׂטָמָה וְהַשִּׂנְאָה (וכדלעיל כה, כז') תחת אשר היה לו ללמוד את מלאכת האהבה מיצחק אביו,שנאמר בו **וַיֶּאֱהַב יִצְחָק אֶת עֵשָׂו** (כדלעיל כה, כח').

^^^^

עַד אֲשֶׁר תָּשׁוּב חֲמַת אָחִיךָ: עַד שׁוּב אַף אָחִיךָ מִמְּךָ (כז, מד-מה)

עַד אֲשֶׁר-תָּשׁוּב, עַד שׁוּב
יש ליתן טעם לכפילות הלשון. **לעומקו של מקרא ועל דרך הרמז** יש לומר שכאן רמזה לו שישהה **עשרים שנה** אצל לבן. **כיצד:**

תָּשׁוּב הראשון הוא מלשון **שבע שנים** שֶׁיַּעֲבֹד בלאה.

לעומקו של מקרא
תולדות

עַד שׁוּב שחזרה וכפלה, הוא גם מלשון **שבע שנים** שֶׁיַּעֲבֹד ברחל. ומה שאמרה **תָּשׁוּב** וכן **שׁוּב** עם ו"ו בכתיב מלא, בזה רמזה לו שֶׁיַּעֲבֹד **עוד שש שנים** בצאן לבן.

ובזה ינתן טעם לפרשת ויצא מדוע נקט יעקב בהסכם עם לבן שבע שנים **מדעתו**. באומרו **אֶעֱבָדְךָ שֶׁבַע שָׁנִים בְּרָחֵל בִּתְּךָ הַקְּטַנָּה,** (שם, כט,יח'), ומדוע לא חשש שמא תקרא לו רבקה אמו בתוך זה הזמן. שהרי אמרה לו (כז,מה') עַד-שׁוּב אַף-אָחִיךָ מִמְּךָ וְשָׁכַח אֵת אֲשֶׁר-עָשִׂיתָ לּוֹ **וְשָׁלַחְתִּי וּלְקַחְתִּיךָ מִשָּׁם.**

וכן אתה מוצא במה שאמר לבן ליעקב מַלֵּא **שְׁבֻעַ** זֹאת וְנִתְּנָה לְךָ גַּם-אֶת-זֹאת בַּעֲבֹדָה אֲשֶׁר תַּעֲבֹד עִמָּדִי **עוֹד שֶׁבַע-שָׁנִים אֲחֵרוֹת:**

ולא סוף דבר שלא התוכח עמו אלא אף **מיד הסכים** שנאמר **וַיַּעַשׂ יַעֲקֹב כֵּן.**
אלא שזכר יעקב את אשר רמזה לו אמו, שיהיה עם לבן עשרים שנה, להולדת השבטים ולקבלת שכרו בצאן.

^^^^

וְעַתָּה בְנִי שְׁמַע בְּקֹלִי וְקוּם בְּרַח לְךָ אֶל-לָבָן אָחִי חָרָנָה (כז,מג')

ויש לשאול מדוע תשלח הצדקת את יעקב מן הפח אל הפחת. מעשו שרוצה להורגו אל לבן שרוצה לעקור את הכל. שהרי אמרו במדרש תנחומא **לבן הוא בלעם**. אלא רמז רמזה לו שקודם לכתו אל לבן ילך ויטמין עצמו י"ד שנה בבית מדרשו של שם ועבר. ובזה ינצל מאחיה ומאחיו. והיכן רמזה לו, באומרה (כז,מד') וְיָשַׁבְתָּ עִמּוֹ יָמִים אֲחָדִים עַד אֲשֶׁר תָּשׁוּב חֲמַת אָחִיךָ.

ולעומקו של מקרא יֵאָמֵר שבאומרה **וְיָשַׁבְתָּ**, התכוונה לישיבת בית המדרש. ובאומרה **עִמּוֹ** התכוונה **עמו עם הקב"ה.** וכפי שאמרו בגמרא מסכת ברכות (ו.) תניא אבא בנימין אומר וכו' ומנין שאפילו אחד שיושב ועוסק בתורה ששכינה **עמו** שנאמר {שמות כ-כד} בכל המקום אשר אזכיר את שמי אבוא אליך וברכתיך.
ובאומרה יָמִים אֲחָדִים התכוונה לארבע עשרה שנה. כיצד:
יָמִים הם שנה. כדאמר ליה **אָחִיהָ וְאִמָּהּ** [של רבקה] לאליעזר: **תֵּשֵׁב הַנַּעֲרָ אִתָּנוּ יָמִים אוֹ עָשׂוֹר אַחַר תֵּלֵךְ,** (חיי שרה, כד,נה') **ופירש רש"י** שם

לעומקו של מקרא
תולדות

יָמִים שנה. כמו **יָמִים** תהיה גאולתו (ויקרא כה, כט.)

אֲחָדִים הם ארבע עשרה.
שכן **אֲחָדִים הוא** כעין נוטריקון **אחר**י **י"ד** שנים.
ובאומרה עַד אֲשֶׁר תָּשׁוּב חֲמַת אָחִיךָ כוונתה שתורתו אשר ילמד י"ד שנה בבית המדרש של שם ועבר תגן בעדו להצילו **מיד אחיו מיד עשו, ומיד אחיו ברמאות הוא לבן אחי אמו.**
וכל זאת רמזה באומרה עד אשר **תָּשׁוּב,**
והוא נוטריקון **תורת שם ועבר,** היא תשיב את **חמת אחיך**. אחיך בפועל הוא **עשו**, ואחיך ברמאות הוא **לבן**.

^^^^

לָמָּה אֶשְׁכַּל גַּם-שְׁנֵיכֶם יוֹם אֶחָד (כז,מה')
על דרך הפשט יכוונו דבריה **גַּם שְׁנֵיכֶם** ליעקב ועשו.

ועל דרך הרמז לעומקו של מקרא, רמזה כאן לחורבן שני מקדשות, בית ראשון ובית שני **יום אחד** זה תשעה באב. [וכן תמצא בכלי יקר].

וזה שאמרה מיד **קָצְתִּי בְחַיַּי מִפְּנֵי בְּנוֹת חֵת אִם-לֹקֵחַ יַעֲקֹב אִשָּׁה מִבְּנוֹת-חֵת כָּאֵלֶּה מִבְּנוֹת הָאָרֶץ לָמָּה לִי חַיִּים.**

קָצְתִּי בְחַיַּי. נכתב במסורה בקו"ף קטנה. **ופירש בעל הטורים,** שראתה ברוח הקדש שהבית שגבהו **ק'** אמה עתיד ליחרב. **וממשיך בעל הטורים** ואומר וקו"ף של ודרור קן לה **גדולה,** כזה: **גַּם צִפּוֹר מָצְאָה בַיִת וּדְרוֹר קֵן לָהּ** שבקש דוד על ההיכל שגבהו ק' אמה **שלא יחרב.** (תהלים פד,ד').**ולומדים סמוכים,** וסמיך ליה (בפסוק ה), **אַשְׁרֵי יוֹשְׁבֵי בֵיתֶךָ עוֹד יְהַלְלוּךָ סֶּלָה.** והיינו בית המקדש.

ובשימת לב ועל דרך הצח, יְמָצְאוּ בשני הפסוקים גם יחד אותיות **יעקב**. בראשי תיבות: **ק'** של **קֵן**, **י' של יוֹשְׁבֵי, ע' של עוֹד, ב'** של **בֵּיתֶךָ.**

לומר לך, שעל ידי ישיבתו של **יעקב** בבית מדרש של שם ועבר, ניתן כח לתפילת דוד המלך שלא תשוב ריקם, ובית שלישי יבנה בב"א **לא יחרב עולמית.** והועילה **הק'** הגדולה,

לעומקו של מקרא
תולדות

להעלות תפילת יעקב ותורתו למעלה עד כסא הכבוד. וכשם שדמותו חקוקה בכסא הכבוד כן תפילתו ותורתו חקוקים שם.

וכן נרמז במילה **עוד**. כאומרו **עוד ועוד ועוד יְהַלְלוּךָ סֶּלָה**. וסֶּלָה פירושו לעד ולנצח נצחים.
ועוד י"ל, קצתי בחיי מפני בנות חת. כאן נצנצה בה רוח הקדש שעתידה היא להקבר במערת המכפלה על ידי **בני חת.** כי כשיצתה נשמתה יצחק היה כהה עינים, יעקב היה בדרך מחרן, ועשו שונא לאמו ולא רוצה לעסוק בקבורתה, ובני חת הם שקברוה.

^^^^

וְאֵל שַׁדַּי יְבָרֵךְ אֹתְךָ וְיַפְרְךָ וְיַרְבֶּךָ וְהָיִיתָ לִקְהַל עַמִּים. (כח,ג')

ויתן לך את ברכת אברהם וגו'. כאן ברכו במידת הרחמים א-ל ש-די, ולכן אמר פעם שניה **ויתן לך**. שפעם הראשונה היתה **במידת הדין** וְיִתֶּן-לְךָ **הָאֱלֹהִים** מִטַּל הַשָּׁמַיִם וּמִשְׁמַנֵּי הָאָרֶץ וְרֹב דָּגָן וְתִירֹשׁ. כי לא היה בבירור למי הוא מברך לקול קול יעקב או לידים ידי עשו. לכן בירך **בסתם** במידת **הדין**, שהקב"ה יתן לפי מה שמגיע בלי משוא פנים.

עכשיו לאחר שהתברר כי ליעקב ראוי לברך וכי לו משפט הבכורה, **ברכו פעם נוספת במידת הרחמים.** וחזר והזכיר מידת הדין **אשר נתן אלהים לאברהם.** לידע, להודיע ולהיוודע, **שגם מידת הדין מסכימה לברכתו.** שלא ליתן פתחון פה לאף בריה בעולם לחלוק על כך.

וזה שפירש רש"י בברכה הראשונה **וְיִתֶּן-לְךָ הָאֱלֹהִים** מִטַּל הַשָּׁמַיִם וּמִשְׁמַנֵּי הָאָרֶץ וְרֹב דָּגָן וְתִירֹשׁ **וְיִתֶּן-לְךָ, יתן ויחזור ויתן.**

ומוסיף רש"י, ולפי **פשוטו** מוסב לענין **הראשון**, ראה ריח בני שנתן לו הקב"ה, כריח שדה וגו', **ועוד יתן לך מטל השמים** וגו'.

ולעומקו של מקרא, יֹאמַר: **וְיִתֶּן-לְךָ, יתן ויחזור ויתן** מוסב לענין **השני, לברכת אברהם שנתן לו לבסוף.**

וכך יהיה ערך הדברים: **ויתן לך האלקים במידת הדין, ויחזור ויתן במידת הרחמים.**

לעומקו של מקרא
תולדות

יתן לך את ברכת יצחק, **ויחזור ויתן** את ברכת אברהם.
וכאומרו: כשם שחזר ונתן גם את ברכת אברהם, כן יתן ויחזור ויתן ללא גבול כלל.

ואל שדי ברש"י מִי שֶׁדַּי בברכותיו למתברכין מפיו יברך אותך. כאן תלה יצחק את הברכה במידה שיעקב ניחן בה. שהרי עשו אינו מבקש להתברך מפי עליון, אלא מפי אביו. שאמר הברכה אחת היא **לך** אבי, ויעקב מבקש ברכה מפי עליון, שנאמר כי הקרה **ה' אלקיך** לפני, **וכאומרו:** ברכני אבי כפי מה שיקרה ה' אלקיך לפני.

ועוד יש לומר,
וְאֵל שַׁדַּי יְבָרֵךְ אֹתְךָ וְיַפְרְךָ וְיַרְבֶּךָּ [כח,ג']
יְבָרֵךְ, וְיַפְרְךָ, וְיַרְבֶּךָּ. כולן לשון ברכה.
יְבָרֵךְ - כמשמעו,
וְיַ פ רְךָ - פ ו ב מתחלפות שבתוך האות **פ** כתובה **ב** בלבן כנ"ל, יוצא איפוא, כאילו כתוב וְיַבָרְךָ שהוא בשינוי מקום האותיות כאילו כתוב **וְיַרַבֶּךָּ** , שהוא לשון ריבוי ולשון ברכה.
כולן לשון תוספת ברכה.

^^^^

וַיִּגַּד לְרִבְקָה אֶת-דִּבְרֵי עֵשָׂו **בְּנָהּ הַגָּדֹל** וַתִּשְׁלַח וַתִּקְרָא לְיַעֲקֹב **בְּנָהּ הַקָּטֹן**. (כז,מב').

יש ליתן טעם לָמַה שהדגישה התורה כמה וכמה פעמים לומר **עֵשָׂו בְּנָהּ הַגָּדֹל, יַעֲקֹב בְּנָהּ הַקָּטֹן**. וכי לא ידענו ש**עֵשָׂו בְּנָהּ הַגָּדֹל, ויַעֲקֹב בְּנָהּ הַקָּטֹן**. שאין תלמוד לומר **עֵשָׂו בְּנָהּ הַגָּדֹל, ויַעֲקֹב בְּנָהּ הַקָּטֹן**. ומה תלמוד לומר **עֵשָׂו בְּנָהּ הַגָּדֹל, ויַעֲקֹב בְּנָהּ הַקָּטֹן**.

ולעומקו של מקרא יש לומר, שתדגיש כן התורה פעמים רבות, כדי ליתן **תוקף לנבואה** של **וְרַב יַעֲבֹד צָעִיר.** כן **עֵשָׂו בְּנָהּ הַגָּדֹל** לעולם יעבוד לצעיר, ל**יַעֲקֹב בְּנָהּ הַקָּטֹן**.
ובזה ינתן טעם לפירוש רש"י על הפסוק **אֵם יַעֲקֹב וְעֵשָׂו.** (כח,ה').

פירש רש"י איני יודע מה מלמדנו.
ומעיר כאן **השפתי חכמים**: יש מקשים מה בא להודיענו **שאינו יודע,** אם לא יודע ישתוק, **וי"ל** דרש"י **ידע** שיש לישב בכמה אנפי כפירושי המפרשים וע"ש, **אבל לא ידע איזה הוא אמיתי לישב הפשיטות של מקרא.** עכ"ל.

לעומקו של מקרא
תולדות

ולעומקו של מקרא יש לומר טעם נוסף:

ובהקדים יש ליתן טעם **לשתי הקדמות תמוהות** בפסוק.

האחת, מדוע יקדים לומר **אֵם** לפני **יַעֲקֹב וְעֵשָׂו**, וכפירושו של רש"י, איני יודע מה מלמדנו. שאנו יודעים שרבקה היא **אֵם יַעֲקֹב וְעֵשָׂו.**

השניה, מדוע יקדים הכתוב את **יַעֲקֹב** לפני **עֵשָׂו**, והרי עשו תמיד יהיה הגדול לאמו, גם אחרי מכירת הבכורה. **שאין** במכירת הבכורה כדי **להפוך סדר לידתם**. אלא רק לענין הברכה נעשה הקנין. ולעולם ישאר **יעקב בנה הקטן של אמו**, ועשו **בנה הגדול**, כמבואר בפסוק הקודם. **ואף רבקה** תקפיד תמיד לקרוא ל**יעקב בנה הקטן** ולעשו **בנה הגדול. ומדוע** אם כן יקדים הכתוב את **יַעֲקֹב** לפני **עֵשָׂו**, ויאמר **אֵם יַעֲקֹב וְעֵשָׂו.**

ושתי התמיהות יתורצו כאחד: **כדי ליתן תוקף לנבואה** שקבלה רבקה בטרם יִלָּדְתָם: **וְרַב יַעֲבֹד צָעִיר.**

ובהיות נבואה זו נצחית, לא תשתנה על ידי המכירה. **ולעולם** ישאר יעקב בנה **הצעיר**, ועשו לעולם יהיה בנה הגדול. ולעולם יתקיים **וְרַב יַעֲבֹד צָעִיר.** כלומר: ועשו יעבד ליעקב.

ובאומרו אֵם יַעֲקֹב וְעֵשָׂו, ידגיש הכתוב, כי אין מי שיכול להעיד מי הצעיר ומי הרב יותר מאמם. לרבקה יעקב הוא החשוב והאהוב, אע"פ שהוא **הצעיר** ועשו **רב** ממנו, שיצא ראשון. ועוד שבזה היה תמיד **מתרברב,** וכאומרו: [וישלח, לג,ט'] וַיֹּאמֶר עֵשָׂו **יֶשׁ-לִי רָב.**

וְיִזָּכֵר יעקב ליד אמו. שהרי לפי פשוטו, כן הוא סדר העולם, שהצעיר נזקק לאמו יותר מהגדול.

ולעומקו של מקרא בא הכתוב להודיענו שיש לדבוק בסדר הזה כי מן השמים הועידו את הרב לעבוד את הצעיר על פי נבואה שקבלה אמו מבית מדרשו של שם. ולכן יזכר הצעיר בצעירותו ליד אמו והרב ברבבותו, יתרחק מאמו, שקבלה תוקף הנבואה: **ורב יעבוד צעיר.**

ועל דרך הצח, יעקב יִקָּרֵא צָעִיר, מלשון סביל, שסובל צַעַר מעשו. ועשו

לעומקו של מקרא
תולדות

לעולם יִקְרָא **רב שמתרברב** על הצעיר. ואע"פ כן **וְרַב יַעֲבֹד צָעִיר .**

^^^^

יַעֲקֹב אֲשֶׁר פָּדָה אֶת-אַבְרָהָם

[ישעיהו כ"ט כ"ב]

וַיִּשְׁלַח יִצְחָק אֶת-יַעֲקֹב וַיֵּלֶךְ פַּדֶּנָה אֲרָם אֶל-לָבָן וגו'.

יש ליתן טעם לאומרו **פַּדֶּנָה אֲרָם. ולעומקו של מקרא ועל דרך הרמז והסוד,** ירמוז הכתוב **פַּדֶּנָה אֲרָם** לפסוק **לָכֵן כֹּה-אָמַר ה' אֶל-בֵּית יַעֲקֹב אֲשֶׁר פָּדָה אֶת-אַבְרָהָם וגו'.**
[ישעיהו כ"ט כ"ב]
וַהֲוֵינָן בָּהּ, מי פדה את אברהם. לפשוטו של מקרא וכן פירש רש"י, הקב"ה פדה את אברהם מאור כשדים. וסרסהו ופרשהו: **לָכֵן כֹּה-אָמַר ה', אֲשֶׁר פָּדָה אֶת-אַבְרָהָם, אֶל-בֵּית יַעֲקֹב וגו'.**

אך מדרשו אינו כן. גם במדרש רבה וגם בזוה"ק (ויקרא נ"ז עמ' א') ידרשו **שיעקב הוא אשר פדה את אברהם.** שכל מה שהקב"ה פדה את אברהם מאור כשדים הוא **בשביל יעקב שלימא.** שנאמר: לָכֵן כֹּה-אָמַר ה' אֶל-**בֵּית יַעֲקֹב אֲשֶׁר פָּדָה אֶת-אַבְרָהָם,** וקרי ביה: **יַעֲקֹב אֲשֶׁר פָּדָה אֶת-אַבְרָהָם.** לא בזכות עצמו נפדה אברהם שהרי יצא ממנו ישמעאל. ולא בזכות יצחק נפדה אברהם, שהרי יצא ממנו עשו הרשע. אלא בזכות יעקב שלא היה פסול בזרעו. הוי אומר: **יַעֲקֹב אֲשֶׁר פָּדָה אֶת-אַבְרָהָם.**

ובאומרו **פָּדָה אֶת-אַבְרָהָם,** יתכוון הכתוב להסביר באיזו זכות ניצל אברהם מאש הכבשן באור כשדים. שאם תאמר בזכות עצמו, הרי יצא ממנו ישמעאל. ואם תאמר בזכות יצחק הרי יצא ממנו עשו. אלא ודאי בזכות יעקב שהיתה מיטתו שלימה. וזה כוונתו באומרו: **יַעֲקֹב אֲשֶׁר פָּדָה אֶת-אַבְרָהָם.**

וכמובא בזוה"ק: (דף נ"ז ע"א) רִבִּי חִזְקִיָּה פָּתַח וְאָמַר, (ישעיה כט) לָכֵן כֹּה אָמַר יְיָ' אֶל בֵּית יַעֲקֹב אֲשֶׁר פָּדָה אֶת אַבְרָהָם וְגוֹ'. הַאי קְרָא קַשְׁיָא, לָכֵן כֹּה אָמַר **יְיָ' אֲשֶׁר פָּדָה אֶת אַבְרָהָם** מִבָּעֵי לֵיהּ. מַאי, כֹּה אָמַר יְיָ' אֶל בֵּית **יַעֲקֹב אֲשֶׁר פָּדָה אֶת אַבְרָהָם.**

אֶלָּא הָא אוּקְמוּהָ וְהָא אִתְּמַר, **דְּיַעֲקֹב פָּדָה אֶת אַבְרָהָם וַדַּאי.** דְּבְהַהִיא שַׁעֲתָא דְּנָפַל בְּגוֹ נוּרָא דְּכַשְׂדָּאֵי, דָּנוּ דִּינֵיהּ (ס"י

לעומקו של מקרא
תולדות

ואמרו קמי קודשא בריך הוא, **בגין מאי ישתזיב האי, זכות אבהן לית ליה.** אמר ליה, ישתזיב בגין בנוי, דהכי תניא, **ברא מזכי אבא**). אָמְרוּ, הָא יִשְׁמָעֵאל דָּנָפִיק מִנֵּיהּ. אָמַר קוּדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא, **הָא יִצְחָק,** דְּיוֹשִׁיט קָדָלֵיהּ עַל גַּבֵּי מַדְבְּחָא. אָמְרוּ, **הָא עֵשָׂו דְּנָפִיק מִנֵּיהּ.** אָמַר, **הָא יַעֲקֹב,** דְּאִיהוּ פּוּרְסָיָא **שְׁלִימָתָא,** וְכָל **בְּנוֹהִי שְׁלִימִין קַמַּאי.**

אָמְרוּ, הָא וַדַּאי בִּזְכוּתָא דָּא יִשְׁתְּזִיב אַבְרָהָם הֲדָא הוּא דִכְתִיב, **יעקב אֲשֶׁר פָּדָה אֶת אַבְרָהָם.**

ולעומקו של מקרא יש לומר שלזה ירמזון אֵלֶּין מִלַּיָּא **פָּדְנָה אָרָם** שהם בהיפוך אותיות **נפדה אברהם.** נפדה אברהם **על ידי יעקב** בלכתו **פָּדְנָה אָרָם** להקים שם שבטי י-ה שאין בהם פסול.

ועל דרך הצח, יתקבל **נפדה אברהם** מ"**פדנה ארם**" כך: שהרי בתוך האות **פ** נסתרת האות **ב** בלבן, כלומר בחלק הלבן שבתוך ה **פ**

ופדנה ארם יחד עם האות ב [בלבן], יחד הן אותיות **נפדה אברהם.**

כיצד: כאשר האות **ה** במילה **פדנה** תשמש לכאן ולכאן בכפילות, גם לפדן וגם לארם כגון: **פדנ ה ארם**, ובתוספת **ב** לָבָנָה קבלנו את המלים **נפדה אברהם**.

ועוד על דרך הצח,

זה ששלחו יצחק ורבקה את יעקב **ללבן.** אל **הלבן** שב**פ**"א, [אל הרקע הלבן שבאות **פ**]. **לפדות את אברהם.** ומה היא פדיה זו, לקיים כי ביצחק יקרא לך זרע, ולמען יצוה את ביתו אחריו.

ועוד י"ל, באומרה **אל לבן** אחי חרנה כיוונה בזה **להלבין** חרון אף אחיה ואחיו. **להלבין את ה"ב" שבחרון הא"ף היא הפ"א.**

ובזאת ההלבנה הוא פודה את אברהם. כעין ההר הטוב הזה **והלבנון. זה בית המקדש שמלבין עוונותיהם של ישראל. יבנה בב"א.**

^^^^

לעומקו של מקרא
תולדות

לסיום הפרשה ולעניין המפטיר

שביעי

{ה} **וַיִּשְׁלַח יִצְחָק אֶת-יַעֲקֹב וַיֵּלֶךְ פַּדֶּנָה אֲרָם אֶל-לָבָן בֶּן-בְּתוּאֵל הָאֲרַמִּי אֲחִי רִבְקָה אֵם יַעֲקֹב וְעֵשָׂו:**

{ו} **וַיַּרְא עֵשָׂו כִּי-בֵרַךְ יִצְחָק אֶת-יַעֲקֹב וְשִׁלַּח אֹתוֹ פַּדֶּנָה אֲרָם לָקַחַת-לוֹ מִשָּׁם אִשָּׁה בְּבָרְכוֹ אֹתוֹ וַיְצַו עָלָיו לֵאמֹר לֹא-תִקַּח אִשָּׁה מִבְּנוֹת כְּנָעַן:**

מפטיר

{ז} **וַיִּשְׁמַע יַעֲקֹב אֶל-אָבִיו וְאֶל-אִמּוֹ וַיֵּלֶךְ פַּדֶּנָה אֲרָם:**

{ח} **וַיַּרְא עֵשָׂו כִּי רָעוֹת בְּנוֹת כְּנָעַן בְּעֵינֵי יִצְחָק אָבִיו:**

{ט} **וַיֵּלֶךְ עֵשָׂו אֶל-יִשְׁמָעֵאל וַיִּקַּח אֶת-מָחֲלַת | בַּת-יִשְׁמָעֵאל בֶּן-אַבְרָהָם אֲחוֹת נְבָיוֹת עַל-נָשָׁיו לוֹ לְאִשָּׁה:**

בשימת לב, פסוק זה **וַיִּשְׁמַע יַעֲקֹב אֶל-אָבִיו וְאֶל-אִמּוֹ וַיֵּלֶךְ פַּדֶּנָה אֲרָם** (פסוק ז') קבעוהו במפטיר כפסוק בפני עצמו, **ולכאורה אינו כן. אלא בהתבונן** נראה הוא כחוזר לעניין שלפניו, שמשמעו **מה הדבר שראה עשו שבגללו לקח את מחלת בת ישמעאל לאשה.**

והם **חמישה** דברים שראה עשו: שלשה בפסוק ו' אחד בפסוק ז' ואחד בפסוק ח':

א. וַיַּרְא עֵשָׂו כִּי-בֵרַךְ יִצְחָק אֶת-יַעֲקֹב {פסוק ו'}, והכוונה לברכה שברכו בפסוק ד': **וְיִתֶּן-לְךָ אֶת-בִּרְכַּת אַבְרָהָם**

ב. וַיַּרְא עֵשָׂו וגו' **כִּי שִׁלַּח אֹתוֹ** [את יעקב] **פַּדֶּנָה אֲרָם לָקַחַת-לוֹ מִשָּׁם אִשָּׁה.** { פסוק ו'}

ג. וַיַּרְא עֵשָׂו [שיצחק אביו צוה עָלָיו על יעקב **בְּבָרְכוֹ אֹתוֹ**] **וַיְצַו עָלָיו לֵאמֹר לֹא-תִקַּח אִשָּׁה מִבְּנוֹת כְּנָעַן:** { פסוק ו'}

ד. וַיַּרְא עֵשָׂו כי יעקב שמע אל אביו ואל אמו ככתוב: **וַיִּשְׁמַע יַעֲקֹב אֶל-אָבִיו וְאֶל-אִמּוֹ וַיֵּלֶךְ פַּדֶּנָה אֲרָם:** {פסוק ז'}

ה. וַיַּרְא עֵשָׂו כִּי רָעוֹת בְּנוֹת כְּנָעַן בְּעֵינֵי יִצְחָק אָבִיו: { פסוק ח'} שהרי שלח את יעקב לקחת לו אשה מפדן ארם.

והנגזר מחמישה דברים אלו שלקח את מחלת בת ישמעאל לאשה:

{ט} **וַיֵּלֶךְ עֵשָׂו אֶל-יִשְׁמָעֵאל וַיִּקַּח אֶת-מָחֲלַת | בַּת-יִשְׁמָעֵאל בֶּן-אַבְרָהָם אֲחוֹת נְבָיוֹת עַל-נָשָׁיו לוֹ לְאִשָּׁה:**

ואשר על כן יש לשאול מדוע נקבע

לעומקו של מקרא
תולדות

המפטיר כביכול באמצע העניין. שהרי **וַיִּשְׁמַע יַעֲקֹב אֶל-אָבִיו וְאֶל-אִמּוֹ וַיֵּלֶךְ פַּדֶּנָה אֲרָם** הוא אחד מהדברים **שנזכרו בפסוק הקודם** שבגללם לקח עשו את מחלת בת ישמעאל לאשה: **וַיַּרְא עֵשָׂו** [שיצחק אביו צוה עָלָיו על יעקב בְּבָרְכוֹ אֹתוֹ] **וַיְצַו עָלָיו לֵאמֹר לֹא-תִקַּח אִשָּׁה מִבְּנוֹת כְּנָעַן:** {פסוק ו'} **ומה ראה עשו:** שיעקב שמע אל אביו ואל אמו ככתוב: **וַיִּשְׁמַע יַעֲקֹב אֶל-אָבִיו וְאֶל-אִמּוֹ וַיֵּלֶךְ פַּדֶּנָה אֲרָם:** {פסוק ז'}

ולעומקו של מקרא יֵאָמֵר: אף על פי שכביכול מה שנאמר בפסוק ז' **וַיִּשְׁמַע יַעֲקֹב אֶל-אָבִיו וְאֶל-אִמּוֹ וַיֵּלֶךְ פַּדֶּנָה אֲרָם** הוא **מה שראה עשו**, הרי לא בעשו תלוי יעקב, אלא אדרבה, **ביעקב תלוי עשו**. שנאמר **ורב יעבוד צעיר**. ועשו ירצה לעשות כמעשה יעקב ולא להיפך. ולכן נחשב הפסוק של יעקב **וַיִּשְׁמַע יַעֲקֹב אֶל-אָבִיו וְאֶל-אִמּוֹ וַיֵּלֶךְ פַּדֶּנָה אֲרָם** כפסוק בפני עצמו, שהוא מורה דרך לתועים כיצד לנהוג נכון. ולכן הוא הפסוק הפותח במפטיר.

רק שעשו לא השכיל זאת. ואף על פי שעשו ראה **שיעקב שומע בקול אביו ואמו, הוא אינו עושה כן** אלא עושה על דעת עצמו **מה שנראה לו. וירא עשו ויקח עשו**. הוא עשו בראייתו, הוא עשו בלקחו. והוא אינו יודע כי אמנם בת ישמעאל היא מבני בניו של אברהם, אך היא **מבית השפחה המצרית** שהם מזרע חם והם בארור כבנות כנען. וזה דרך הגויים כסל למו, לעשות הנראה להם והם בחשכה לא יראו נכוחה.

ולכן נאמר בהמשך הענין: **על נשיו לו לאשה**. וברש"י שהוסיף רשעה על רשעתו שלא גרש את הראשונות. ודרשו חז"ל מדוע נקראת **מחלת** שהיה ראוי - כחתן - שימחלו לו כל עוונותיו. והוא לא השכיל להמשיך בדרך טובה, ובחר בסורו הרע, וחזרו לו כל עוונותיו כבתחילה. וכל זה נרמז בשם **מחלת**. שהוא מלשון **מחילה**, וגם אותיות **תִּלָּחֵם**. שאם **תִּלָּחֵם** עם יצרך **תִּמָּחֵל**. ואם לא **תִּלָּחֵם** - יתקיים "למחת". והוא בארמית לשון ירידה וזריקה ארצה. והמשיך על עצמו נפילת ישמעאל.

ועוד יש לומר, כדברי החתם סופר, שאמנם מכאן לומדים מחילת עוונות, אך לעשו מעולם ולעולם לא נמחלו עוונותיו ולא היה ראוי לזה. וזה נרמז גם בשם **מחלת**. **מחלת עשו**. לשון **מַחֲלָה**. מַחֲלָה חשוכת מרפא אשר מבטן אמו יפרד אל הרשע ולא יהיה לו כלל כל אחיזה עם הטוב. וכן נרמז ענין זה ב"ידו אוחזת".

לעומקו של מקרא
תולדות

ידו של יעקב אוחזת בעקב עשו. אך עשו אינו אוחז ביעקב כלל. שאין לו בו אחיזה. ואדרבה, כשם **שיעקב נראה אוחז** את עשו, עשו נראה **כבועט להשתחרר** מידו ומברכתו של יעקב. לזה נאמר וידו אוחזת, באופן תמידי ונצחי. וזה שנאמר ט"ו שנה אחרי כן: ויבז עשו את הבכורה. בעט בטובתו של הקב"ה **ונבעט גם מן הברכה. וביעקב צוה ה' את הברכה חיים עד העולם.**

^^^^

הפטרה לפרשת תולדות

בספר מלאכי, מפרק א פסוק א, עד פרק ב פסוק ז

בביאור ההפטרה ושייכותה לפרשה

לכאורה קבעו חז"ל הפטרה זו לפרשת תולדות על פי פסוקים ב'-ג' שבתחילת ההפטרה: [ב] **אָהַבְתִּי אֶתְכֶם אָמַר יהו"ה וַאֲמַרְתֶּם בַּמָּה אָהַבְתָּנוּ הֲלוֹא אָח עֵשָׂו לְיַעֲקֹב נְאֻם יהו"ה וָאֹהַב אֶת יַעֲקֹב**: [ג] **וְאֶת עֵשָׂו שָׂנֵאתִי**.

שבהם נראה בעליל בחירת יעקב על פני עשו אחיו, ודחייתו של עשו מעל פני יעקב. וכפי שנאמר בפרשה: [כה, כח'] וְיִצְחָק אֹהֵב אֶת-עֵשָׂו כִּי-צַיִד בְּפִיו **וְרִבְקָה אֹהֶבֶת אֶת-יַעֲקֹב.** כאן גילה הנביא כי אהבת רבקה ליעקב היא אהבת הקב"ה שנאמר **וָאֹהַב אֶת יַעֲקֹב.** ואע"פ שלא נאמר שנאה בעשו אלא רק **וְיִצְחָק אֹהֵב אֶת-עֵשָׂו כִּי-צַיִד בְּפִיו,** גילה הנביא כי אהבה תלויה בדבר היא, ואינה אלא שנאה. ולכן תלה את ברכותיו של עשו ביעקב. זה שכתוב **וּלְאֹהֲבֵי מִלְאָם יֶאֱמָץ וְרַב יַעֲבֹד צָעִיר** (כה,כג') ופירש"י: לא ישוו בגדולה, כשזה קם זה נופל, וכן הוא אומר **אִמְלְאָה הֶחֳרָבָה** (יחזקאל כו, ב.), לא נתמלאה צֹר אלא מחורבנה של ירושלים.

הכי נמי וירושלים תתמלא מחורבנה של צֹר **כנאמר וְאֶת עֵשָׂו שָׂנֵאתִי וָאָשִׂים אֶת הָרָיו שְׁמָמָה וְאֶת נַחֲלָתוֹ לְתַנּוֹת מִדְבָּר**.

עד כאן בשני הפסוקים הראשונים של ההפטרה **גילוי האהבה ליעקב.**

אך **מכאן ואילך** פונה הנביא בדברי **תוכחה** לעם בכלל ולכהנים בפרט, דברי תוכחה נוקבים וקשים כגון: [ו] **בֵּן יְכַבֵּד אָב וְעֶבֶד אֲדֹנָיו** וְאִם אָב אֲנִי **אַיֵּה כְבוֹדִי** וְאִם אֲדוֹנִים אֲנִי **אַיֵּה**

לעומקו של מקרא
תולדות

מוֹרָאִי אָמַר יהו"ה צְבָאוֹת לָכֶם **הַכֹּהֲנִים בּוֹזֵי שְׁמִי [ז] מַגִּישִׁים עַל מִזְבְּחִי לֶחֶם מְגֹאָל** וגו' **בֶּאֱמָרְכֶם שֻׁלְחַן יהו"ה נִבְזֶה הוּא** עד אשר מזהירם הנביא באזהרה חמורה אם לא ייטיבו דרכיהם: [ב,ב'] **וְשִׁלַּחְתִּי בָכֶם אֶת הַמְּאֵרָה וְאָרוֹתִי אֶת בִּרְכוֹתֵיכֶם.**

ויש ליתן את הדעת על הקשר בין גילוי האהבה ותוכחתו של הנביא לענייני הפרשה:

ולעומקו של מקרא יֵאָמֵר: יש כאן בירור עמוק של הקשר **בין יעקב ועשו למשך כל הדורות,** מלידתם דרך מכירת הבכורה וקבלת הברכה ועד לעתיד לבוא. שהרי במכירת הבכורה התחייב יעקב לקיים את עבודת בית המקדש בקדושה ובטהרה, ולכן עשו ויתר על זכותו זאת, כפירוש רש"י: **מִכְרָה כַּיּוֹם אֶת-בְּכֹרָתְךָ לִי** לפי שהעבודה בבכורות, **אמר יעקב** אין רשע זה כדאי שיקריב להקב"ה. וכן עונה לו עשו: מה טיבה של עבודה זו, אמר לו יעקב כמה אזהרות ועונשין **ומיתות** תלוין בה, אמר עשו **הִנֵּה אָנֹכִי הוֹלֵךְ לָמוּת,** אני הולך למות על ידה, אם כן מה חפץ לי בה, **וְלָמָּה-זֶּה לִי בְּכֹרָה.** מייד מה כתיב ביה: **וַיִּבֶז עֵשָׂו** אֶת-הַבְּכֹרָה. ממשיך רש"י בפירושו: העיד הכתוב על רשעו **שביזה עבודתו של מקום.**

היוצא מכאן שיעקב בקנותו את הבכורה התחייב לכבד עבודתו של מקום. והנה קם הנביא בשליחותו של מקום לתבוע את השטר מבני בניו של יעקב, שתפסו כביכול אומנותו של עשו ובמקום לכבד את עבודת בית המקדש הם אשר מבזים אותו: [ו] **בֵּן יְכַבֵּד אָב וְעֶבֶד אֲדֹנָיו** וְאִם אָב אָנִי **אַיֵּה כְבוֹדִי** וְאִם אֲדוֹנִים אָנִי **אַיֵּה מוֹרָאִי** אָמַר יהו"ה צְבָאוֹת לָכֶם **הַכֹּהֲנִים בּוֹזֵי שְׁמִי** מַגִּישִׁים עַל מִזְבְּחִי לֶחֶם מְגֹאָל וגו' בֶּאֱמָרְכֶם שֻׁלְחַן יהו"ה **נִבְזֶה הוּא.** ואשר על כן מזהיר אותם הנביא כי בזה הם **עלולים להפסיד גם את הברכה** שקבל יעקב מאביו. ובמקום ברכה מזהירם על המארה: [ב,ב'] : אִם לֹא תִשְׁמָעוּ וְאִם לֹא תָשִׂימוּ עַל לֵב לָתֵת כָּבוֹד לִשְׁמִי אָמַר יהו"ה צְבָאוֹת **וְשִׁלַּחְתִּי בָכֶם אֶת הַמְּאֵרָה וְאָרוֹתִי אֶת בִּרְכוֹתֵיכֶם.** ועוד בא אליהם הנביא בתביעה, בעוד **שֶׁעֲשָׂו** מכבד את אביו ככתוב **בֵּן יְכַבֵּד אָב,** הכהנים **מבזים** שמו, שכן אמרו בזוה"ק [קמו עמ' ב'] פָּתַח רַבִּי יֵיסָא וְאָמַר (מלאכי א) בֵּן יְכַבֵּד אָב וְעֶבֶד אֲדוֹנָיו, **בֵּן, דָּא עֵשָׂו. דְּלָא הֲוָה בַּר נָשׁ בְּעַלְמָא דְּיוֹקִיר לְאֲבוֹי,** כְּמָה דְּאוֹקִיר עֵשָׂו לְאֲבוֹי. וְהַהוּא יַקִּירוּ דְּאוֹקִיר לֵיהּ אַשְׁלִיט לֵיהּ בְּהַאי עַלְמָא, **מכאן כח שליטתו בעוה"ז.** ובזה

לעומקו של מקרא
תולדות

מחייב את בניו של יעקב הכהנים, עליהם אומר הנביא וְאִם אָב אֲנִי **אַיֵּה כְבוֹדִי** וְאִם אֲדוֹנִים אָנִי **אַיֵּה מוֹרָאִי.**

ובשימת לב עֵשָׂו איבד את זכותו זאת כאשר התריס נגד הקב"ה ונגד אביו באומרו: [כז,לו'] וַיֹּאמֶר **הֲכִי קָרָא** שְׁמוֹ יַעֲקֹב וַיַּעְקְבֵנִי זֶה פַּעֲמַיִם אֶת-בְּכֹרָתִי לָקָח וְהִנֵּה עַתָּה לָקַח בִּרְכָתִי. באומרו **הֲכִי קָרָא שְׁמוֹ,** התריס נגד הקב"ה שקרא שמו יעקב וכנגד אביו שקרא שמו יעקב. וכן פירש"י [כה,כו'] וְאַחֲרֵי-כֵן יָצָא אָחִיו וְיָדוֹ אֹחֶזֶת בָּעָקֵב עֵשָׂו **וַיִּקְרָא שְׁמוֹ יַעֲקֹב** [מי קראו יעקב] **הקב"ה**. דבר אחר **אביו קרא לו יעקב** על שם אחיזת העקב. אם כן, כך או כך התריס בפניהם: **הֲכִי קָרָא שְׁמוֹ יַעֲקֹב וַיַּעְקְבֵנִי זֶה פַּעֲמַיִם**, בגללכם הדבר שקראתם אותו יעקב. לכן לא עמדה לו זכות הכיבוד אב לעתיד לבא.

ובסיום התוכחה שוב חוזר הנביא **על הראשונות** בגילוי אהבה ליעקב ולבניו הכהנים בדברי פיוס נחמה וגאולה: [ב,ו'] תּוֹרַת אֱמֶת הָיְתָה בְּפִיהוּ וְעַוְלָה לֹא נִמְצָא בִשְׂפָתָיו בְּשָׁלוֹם וּבְמִישׁוֹר הָלַךְ אִתִּי וְרַבִּים הֵשִׁיב מֵעָוֹן: **תּוֹרַת אֱמֶת הָיְתָה בְּפִיהוּ** זה **יעקב** אבינו שנאמר בו [מיכה ז,כ']: **תִּתֵּן אֱמֶת לְיַעֲקֹב.** זה שנאמר **וְאָהַב אֶת יַעֲקֹב.** ויתקיים בבניו הכהנים וכן בכל בניו הנקראים ממלכת כהנים וגוי קדוש: [ז] כִּי שִׂפְתֵי כֹהֵן יִשְׁמְרוּ דַעַת וְתוֹרָה יְבַקְשׁוּ מִפִּיהוּ כִּי מַלְאַךְ יהו"ה צְבָאוֹת הוּא.

^^^^

בשנים אחרות, כאשר שבת בערב ראש חדש, קורין בספר שמואל א כ, יח' וַיֹּאמֶר לוֹ יְהוֹנָתָן **מָחָר חֹדֶשׁ**.

להפטרת מחר חדש

כאשר שבת בערב ראש חדש, קורין בספר שמואל א כ, יח' וַיֹּאמֶר לוֹ יְהוֹנָתָן **מָחָר חֹדֶשׁ**.

מובא בספרו של אבודרהם [אבודרהם דוד בן יוסף בן דוד תלמיד ר' יעקב בן הרא"ש], "סֵדֶר תפילות של שבת" על תקנת ההפטרות, מימי גזירות השמד של היוונים שלא יקראו בתורה. ואשר על כן תיקנו לישראל קריאה בנביא, כי היוונים לא החשיבום לנביאים כדברי תורה אלא כדברי מוסר בעלמא ולכן לא גזרו עליהם. ויש בהן בהפטרות שתיקנו מעין **זכר לקריאת התורה.** ולאחר שנתבטלה גזירת היוונים לא בטל המנהג להיות מפטיר בנביא אחר קריאת התורה. **ויש אשר תדחה קריאת ההפטרה המיועדת לאותה פרשה מפני פרשיות מיוחדות**

לעומקו של מקרא
תולדות

כגון שקלים, זכור, החדש, פרה, והפטרת ראש חדש ומחר חדש.

ואשר על כן בהיות פרשת תולדות [השנה, שנת ה'תשפ"ה], יום לפני ראש חדש כסלו, תִּדְחֶה הפטרת מחר חדש את הפטרת תולדות.

ואעפ"י שנקבעה קריאה זו כביכול ללא קשר לפרשה, עדיין ניתן למצוא קשר ענייני פנימי עמוק **בין הפטרת "מחר חדש" ובין פרשת תולדות:**

בביאור ההפטרה ושייכותה לפרשה

בהפטרת "מחר חדש" נותן יהונתן סימן לדוד שאם ירצה שאול אביו להורגו [לדוד], ישלח יהונתן חיציו ויקרא לנערו "החצי ממך והלאה", ואז יֵדַע דוד [כלשונו של יהונתן] **לְךָ כִּי שִׁלַּחֲךָ ה'.**

ויש לשאול, שהרי היה לו לומר **לְךָ, כי שאול רוצה להרגך.** ותחת זאת אמר לו: **לך כי שִׁלַּחֲךָ ה'.**

ועל דרך המוסר והאמונה, מובא בשם הרב אליהו מאיר בלוך ראש ישיבת טלז, **טעם הדבר,** לומר לך כי "הבריחה שלך היא לא אילוץ, **אלא חלק מתכנית אלוקית** - לך כי **שִׁלַּחֲךָ** השם. כי **שִׁלַּחֲךָ** ה' למלוך על ישראל.

ולעומקו של מקרא, יֵאָמַר, כי בזה נקשרת **הפטרת מחר חדש** לפרשה **תולדות.** שכן מצינו בסיום הפרשה, שרבקה מצוה על יעקב בנה לברוח מפני עשו המבקש להורגו, ובבואה לפני יצחק מטעימה את דבר שליחת יעקב לחרן לא מפני שנאת עשו אלא לשם הקמת ביתו:

[פרק כז פסוק מב'] וַיֻּגַּד לְרִבְקָה אֶת-דִּבְרֵי עֵשָׂו בְּנָהּ הַגָּדֹל וַתִּשְׁלַח וַתִּקְרָא לְיַעֲקֹב בְּנָהּ הַקָּטָן וַתֹּאמֶר אֵלָיו הִנֵּה עֵשָׂו אָחִיךָ מִתְנַחֵם לְךָ לְהָרְגֶךָ: {מג} וְעַתָּה בְנִי שְׁמַע בְּקֹלִי וְקוּם בְּרַח-לְךָ אֶל-לָבָן אָחִי חָרָנָה: **{מו} וַתֹּאמֶר רִבְקָה אֶל-יִצְחָק קַצְתִּי בְחַיַּי מִפְּנֵי בְּנוֹת חֵת אִם-לֹקֵחַ יַעֲקֹב אִשָּׁה מִבְּנוֹת-חֵת כָּאֵלֶּה מִבְּנוֹת הָאָרֶץ לָמָּה לִי חַיִּים:**

ואכן יצחק שולח את יעקב להקמת ביתו ולא משום שנאת עשו:

{פרק כח, פסוק א'} וַיִּקְרָא יִצְחָק אֶל-יַעֲקֹב וַיְבָרֶךְ אֹתוֹ וַיְצַוֵּהוּ וַיֹּאמֶר לוֹ לֹא-תִקַּח אִשָּׁה מִבְּנוֹת כְּנָעַן: {ב} קוּם לֵךְ פַּדֶּנָה אֲרָם בֵּיתָה בְתוּאֵל אֲבִי אִמֶּךָ וְקַח-לְךָ מִשָּׁם אִשָּׁה מִבְּנוֹת לָבָן אֲחִי אִמֶּךָ:

לעומקו של מקרא
תולדות

נמצאנו למדים גם בפרשה וגם בהפטרה כי האילוץ והבריחה אינן **אלא חלק מתכנית אלוקית - לשליחות מאת ה'** לילך ולבנות ולהתעצם.

וכפי שאומר יהונתן לדוד לֵךְ כִּי **שִׁלַּחֲךָ** ה', למלוך על ישראל, כן אומר יצחק ליעקב **קוּם לֵךְ פַּדֶּנָה אֲרָם בֵּיתָה בְתוּאֵל אֲבִי אִמֶּךָ וְקַח-לְךָ מִשָּׁם אִשָּׁה מִבְּנוֹת לָבָן אֲחִי אִמֶּךָ:**

וכשליחותו של **יעקב** להקים י"ב שבטי י-ה, מהם משיח בן יוסף ומשיח בן-דוד, כן שליחותו של **דוד** להקים המלוכה בישראל, וכעין **מעשה אבות סימן לבנים.**

ושניהם, גם יעקב אבינו וגם דוד המלך **לדבר אחד נתכוונו בשליחותם** כמובא בנביא עובדיה [פסוק כא'] **וְעָלוּ מוֹשִׁעִים בְּהַר צִיּוֹן לִשְׁפֹּט אֶת הַר עֵשָׂו וְהָיְתָה לַיהוָ'ה הַמְּלוּכָה.** וכמובא בנביא זכריה [יד,ט'] **וְהָיָה יְהוָ'ה לְמֶלֶךְ עַל כָּל הָאָרֶץ בַּיּוֹם הַהוּא יִהְיֶה יְהוָ'ה אֶחָד וּשְׁמוֹ אֶחָד. בב''א.**

^^^^